

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH**

**PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA PEDAGOGIKY
A PSYCHOLOGIE**

**Volnočasové aktivity a jejich možnosti při práci
s průřezovými tématy na 1. stupni ZŠ**

Diplomová práce

Autor: Jana Příbylová

Vedoucí práce: Mgr. Radek Cvach

České Budějovice, 2011

**UNIVERSITY OF SOUTH BOHEMIA
ČESKÉ BUDĚJOVICE**

**PEDAGOGICAL FACULTY
DEPARTMENT OF PEDAGOGICS
AND PSYCHOLOGY**

**Leisure activities and their possibilities at work
with cross-sectional themes at the first stage
of primary school**

Master thesis

Author: Jana Příbylová

Master thesis leader: Mgr. Radek Cvach

České Budějovice, 2011

BIBLIOGRAFICKÁ IDENTIFIKACE

Název diplomové práce: Volnočasové aktivity a jejich možnosti při práci s průřezovými tématy na 1. stupni ZŠ

Pracoviště: Katedra pedagogiky a psychologie Pedagogické fakulty Jihočeské Univerzity v Českých Budějovicích

Jméno a příjmení autora: Jana Příbylová

Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Vedoucí práce: Mgr. Radek Cvach

Rok obhajoby: 2011

Anotace:

Diplomová práce se zabývá volnočasovými aktivitami a jejich možnostmi při práci s průřezovými tématy na 1. stupni základní školy.

Cílem práce je zjištění postojů učitelů při začleňování průřezových témat do výuky a vytvoření pětidenního programu. Teoretická část práce vymezuje na základě odborné literatury pojem volnočasové aktivity a charakterizuje průřezová témata. Naznačuje postupy začleňování průřezových témat do výuky a nastiňuje možnosti průniků průřezových témat s volnočasovými aktivitami.

V praktické části je pomocí dotazníkové metody zjišťován postoj učitelů k začleňování průřezových témat do výuky na základních školách. Stěžejním místem diplomové práce je vytvoření pětidenního programu se zaměřením na environmentální výchovu.

Klíčová slova: RVP ZV, ŠVP, průřezová témata, environmentální výchova.

BIBLIOGRAPHICAL IDENTIFICATION

Master thesis title: Leisure activities and their possibilities at work with cross-sectional themes at the first stage of primary school

Place of work: Department of Pedagogics and Psychology, Pedagogical Faculty, University of South Bohemia

First name and last name of the author: Jana Příbylová

Field of study: Elementary school teaching

Master thesis leader: Mgr. Radek Cvach

Year of defence: 2011

Abstract:

This master thesis deals with leisure activities and their possibilities at work with cross-sectional themes at the first stage of primary school.

This thesis is aimed to determine attitudes of teachers to integrate cross-sectional themes to education and creating a five-day program. Section defines theoretical basis of literature on the concept of leisure activities and is characterized by cross-sectional themes. It suggests procedures for integrating cross-sectional themes in education and outlines the possibility of cross-sectional themes intersection with leisure activities.

In the practical part is used the questionnaire method to investigate attitude of teachers to integrate cross-sectional themes into teaching in primary schools. The main point of this master thesis is a five day program focusing on environmental education.

Key words: general curriculum for basic education, school curriculum for basic education, cross-sectional themes, environmental education

Poděkování

Touto cestou bych chtěla vyjádřit poděkování vedoucímu diplomové práce, panu Mgr. Radku Cvachovi za jeho cenné rady, ochotu a čas, který vedení této práce věnoval.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 29. dubna 2011

.....

Jana Příbylová

OBSAH

ÚVOD.....	10
I. TEORETICKÁ ČÁST	
1. VOLNOČASOVÉ AKTIVITY	11
1.1 Pojem volný čas.....	11
1.1.1 Funkce a možnosti volného času	11
1.2 Cíle výchovy ve volném čase	12
1.3 Činitelé působící na volný čas dětí a mládeže.....	12
1.3.1 Rodina.....	13
1.3.2 Škola	13
1.3.3 Vrstevnické skupiny	14
1.4 Instituce určené ke smysluplnému trávení volného času dětí	14
1.4.1 Školní družiny a školní kluby	14
1.4.2 Střediska pro volný čas dětí a mládeže	15
1.4.3 Dětské domovy	16
1.4.4 Domovy mládeže	16
1.4.5 Základní umělecké školy (ZUŠ).....	16
1.4.6 Jazykové školy.....	16
1.4.7 Círky a náboženská společenství	17
1.4.8 Další organizace a spolky, které se volnému času dětí věnují.....	17
1.5 Osobnosti, které se s volným časem dětí a mládeže dají spojovat	17
2. PRŮŘEZOVÁ TÉMATA.....	19
2.1 Nástin kurikulární reformy	19
2.2 Pojem průřezová témata	19
2.3 Charakteristika jednotlivých průřezových témat.....	20
2.2.1 PT - Osobnostní a sociální výchova	21
2.2.2 PT - Výchova demokratického občana.....	21
2.2.3 PT - Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech.....	22
2.2.4 PT - Multikulturní výchova	23

2.2.5 PT - Mediální výchova	23
2.2.6 PT - Environmentální výchova	24
2.3 Způsoby začlenění PT do školních vzdělávacích programů	25
2.4 Průnik vzdělávacích oblastí a průřezových témat - vazby	26
2.4.1 Český jazyk a literatura.....	26
2.4.2 Cizí jazyk	28
2.4.3 Matematika a její aplikace	28
2.4.4 Informační a komunikační technologie	29
2.4.5 Člověk a jeho svět.....	29
2.4.6 Hudební výchova	30
2.4.7 Výtvarná výchova	30
2.4.8 Tělesná výchova	31
2.4.9 Člověk a svět práce	31
2.5 Provázanost PT s volnočasovými aktivitami.....	32
2.5.1 Zájmové činnosti společenskovední	32
2.5.2 Zájmové činnosti pracovní-technické.....	34
2.5.3 Zájmové činnosti přírodovědné	36
2.5.4 Zájmové činnosti estetickovýchovné.....	37
2.5.5 Zájmové činnosti tělovýchovné, sportovní a turisticky zaměřené.....	39

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3. POPIS REALIZACE VÝZKUMU	42
3.1 Cíle výzkumu	42
3.2 Stanovení hypotéz	42
3.3 Charakteristika výzkumu.....	42
3.4 Použité výzkumné metody	43
3.5 Interpretace výsledků výzkumu.....	43
4. NÁVRH PĚTIDENNÍHO PROGRAMU VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT SE ZAMĚŘENÍM NA PRŮŘEZOVÉ TÉMA ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA .	51
4.1 Cíl programu.....	51
4.2 Zaměření programu	52
4.3 Náplň programu.....	52
4.3.1 Příjezdový den	52

4.3.2 První den – Kořenové patro	55
4.3.3 Druhý den – Mechové patro	62
4.3.4 Třetí den – Bylinné patro	69
4.3.5 Čtvrtý den – Keřové patro	75
4.3.6 Pátý den – Stromové patro	83
ZÁVĚR.....	91
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	92
PŘÍLOHY	94

ÚVOD

Tato diplomová práce se zabývá možností volnočasových aktivit (dále VČA) při práci s průřezovými tématy (dále PT) na 1. stupni ZŠ. V současné době se do našeho školství zavádí výuka podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (dále RVP ZV). Každá škola si vypracovala svůj školní vzdělávací program (dále ŠVP), který postupně v jednotlivých ročnících zařazuje do výuky. Cílem vzdělávání jsou v ŠVP klíčové kompetence. Jsou to dovednosti, vědomosti, schopnosti a postoje, které jsou důležité pro každého člena naší společnosti. K jejich rozvíjení slouží mimo jiné i průřezová témata (dále PT). PT jsou zaměřena na aktuální problémy současného světa a svým obsahem jsou blízka náplní volnočasových aktivit, které neodmyslitelně patří k výchově a vzdělávání dětí.

V úvodu diplomové práce nejdříve charakterizuji VČA. Zaměřím se obecně na pojem volný čas a dále se budu zabývat jednotlivými nabídkami VČA. V další části diplomové práce vymezím pojem PT. Stručně PT charakterizuji a více se pokusím zaměřit na PT environmentální výchova (dále ENV). Dále se pokusím nastínit způsoby začleňování PT do ŠVP. Pokusím se naznačit možnosti průniku vzdělávacích oblastí s VČA. Také naznačím provázanost PT s VČA.

V praktické části diplomové práce se formou výzkumu pokusím zmapovat postoje učitelů k vypracovávání ŠVP. Budu zjišťovat míru náročnosti při práci s PT a nejčastější způsob začleňování PT ENV do výuky. Součástí praktické části diplomové práce bude návrh pětidenního programu VČA se zaměřením na PT ENV. Považuji za důležité podporovat v dětech zájem o přírodu, protože v dnešní době moderní techniky tento zájem velmi klesá. Chtěla bych, aby program mohl sloužit jako inspirace učitelům při začleňování PT ENV do výuky nebo jako vychovatelům environmentálně zaměřených VČA.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. VOLNOČASOVÉ AKTIVITY

Volný čas je důležitou součástí lidského života. Rozvíjí osobnost člověka. Každý člověk svůj volný čas využívá jiným způsobem a dává mu různý význam. Na tom, jak člověk naloží se svým volným časem, se velice významně podílí rodina. Výrazný podíl na tom mají i pedagogové, vychovatelé a lidé v okolí člověka.

1.1 Pojem volný čas

Vážanský (2001, str. 29 - 30) uvádí, že s pojmem volný čas jsou spojené nejen časové (volný čas – pracovní doba), ale také obsahové aspekty (volný čas – svoboda, volnost v jednání).

Uvádějí se dva hlavní směry v chápání termínu volný čas:

- **negativní pojem** – volný čas v tomto smyslu znamená zbývající dobu celkového průběhu dne, která zůstala po pracovní nebo studijně podmíněném čase, úkolech v domácnosti a po uspokojení základních fyziologických potřeb.
- **pozitivní pojem** – volný čas se charakterizuje jako disponibilní časový prostor, v němž by volný čas mohl pro jedince znamenat skutečnou svobodu. Je také dobou, v níž se individuum může nezávisle na jakýchkoli povinnostech výhradně svobodně realizovat a dělat to či ono, k čemu je nikdo nenutí a k čemu také není ani podvědomě nuceno.

1.1.1 Funkce a možnosti volného času

Funkce a možnosti volného času vymezil německý pedagog volného času H. W. Opaschowski, který za základní považuje:

- rekreaci - zotavení a uvolnění

- kompenzaci - odstraňování zklamání a frustrací
- výchovu a další vzdělávání - učení o svobodě a ve svobodě, sociální učení
- kontemplaci - hledání smyslu života jeho duchovní výstavba
- komunikaci - sociální kontakty a partnerství
- participaci - podílení se, účast na vývoji společnosti
- integraci - stabilizaci života rodiny a vrůstání do společenských organismů
- enkulturaci - kulturní rozvoj sebe samých, tvořivé vyjádření prostřednictvím umění, sportu, technických a dalších činností (Hofbauer, 2004, str. 15).

1.2 Cíle výchovy ve volném čase

Cílem výchovy ve volném čase je naučit jedince dobře a kvalitně využívat svůj volný čas, chápat jej jako významnou životní hodnotu. K tomuto cíli slouží seznamování se širokou škálou volnočasových aktivit, objevování vlastních dispozic a jejich rozvíjení, sestavování racionálního režimu dne atd. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2003, str. 29).

1.3 Činitelé působící na volný čas dětí a mládeže

Podle Hofbauera (2004, str. 55 - 56) se děti nejprve setkávají s volným časem vlastním i druhých lidí v rodině, v nichž se nacházejí, a po té ve škole, kterou povinně navštěvují. Již v rodině a ve škole poznávají možnosti volného času (svého, rodinných příslušníků, spolužáků) a získávají v tomto ohledu první zkušenosti. Zatímco o své příslušnosti do uvedených prostředí (rodiny, školy) děti zatím nemohly samy rozhodovat, postupně vstupují i do dalších prostředí, kde se jim (rovněž za podpory dospělých) již nabízejí možnosti alternativní volby. Do nich mohou ve vyšší míře vnášet vlastní přání a ambice a rozvíjet tím vlastní osobnost, i prostředí v němž žijí.

1.3.1 Rodina

Rodina je prvním prostředím ovlivňujícím volnočasové aktivity. Rodiče z počátku určují dětem jejich volný čas a učí je s ním zacházet. Později si děti vybírají různé kroužky podle svých zájmů. Rodiče by měli svým dětem věnovat dostatek času, aby své děti učili a vedli ke správnému využívání volného času. Dítě v rodině často napodobuje své sourozence a také od nich získává zkušenosti k využívání svého volného času.

1.3.2 Škola

Škola působí na děti nabídkou svých volnočasových aktivit, které by měly být pro děti dobrovolné. Jsou to různě zaměřené olympiády, soutěže, výlety, pobyty a kroužky. Na děti také působí sami učitelé svým jednáním a zacházením se svým volným časem.

Žáky mohou ovlivňovat svým obsahem i předměty ve škole. Většinu žáků více ovlivňují výchovné předměty, např. výtvarná výchova, pracovní činnosti, hudební výchova nebo tělesná výchova. Specifikem v působení na žáky se stávají průřezová témata, která jsou součástí rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání a jsou zaměřená na aktuální problémy světa. Pokud žáka bude více zajímat některý z předmětů nebo některé z průřezových témat, jistě bude větší i jeho zájem o stejně nebo podobně zaměřený kroužek i mimo nabídku školy.

Při výuce mohou učitelé svým pozorováním vytipovat žáky vhodné pro jednotlivé zájmové kroužky a ve spolupráci s rodiči a institucemi volného času, tak pomáhají rozvíjet jejich zájmy a nadání.

Také školní družiny organizují pro žáky zájmovou činnost. Nabízejí jim spoustu příležitostí a nápadů, jak volný čas využívat.

1.3.3 Vrstevnické skupiny

Každý člověk potřebuje patřit do nějaké skupiny podobně smýšlejících vrstevníků. Tato skupina ve svém důsledku také velmi působí na výběr volnočasových aktivit dítěte. Děti se se svojí skupinou ztotožňují, věnují se společným hrám, soutěžím a navzájem se od sebe učí.

Příslušnost ke skupině poskytuje zázemí, vytváří sociální vztahy a pocit bezpečí. Příslušníci skupiny si stanovují jednoduché a krátkodobé cíle. Mohou také podněcovat intenzivní zážitky, trvalé vzpomínky a hlubší osobní vztahy (Hofbauer, 2004, str. 99).

Prostorem pro setkávání se a využívání volného času jsou pro děti např. parky, hřiště a různé instituce.

1.4 Instituce určené ke smysluplnému trávení volného času dětí

1.4.1 Školní družiny a školní kluby

Školní družiny

Školní družiny pracují s dětmi mladšího školního věku na prvním stupni základní školy. Zařízení navštěvují zejména žáci nižších ročníků. Vedle funkce výchovné a zdravotní je významná i funkce sociální (Němec a kol., 2002, str. 20 – 22).

Ve školní družině mohou děti číst knihy, seznamují se s dětskými časopisy, učí se nové písně, poznávají nové výtvarné techniky, podílí se na výzdobě školní družiny i celé školy, účastní se sportovních a pohybových her, poznávají přírodu a dovídají se o důležitosti ochrany životního prostředí.

Školní družina na základě zájmů podněcuje žáky ke vzdělávání a pomáhá jim získávat znalosti, schopnosti a praktické dovednosti.

Školní kluby

Školní kluby pracují s dětmi středního školního věku, tj. se žáky druhého stupně základní školy. Vycházejí z věkových zvláštností tohoto období, zejména z větší samostatnosti dětí a vyhraněnějších zájmů (Němec a kol., 2002, str. 20 – 22).

Funkce školních družin a školních klubů

Školní družiny a školní kluby mají předpoklady k pravidelnému a každodennímu pedagogickému ovlivňování volného času žáků, neboť vychovatelé jsou se žáky v každodenním styku, mohou působit na většinu žáků bez ohledu na sociální postavení rodiny a mají možnost pravidelného kontaktu s rodiči.

Ve školní družině a školním klubu se uskutečňují činnosti odpočinkové, rekreační, zájmové, sebeobslužné a příprava na vyučování (Pávkova a kol., 2002, str. 113, 114).

1.4.2 Střediska pro volný čas dětí a mládeže

Střediska pro volný čas dětí a mládeže jsou zařízení, která se zaměřují především na realizaci specializovaných zájmových činností pod odborným pedagogickým vedením. Organizují pravidelnou zájmovou činnost, která je rozdělena do pěti oblastí: společenských věd, přírodních věd, estetické výchovy, techniky, tělovýchovy a sportu. Každé oddělení má zájmové kroužky, kluby, soubory atd. Dále organizuje příležitostnou zájmovou činnost ve formě soutěží, zábav, prázdninových akcí, táborů, lyžařských zájezdů a dalších krátkodobých akcí. Významné je, že jsou otevřené všem věkovým skupinám (Němec a kol., 2002, str. 22).

Střediska pro volný čas motivují a vedou děti, mládež i dospělé k rozvoji osobnosti a ke smysluplnému využívání volného času svojí širokou nabídkou aktivit.

Mezi kroužky nabízené středisky pro volný čas patří např. výtvarná výchova, modelářství, keramika, fotografování, sportovní hry, lyžování, bruslení, plavání, gymnastika, aerobic, cizí jazyky, stolní hry, pobyty v přírodě, zpěv, tanec, divadlo aj.

1.4.3 Dětské domovy

Dětské domovy jsou zařízení ústavní výchovy. Jedním z jejich úkolů je dbát na hodnotné využívání volného času, rozvíjení a kultivaci zájmů žáků. Také zde je jim umožňováno zapojení do zájmové činnosti v různých typech výchovných zařízení a organizací (Němec a kol., 2002, str. 22).

Volný čas je obohacován sportovními akcemi, výstavami výtvarných a rukodělných prací, účastí v národních i mezinárodních sportovních a uměleckých soutěžích, při letních prázdninových srazech, lyžařských zájezdech (Pávkova a kol., 2002, str. 137, 138).

1.4.4 Domovy mládeže

Domovy mládeže slouží jako výchovné a ubytovací zařízení pro středoškolskou mládež. Jejich posláním je udržet zájem studentů o vybraný směr studia (budoucí profesi) a přispívat ke smysluplnému a vhodnému využívání volného času.

1.4.5 Základní umělecké školy (ZUŠ)

ZUŠ jsou určeny jedincům s vyhraněnými zájmy a schopnostmi v estetické oblasti. Děti, mládež i dospělí se podle svého zaměření mohou připravovat v oborech hudebních, hudebně-pohybových, literárně-dramatických a výtvarných.

1.4.6 Jazykové školy

Jazykové školy realizují výuku cizích jazyků. Připravují pro studium na středních a vysokých školách v požadovaném zaměření.

1.4.7 Círky a náboženská společenství

Círky a náboženská společenství zaměřují svoji činnost na výchovu dětí a mládeže v době mimo vyučování, např. salesiánská střediska mládeže, sdružení evangelické mládeže a podobně (Němec a kol., 2002, str. 22, 23).

1.4.8 Další organizace a spolky, které se volnému času dětí věnují

Mezi další organizace a spolky věnující se volnému času dětí patří např. Junák, Pionýr, Česká tábornická unie, Duha, Hnutí Brontosaurus zaměřené na ochranu a tvorbu životního prostředí, křesťanská sdružení YMCA a YWCA, Sokol, Prázdninová škola Lipnice, Liga lesní moudrosti a organizace církví a náboženských společností.

Více o těchto organizacích a spolcích přikládám v příloze č. 15.

1.5 Osobnosti, které se s volným časem dětí a mládeže dají spojit

Don Bosco a Ernest Thompson Seton - dvě osobnosti, které se dětem a mládeži věnovaly po celý svůj život a ovlivnily tak smýšlení a působení dalších lidí. Stejně tak ovlivňují i autorku této práce.

Působím v křesťanském skautském oddíle a tyto dvě osoby jsou pro mě vzory ve výchově dětí a mladých lidí ve volném čase. Z jejich myšlenek a odkazu ve své praxi ráda čerpám. Proto jsem z významných osobností, které jsou spojovány s volným časem dětí a mládeže, vybrala právě tyto dvě.

Don Bosco, vlastním jménem Giovanni Melchiorre Bosco, byl italský katolický kněz, světec, vychovatel, zakladatel a první hlava Salesiánů Dona Bosca. V roce 1989 byl Janem Pavlem II. prohlášen za Otce a učitele mládeže (Wikipedie).

Hlavní rysy přístupu G. Bosca ke strategickým otázkám výchovného systému:

- *Analogie s výchovou v rodině.* Ten, kdo se o chlapce stará je ve všem všudy jejich otec, dalo by se říci, že je daleko obětavější, citlivější a chápavější k problémům svých svěřenců než kterýkoli skutečný otec.
- *Preventivnost před represivností ve výchově.* Netrestat, a když trestat, tak mezi čtyřma očima a s neobyčejným taktem.
- *Princip radosti.* Celá výchova a všechny činnosti s ní spojené mají být prostoupeny pocitem radosti.
- *Princip vzájemné pomoci.* Každý je apoštolem, pomáhá bližnímu. To je také základ života ve společenství, ale i základ nově chápané kázně i sebevýchovy.
- *Pedagogika citu a praxe.* Vychovatel je se svými svěřenci stále, stále je jim k dispozici, aby je učil, aby je těšil a vychovával, aby je připravil pro život a práci, kterou se budou živit (Přadka, 2002).

Ernest Thompson Seton byl americký spisovatel, malíř, zálesák a jeden ze zakladatelů skautingu.

Hlavní pedagogické přístupy Setona:

- Princip dobrovolné činnosti a ze strany dospělého umění motivovat.
- Naprosté respektování věkových zvláštností chlapců i dívek.
- Využití instinktů – nikoli jejich potlačování, ale jejich využití pro výchovu (Přadka, 2002).

2. PRŮŘEZOVÁ TÉMATA

2.1 Nástin kurikulární reformy

Po r. 1989 u nás skončil systém tzv. jednotné školy. Státní kurikulární politika se začala vytvářet podle jiných principů. Systém jediných platných a státem centrálně vydávaných osnov, nahradil systém kurikulárních dokumentů na státní a školní úrovni. V letech 1993 až 1997 tedy vznikly vzdělávací programy (osnovy) na školní úrovni – programy „Základní škola“, „Obecná škola“ a „Národní škola“. Základním státním kurikulárním dokumentem byl tzv. Standard základního vzdělávání (z r. 1995). Vzhledem potřebám doby (snaha o začlenění ČR do EU apod.) se však stále častěji ukazovalo, že i tyto vzdělávací programy poněkud zastarávají.

V letech 1999 – 2000 pedagogové usilovali o vyvolání veřejné diskuze o potřebách reformovat české školství. V tomto, i předchozím období se objevilo mnoho zajímavých materiálů o vizích, koncepcích a event. reformách našeho školství. V roce 2001 vznikl nejvýznamnější z nich. Národní program rozvoje vzdělávání v České republice (tzv. Bílá kniha), který definoval hlavní cíle a vize ve vzdělávání v ČR.

V Bílé knize se objevil požadavek vytvoření tzv. „Rámcových vzdělávacích programů“. Jejich povinnou součástí jsou tzv. průřezová témata, která zahrnují okruhy aktuálních problémů současného světa. Procházejí napříč vzdělávacími oblastmi a propojují tak vzdělávací okruhy oborů.

2.2 Pojem průřezová témata

Podle RVP ZV (2007, str. 90) reprezentují průřezová témata (dále jen PT) okruhy aktuálních problémů současného světa a stávají se významnou a nedílnou součástí základního vzdělávání. Vytvářejí příležitosti pro individuální uplatnění žáků i pro jejich vzájemnou spolupráci a pomáhají rozvíjet osobnost žáka především v oblasti postojů a hodnot.

Podmínkou účinnosti PT je jejich propojenost se vzdělávacím obsahem konkrétních vyučovacích předmětů a s obsahem dalších činností žáků realizovaných ve škole i mimo školu (RVP ZV 2007, str. 90).

V RVP ZV (2007, str. 90) je uvedeno těchto 6 průřezových témat:

- Osobnostní a sociální výchova
- Výchova demokratického občana
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
- Multikulturní výchova
- Environmentální výchova
- Mediální výchova

2.3 Charakteristika jednotlivých průřezových témat

Jednotlivá PT jsou koncipována tak, aby naplňovala potřeby dnešního světa, propojovala vzdělávací obsahy, učila hledat cestu založenou na dobrých vztazích k jiným lidem i k sobě samému. Aby učila demokratickému chování, seznamování se s lidskými právy a schopností uplatňovat své názory. Dále aby dětem přibližovala Evropu, globální problémy lidstva, poskytovala informace o jiných státech a lidech jiných národností. Aby učila děti vzájemně se respektovat a pomáhala dětem orientovat se samostatně v mediální nabídce a vedla k odpovědnosti za životní prostředí a k ochraně a poznávání přírody.

Každé PT má své tematické okruhy procházející napříč vzdělávacími oblastmi a umožňující propojení vzdělávacích obsahů oborů. Žáci dostávají možnost utvářet si integrovaný pohled na danou problematiku a uplatňovat širší spektrum dovedností (RVP ZV, 2007, str. 90).

2.2.1 PT - Osobnostní a sociální výchova

Osobnostní a sociální výchova (dále OSV) má za úkol pomoci dětem poznat samy sebe, naučit se organizovat si svůj vlastní život, pomoci k dobrému chování a myšlení, umět komunikovat a dobře vycházet s druhými lidmi, být citlivý a solidární k druhým, pomáhat potřebným a mít celkově dobré vztahy k sobě i jiným.

OSV se snaží učit děti zvládat vlastní chování, utvářet dobré mezilidské vztahy ve třídě i mimo ni. Celkově vede k tomu, aby děti porozuměly samy sobě i druhým v jejich myšlení a jednání. OSV učí děti základním dovednostem v komunikaci a spolupráci s ostatními, pomáhá získat základní sociální dovednosti pro řešení složitých situací a učí děti uplatňovat a prosazovat své vlastní názory.

OSV také vede děti k tomu, aby byly spravedlivé, odpovědné ke svým činům, solidární k potřebným lidem a tolerantní k názorům ostatních. Vede k utváření pozitivního postoje k sobě samému a k druhým, k uvědomování si hodnoty spolupráce a pomoci, různosti lidí, názorů a přístupů k řešení problémů.

Tematické okruhy OSV jsou členěny do tří částí, zaměřených na osobnostní, sociální a morální rozvoj. Osobnostní část rozvíjí schopnost poznávání, sebepoznání a sebepojetí, seberegulaci a sebeorganizaci, psychohygienu a kreativitu. Sociální část rozvíjí poznávání lidí, mezilidské vztahy, komunikaci, kooperaci a kompetici. Morální část rozvíjí řešení problémů a rozhodovací dovednosti, hodnoty, postoje a praktickou etiku.

V OSV se učivem stává sám žák, stává se jím konkrétní žákovská skupina a stávají se jimi běžné situace každodenního života.

2.2.2 PT - Výchova demokratického občana

PT výchova demokratického občana (dále VDO) pomáhá rozvíjet občanské myšlení, porozumět pojmům demokracie, občan, stát, státní příslušnost. Dává vhled do demokratické společnosti a seznamuje s lidskými právy.

VDO je spojení hodnot spravedlnost, tolerance a odpovědnost. Jsou to hodnoty, kterými by měl být žák vybaven, aby měl správný postoj k lidským právům a svobodě.

VDO učí kritickému myšlení, vědomí svých práv a povinností. Vede k pochopení významu řádů, pravidel a zákonů ve společnosti. Pomáhá žákům získávat úctu k zákonu, sebeúctu a sebedůvěru. Učí žáky respektovat kulturu, etnikum a odlišnosti jiných národů.

Tematické okruhy VDO utvářejí a rozvíjejí demokratické vědomosti, dovednosti a postoje, které jsou potřebné pro aktivní účast žáků v životě demokratické společnosti. Jsou rozděleny do čtyř okruhů zaměřených na občanskou společnost a školu; občana, občanskou společnost a stát; formy participace občanů v politickém životě; principy demokracie jako formy vlády a způsobu rozhodování.

2.2.3 PT - Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech (dále VMEGS) má za úkol motivovat děti k zájmu o Evropu, o život v jiných zemích, naučit je znát odlišnosti jiných národů a globální problémy.

VMEGS se týká různých myšlenkových postojů, které jsou zaměřeny na člověka a lidstvo. Zaměřuje se na vztahy člověka k Evropě a světu. Rozvíjí v žácích občanskou zodpovědnost a pomáhá jim překonávat předsudky a stereotypy.

Toto PT seznamuje žáky s pojmy chudoba, migrace a tradičními evropskými hodnotami jako je humanismus, morálka, svobodná lidská vůle a osobní zodpovědnost. Učí žáky racionálně uvažovat a kriticky myslet.

VMEGS učí děti porozumět sociálním a kulturním odlišnostem mezi národy, problémům humanitárním, politickým, sociálním, ekonomickým a kulturním, dodržování lidských práv. Vede k poznání a pochopení života a díla významných Evropanů a iniciuje zájem žáků o osobnostní vzory.

Tematické okruhy VMEGS jsou rozděleny na tři části. Evropa a svět nás zajímá; Objevujeme Evropu a svět; Jsme Evropané.

2.2.4 PT - Multikulturní výchova

Multikulturní výchova (dále MKV) je edukační činnost zaměřená na to, aby učila lidi z různých etnik, národů, rasových a náboženských skupin žít spolu, vzájemně se respektovat a spolupracovat (Průcha, 2006, str. 15).

MKV pomáhá žákům poznat jiné kultury a jejich odlišnosti, seznamuje je s tradicemi a hodnotami kultur a učí je tolerovat jejich příslušníky.

Žáci se dovídají o národnostních a náboženských menšinách, které žijí v našem státě. O jejich původu, dějinách a zvycích. Díky tomu žáci lépe poznávají i svoji vlastní kulturu, její hodnoty a tradice.

Pro žáky je MKV rozvíjením smyslu pro spravedlnost, solidaritu, toleranci a respektu. Pomáhá žákům vytvářet dobré mezilidské vztahy v rodině, mezi spolužáky a učiteli ve škole.

Žáci získávají základní vědomosti o různých etnických a kulturních skupinách žijících v české a evropské společnosti. Učí se komunikovat s druhými, respektovat jejich práva, tolerovat odlišnosti. Žáci se také dovídají o diskriminaci a rasismu. MKV napomáhá žákům uvědomit si vlastní identitu a vnímat sebe sama jako občana, který se aktivně spolupodílí na utváření vztahu společnosti k minoritním skupinám.

Mezi tematické okruhy MKV patří Kulturní diference; Lidské vztahy; Etnický původ; Multikulturalita; Princip sociálního smíru a solidarity.

2.2.5 PT - Mediální výchova

Mediální výchova (dále MEV) doposud byla ve školách opomíjena, přestože je velice důležitá pro praktický život.

Zařazení průřezového tématu MEV do RVP vychází z toho jakou povahu má současná společnost. Klíčovým jevem současnosti je obohacení života o proces „medializace“, tedy o skutečnost, že velká většina informací je zprostředkována masovými médii, jejichž produkce má svou vlastní logiku, své zákonitosti – a ty je třeba znát a rozeznávat. Neustále stoupá účast jednotlivců i skupin na mediální komunikaci. Současná společnost vyžaduje, aby se její členové dokázali co nejsamostatněji

orientovat v mediální nabídce. Současný člověk musí být vybaven poznatky a dovednostmi, které mu umožní orientovat se v masově mediální produkci, vyžívat ji, ale nepodléhat jí (Verner, 2007. str. 4).

MEV představuje schopnost naučit žáka využívat mediální prostředky, získat poznatky o tom jak média fungují a jakou mají společenskou roli. Učí žáka, aby správně zvolil odpovídající média jako prostředek pro naplnění nejrůznějších potřeb.

Tematické okruhy jsou rozděleny na *receptivní činnosti*, k nimž patří: kritické čtení a vnímání mediálních sdělení; interpretace vztahu mediálních sdělení a reality; stavba mediálních sdělení; vnímání autora mediálních sdělení a fungování a vliv médií ve společnosti a na *produktivní činnosti*, k nimž patří: tvorba mediálního sdělení a práce v realizačním týmu.

2.2.6 PT - Environmentální výchova

Pojem environmentální výchova (dále ENV) znamená – výchova vztahující se k životnímu prostředí. Podobně jako ostatní průřezová témata, také ENV je zaměřena na aktuální problémy současného světa. O tom, že problémy životního prostředí patří v současné době k těm nejaktuálnějším, se můžeme přesvědčit prakticky na každém kroku. Hlavním smyslem ENV je pochopení složitých vzájemně provázaných vztahů mezi přírodou a lidskou společností a především probuzení zájmu o okolní prostředí (Matějček, 2007, str. 3).

Můžeme také pozorovat, jak se v důsledku vyspělosti civilizace znečišťuje životní prostředí, které má veliký vliv na zdraví lidí, např. znečištění vzduchu, kontaminace půdy a vodních zdrojů.

Lidská činnost má vliv na rovnováhu v životním prostředí, člověk se stává významným geologickým faktorem. Pro samotnou civilizaci představuje nerovnováha v biosféře hrozbu. Jedním z důvodů realizace nejrůznějších opatření pro ochranu životního prostředí je především fenomén sebezáchovy.

Na ENV můžeme nahlížet jako na jeden z nástrojů ochrany životního prostředí (Pospíšil, 2009, str. 5).

ENV vede žáky k pochopení důležitosti šetření energií, třídění odpadu a ochrany přírody. Učí je pochopit vztahy člověka a životního prostředí. Zvyšuje u žáků zodpovědnost za současný i budoucí stav přírody.

PT ENV pomáhá dětem porozumět souvislostem v biosféře, vztahům člověka a prostředí a také důsledkům lidských činností na prostředí.

Žáci se učí vnímat život jako nejvyšší hodnotu. ENV je vede k odpovědnosti ve vztahu k biosféře, k ochraně přírody a přírodních zdrojů, k utváření zdravého životního stylu a vede k vnímavému a citlivému přístupu k přírodě a přírodnímu a kulturnímu dědictví.

Tematické okruhy jsou rozděleny na čtyři části: *Ekosystémy* (les, pole, vodní zdroje, moře a tropický deštný les; lidské sídlo, město, vesnice a kulturní krajina); *Základní podmínky života* (voda, vzduch, půda, ochrana biologických druhů, ekosystémy, energie a přírodní zdroje); *Lidské aktivity a problémy životního prostředí* (zemědělství a životní prostředí, ekologické zemědělství, doprava a životní prostředí, průmysl a životní prostředí, odpady, ochrana přírody a kulturních památek); *Vztah člověka k prostředí* (naše obec, náš životní styl, aktuální ekologický problém, prostředí a zdraví).

Myslím si, že v dnešní době velmi klesá zájem dětí o přírodovědné kroužky i celkově o přírodu samotnou. Děti se spíše zajímají o filmy a o počítačové hry a programy. Neumí již tolik využít nabídky zábavy v přírodě, jako to dovedly dříve.

ENV dává příležitost lépe poznávat přírodu, pochopit její zákonitosti a vytvořit si k ní pozitivní vztah.

2.3 Způsoby začlenění PT do školních vzdělávacích programů

Každá škola je povinna do svého školního vzdělávacího programu zařadit všech šest průřezových témat jak na 1., tak na 2. stupni. Během devíti let školní docházky se žáci musí seznámit se všemi tematickými okruhy jednotlivých PT. Je však pouze

v kompetenci školy, ve kterých ročnících a jakým způsobem budou PT uplatněna a co si škola vybere z jednotlivých tematických okruhů.

Nabízí se několik způsobů, jak PT formálně a organizačně začlenit do výuky: Integrace do předmětů, samostatný předmět, projektová výuka nebo kombinace předešlých, zájmová činnost, exkurze, soutěže, přednášky...Škola si sama může zvolit způsob začlenění.

2.4 Průnik vzdělávacích oblastí a průřezových témat - vazby

Vzdělávací obsah základního vzdělávání je podle RVP ZV (2007) orientačně rozdělen do devíti vzdělávacích oblastí. Jednotlivé vzdělávací oblasti jsou tvořeny jedním vzdělávacím oborem (dále VO) nebo více obsahově blízkými VO. Pro 1. stupeň základního vzdělávání jsou určeny tyto VO:

- Český jazyk a literatura
- Cizí jazyk
- Matematika a její aplikace
- Informační a komunikační technologie
- Člověk a jeho svět
- Hudební výchova
- Výtvarná výchova
- Tělesná výchova
- Člověk a svět práce

Dále se pokusím naznačit některé vazby mezi VO a PT.

2.4.1 Český jazyk a literatura

VO český jazyk a literatura proniká všechna PT. Český jazyk je prostředkem komunikace a získávání poznatků v dalších VO. Tento vzdělávací obor vede žáky

ke srozumitelnému ústnímu i písemnému vyjadřování. Literatura vyvolává a snaží se podporovat u žáků zájem o čtení. Prostřednictvím četby seznamuje žáky s různými literárními žánry, díly a jejich autory.

OSV rozvíjí v žácích kreativitu, schopnost vyjádřit svůj vlastní názor, rozvíjí komunikaci se spolužáky, učiteli a rodiči i komunikaci ve společnosti. Individuální četba žákům pomáhá rozvíjet vlastní schopnosti poznávání, např. mezilidských vztahů. OSV také napomáhá v každodenní komunikaci v různých situacích.

Žáci se mohou formou různých besed a společenských organizací seznamovat se svou obcí, což souvisí s VDO. V rámci VDO lze s žáky vyplňovat různé žádosti, seznámit je se zákony naší země, s politikou a systémem voleb.

S žáky si můžeme povídat o jejich rodinách, zvyklostech v nich a společných prožitcích z cest po jiných zemích. V čítankách se objevují články o lidové slovesnosti, tradicích a zvycích. To vše souvisí s VMEGS. Evropská historie se často objevuje i v moderní četbě. Zvládnutí českého jazyka se stává předpokladem pro osvojení si cizích jazyků a tím také poznání jiných kultur.

MKV žákům pomáhá seznamovat se s jedinečností každého člověka pomocí čítankových textů s lidskými hrdiny a stejně tak i při charakteristice postav. MKV se velice blízce dotýká vztahů ve škole, v rodině i ve společnosti, vzhledem k sociálnímu, národnostnímu a náboženskému postavení. MKV současně s VMEGS blízce souvisí se seznamováním se žáků se základními epickými žánry a jejich významnými představiteli.

V učebnicích českého jazyka se často objevují články zaměřené na přírodní tematiku, čímž je pozitivně rozvíjen vztah žáků k přírodě. ENV lze dále spojovat se slohovou výchovou, kde žáci mohou psát o přírodě ve svém okolí.

MEV u žáků podporuje psaný a mluvený projev. Žáky učí kritickému přístupu v rozlišování zábavných resp. méně podstatných a důležitých informací. Ve slohové výuce mohou žáci psát o svém oblíbeném filmu nebo pořadu, učí se vytvářet vhodná sdělení formou zprávy a oznámení. K MEV patří i práce na počítači, díky které se žáci pomocí internetu učí získávat potřebné informace k problematice českého jazyka. Prospěšná pro žáky také může být i tvorba vlastního školního časopisu.

2.4.2 Cizí jazyk

Cizí jazyk je důležitou součástí vzdělávání žáků. Poskytuje žákům předpoklady pro komunikaci v Evropě a ve světě. VO cizí jazyk mohou pronikat téměř všechna PT.

OSV pomáhá žákům při komunikaci v cizím jazyce, žáci pro tuto komunikaci musí mít určitou sebedůvěru. K překladu různých článků z cizího jazyka do českého můžou posloužit články zaměřené na PT VDO a ENV. S VDO spojený článek může být zaměřený na demokratické vztahy ve škole a s ENV článek zaměřený na ekosystémy.

VMEGS a MKV pomáhá žákům objevovat Evropu a svět tím, že se seznamují se zeměmi, ve kterých se hovoří daným cizím jazykem, kulturami, tradicemi a historií těchto zemí.

Žáci si mohou překládat články v cizím jazyce, které naleznou na internetu nebo sledovat pořady na zahraničních televizních kanálech, což souvisí s PT MEV.

2.4.3 Matematika a její aplikace

Matematika a její aplikace poskytuje žákům vědomosti pro použití v reálných situacích. Tímto VO mohou pronikat také všechna PT. Nejlépe se PT v matematice a její aplikaci dají využít při řešení slovních úloh.

OSV – slovní úloha zaměřená na reálné problémy žáků. Žáci se také učí získávat rozhodovací dovednost, řešit problémy a překonávat překážky. Žáci se při řešení slovních úloh v matematice učí otevřeně sdělovat svůj názor a respektovat názor ostatních, což souvisí s PT VDO. Slovní úloha může být zaměřená na seznámení se žáků s volebním systémem.

V rámci VMEGS mohou žáci porovnávat velikosti světadílů, zjišťovat počty obyvatel v jiných státech a porovnávat je. Slovní úloha by mohla být zaměřena na porovnávání délky povinné školní docházky v jiných státech. Žáci z vyšších ročníků se mohou učit převádět cizí měny.

Zjišťování např. věku spolužáků, jejich výšky, váhy, délky vlasů a následné porovnávání výsledků lze využít při MKV. Žáci si pomocí těchto činností velice dobře uvědomí, že každý člověk a národ je jiný a učí se tak toleranci k druhým.

K ENV by byla vhodná slovní úloha zaměřená např. na denní, týdenní a roční spotřebu vody v domácnosti. Slovní úlohy ke zjištění např. nejoblíbenějších novin nebo časopisů podle denního množství prodaných kusů lze využít k MEV.

2.4.4 Informační a komunikační technologie

Informační a komunikační technologie žákům pomáhají dosáhnout základní úrovně informační gramotnosti a umět tvořivě využívat informace při dalším vzdělání a v budoucím životě.

Informační a komunikační technologie také žákům pomáhají zvyšovat jejich sebedůvěru - učí je zacházet s počítači, čímž se mohou vyrovnat svým vrstevníkům, kteří již třeba tuto dovednost ovládli, což souvisí s OSV.

Ostatní PT lze v informační a komunikační technologii využít k vyhledávání informací. Např. k VDO žáci mohou vyhledávat informace o politice, zákonům naší republiky, k volbám. Vyhledávání informací o Evropě a o světě lze využít k VMEGS. K MKV žáci mohou zjišťovat odlišnosti jiných národů a vyhledávat si informace o přírodě a globálních problémech, což souvisí s ENV.

MEV žákům pomáhá při vyhledávání mediálních sdělení na internetu, učí je rozlišovat sdělení na zábavné a informační.

2.4.5 Člověk a jeho svět

VO Člověk a jeho svět seznamuje žáky s jejich okolím, učí je vnímat vztahy mezi lidmi, podporuje v nich kladný vztah k sobě, k lidem, k životu a k přírodě. Žáci si utváří prvotní ucelený obraz světa.

Tento VO velice úzce souvisí s PT OSV – žáci ve VO Člověk a jeho svět poznávají sebe, svoji rodinu, vztahy mezi lidmi a učí se vyjadřovat své myšlenky. VO Člověk a jeho svět je z části také zaměřen na poznávání přírody a budování kladného vztahu k ní, což souvisí s ENV.

VO *Člověk a jeho svět* je rozdělen na pět tematických okruhů, z nichž dva – *Místo, kde žijeme* a *Lidé kolem nás* – souvisí s VDO. Žáci se učí o prostředí svého domova, školy, obce a o naší vlasti. Dovídají se o mezilidských vztazích, o vlastnostech lidí a o základních lidských právech.

V rámci VMEGS a MKV jsou žáci seznamováni s jinými kulturami, jejich zvyky a odlišnostmi.

MEV – žáci si mohou na počítači vytvořit např. svůj denní režim. K některým částem VO *Člověk a jeho svět* můžeme použít výukové DVD zaměřené např. na první pomoc, krizové situace nebo sexuální výchovu. Žáci také mohou sledovat naučné pořady o přírodě.

2.4.6 Hudební výchova

V hudební výchově se žáci mohou učit rozvíjet svoji sebedůvěru tím, že je necháme zpívat samostatně před jejich spolužáky, čímž se také učí respektovat ostatní. Mohou vymýšlet vlastní melodie na básničky nebo vlastní písničky. Díky tomu v nich rozvíjíme kreativitu. To vše souvisí s OSV.

V tomto VO se objevují také PT VDO, VMEGS a MKV v souvislosti s našimi lidovými písněmi i lidovými písněmi jiných zemí. Při poslechové činnosti se žáci seznamují s různými českými i cizími hudebními skladateli.

Text mnoha písní je zaměřen na přírodu, což souvisí s ENV. V hodinách lze při MEV využít poslechu nahrávek na CD.

2.4.7 Výtvarná výchova

Výtvarná výchova souvisí s PT OSV – rozvíjí v žácích kreativitu a smyslové vnímání. Při prohlížení obrázků spolužáků si žáci uvědomují odlišnosti a respektují ostatní v jejich tvorbě, což souvisí s MKV. Také každá kultura má nějaké své výtvarné dědictví, se kterými můžeme žáky postupně seznamovat.

Při zadání tématu týkající se přírody žákům přibližujeme ENV.

2.4.8 Tělesná výchova

VO Tělesná výchova je významnou činností ovlivňující zdraví žáků. Žáci se učí různým dovednostem při pohybových hrách, míčových hrách, učí se spolupracovat v týmu, soutěžit, ale také prohrávat i vyhrávat – vše souvisí s PT OSV.

Při průběhu tělesné výchovy v přírodě zařazujeme ENV používáním přírodních materiálů jako tělocvičného náčiní (hod šiškou do dálky, na cíl, přechod a přeskok přes spadlý strom nebo běh mezi stromy).

S MEV se prolíná možnost sledování různých sportovních utkání v televizi nebo na internetu. Časopisy a noviny nabízejí spoustu informací o sportech a výsledcích sportovních utkání a soutěží.

2.4.9 Člověk a svět práce

VO Člověk a svět práce se v souvislosti s PT OSV zaměřuje na praktické pracovní dovednosti. Žáci si osvojují základní pracovní dovednosti a návyky, jsou vedeni k dodržování zásad bezpečnosti a hygieny při práci. Tento VO je zaměřen na tvůrčí myšlenkovou spoluúčasť žáků. Vede je k pozitivnímu vztahu k práci, rozvíjí kreativitu, tvořivost a pomáhá zlepšovat sebedůvěru.

Žáci se mohou seznamovat s historií našeho národa i jiných národů vyráběním různých napodobenin historických předmětů, kresbou na kámen vlastní vyrobenou barvou. Mohou vytvářet makety států, vyrábět si napodobeniny oblečení a šperků jiných národů a připravovat jejich tradiční pokrmy, což vše navazuje na PT VDO, VMEGS a MKV.

Při pěstitelských pracích lze začlenit PT ENV pozorováním přírody, pečováním o rostliny, poznáváním stromů, kyttek, zvířat nebo vypěstováním obilniny a jejím následným zpracováním.

2.5 Provázanost PT s volnočasovými aktivitami

VČA se dělí podle činností (Pávková a kol., 2002, str. 83 - 102) na odpočinkové, rekreační, zájmové a veřejně prospěšné.

Odpočinkové činnosti jsou klidné, pohybově i psychicky nenáročné. Patří mezi ně např. spánek, klidné hry, četba, poslech hudby. Pomáhají odstraňovat únavu.

Rekreační činnosti jsou naopak zaměřeny pohybově, jako např. tělovýchovné nebo manuální pracovní činnosti, pohybové hry na hřišti, závodění nebo sezónní hry. Rekreační činnosti vedou k uspokojení individuálních potřeb a pomáhají vytvářet pocity radosti a spokojenosti.

Zájmové činnosti jsou cílevědomé aktivity zaměřené na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností. Mají silný vliv na rozvoj osobnosti i na správnou společenskou orientaci.

Veřejně prospěšné činnosti jsou součástí volného času a plně pro ně platí princip dobrovolnosti. Při promyšleném pedagogickém vedení tyto činnosti dětem přinášejí pocit uspokojení, radost z dobrých výsledků a společenského ocenění práce.

Dále se pokusím naznačit provázanost PT s VČA, rozdělenými podle zájmových činností, dle jejich obsahu na:

- zájmové činnosti společenskovední
- zájmové činnosti pracovně–technické
- zájmové činnosti přírodovedné
- zájmové činnosti estetickovýchovné,
- zájmové činnosti tělovýchovné, sportovní a turisticky zaměřené

2.5.1 Zájmové činnosti společenskovední

Zájmové činnosti společenskovední dětem nabízejí kroužky zaměřené na deskové hry, základy první pomoci, folklór nebo také historii.

V dětech vytvářejí pozitivní vztah k historii, k lidovým tradicím našeho národa, k lidem i k sobě samému.

Osobnostní a sociální výchova

Osobnostní a sociální výchova má jako jeden z cílů vést žáky k tomu, aby byli ochotní pomáhat druhým. VČA zaměřená na základy první pomoci tento cíl také naplňuje. Zájmové činnosti společenskovední mají celkově mnoho společného s OSV.

Oboje v dětech rozvíjejí pozitivní vztah k ostatním lidem a k sobě samému, komunikaci a spolupráci. Je tedy velice snadné jakkoli provázat zájmové činnosti společenskovední s OSV.

Výchova demokratického občana

Podle mého názoru jsou zájmové činnosti společenskovední svým obsahem velice blízké VDO. Ať už tím, že v žácích rozvíjejí demokratické vědomosti nebo tím, že v nich vytvářejí pozitivní vztah k naší vlasti. Např. v kroužku zaměřeném na historii našeho státu mohou žáci navštěvovat různá místa České republiky a upevňovat si tak kladný vztah k lidovým tradicím našeho státu. Kroužek zaměřený na světovou historii zase v žácích může upevňovat respektování odlišností jiných národů. Pokud žáci některý z těchto kroužků navštěvují, nebude těžké v nich rozvíjet občanské myšlení a vědomí o jejich státní příslušnosti.

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

VMEGS je stejně jako VDO svým obsahem velice blízká zájmovým činnostem společenskovedním. Žáci se v kroužku zaměřeném na historii Evropy učí porozumět sociálním a kulturním odlišnostem mezi národy. Na tyto jejich znalosti pak můžeme průřezovým tématem VMEGS navazovat a dále je rozvíjet, a v dětech toto porozumění upevňovat.

Multikulturní výchova

Žáci se ve škole, ve své třídě nebo i v kroužku, který navštěvují, mohou setkat se spolužáky různých národností. Je tedy proto nutné v nich rozvíjet smysl pro toleranci

a respekt. V zájmových činnostech společenských je snadné tento smysl v dětech vytvořit a podporovat a to nejlépe hrami zaměřenými právě na odlišnosti jiných národů. Tím se žáci zároveň seznamují s jinými zeměmi a jejich kulturami.

Mediální výchova

Mediální výchova pomáhá žákům osvojit si schopnosti, jak nejlépe využívat a vybírat mediální prostředky. V těchto VČA žáci mohou shlédnout různé dokumenty o zemích a jejich kulturách. Sami se mohou o takový dokument pokusit např. vytvořit dokument o naší zemi nebo o obci ve které žijí. Mohou fotografovat různé historické stavby nebo uskutečňovat rozhovory s lidmi na témata, které zájmové činnosti společenských obsahují.

Environmentální výchova

V rámci poznávání historie našeho státu mohou žáci navštěvovat chráněné krajinné oblasti, národní parky, botanické zahrady nebo zoologické zahrady. Při diskusi o historii naší země nebo i celého světa se žáci dovídají o vyspělosti dnešní civilizace, a také o tom jaký má civilizace vliv na znečišťování životního prostředí.

2.5.2 Zájmové činnosti pracovní–technické

Zájmové činnosti pracovní–technické zahrnují např. výpočetní techniku, modelářské kroužky, dopravní výchovu nebo přípravu pokrmů.

Žáci se zdokonalují v manuálních dovednostech, v konstrukční zručnosti a je rozvíjena jejich technická představivost. Může sem být zahrnuta i práce s přírodninami.

Osobnostní a sociální výchova

Žáci poznávají sami sebe ve své zručnosti a ve svých dovednostech. V modelářském kroužku mohou spolupracovat na jednom společném výrobku,

což upevňuje jejich komunikaci a spolupráci s ostatními. Uvědomují si, jak je pro ně důležitá spolupráce a názor ostatních.

Výchova demokratického občana

VDO nemá příliš mnoho společného se zájmovými činnostmi pracovními technickými. Snad jen to, že pokud žáci dostanou v kroužku výpočetní techniky za úkol vytvořit prezentaci např. na téma lidských práv v našem státu. Formou besedy nebo exkurze se mohou i v modelářském kroužku seznámit s různými profesemi, a tím získávat vhled do naší demokratické společnosti.

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Podobně jako je uvedeno výše, mohou žáci získávat znalosti o Evropě, o životě v jiných zemích a o globálních problémech, zpracováním různých prezentací, či článků ve výpočetní technice. Žáci se v modelářském kroužku mohou dozvídat o dílech významných Evropanů a získávat tak toleranci a porozumění k jiným národům.

Multikulturní výchova

Při práci na společném výrobku v modelářském kroužku se žáci učí respektovat a tolerovat odlišnosti ostatních. Učí se společné komunikaci a vytváří si dobré mezilidské vztahy. Žáci mohou konstruovat stavby z různých zemí a tím poznávat dějiny, zvyky a kulturu jiných národů. V kroužku přípravy pokrmů se žáci učí vařit a připravovat tradiční jídla jiných zemí a tím se také dovídají o kultuře a zvycích jiných národů.

Mediální výchova

Žáci se ve výpočetní technice učí zacházet s počítačem, mohou pracovat i s tiskárnou, kopírkou a scannerem. Pokud by měl učitel dostatek prostředků, může s žáky natočit na kameru film, který si oni sami na počítači sestříhají a upraví.

Environmentální výchova

Žáci pracují v modelářském kroužku s různými materiály, jako je např. papír, textil, dřevo, kov a sklo. Mohou se naučit, kde se tento materiál získává a tím si vytvářet kladný vztah k přírodě. Stejně tak i v kroužku přípravy pokrmů se žáci mohou učit o získávání všech produktů a tím si více upevňovat zodpovědnost k naší přírodě a utvářet si zdravý životní styl.

2.5.3 Zájmové činnosti přírodovědné

Mezi zájmové činnosti přírodovědné patří např. rybářství, včelařství, pěstitelství, chovatelství, zálesáctví nebo skauting. Tyto VČA v dětech budují citlivý zájem o přírodu a pěstují vztah k její ochraně. Děti si prohlubují vědomosti o přírodě, osvojují si poznatky o rostlinách a živočiších.

Osobnostní a sociální výchova

V zájmových činnostech přírodovědných se žáci setkávají nejen s lidmi, ale často také se zvířaty. K těm je třeba, stejně jako k lidem, vybudovat si kladný vztah. Žáci se naučí ovládat sami sebe a vytvářet si kladný postoj k sobě i k ostatním.

Výchova demokratického občana

Žáci se mohou v těchto VČA seznamovat se skutečností, že i zvířata mají svá práva, podobně jako lidé. Jeden z bodů skautského slibu zní – *duší i tělem být připraven pomáhat vlasti a bližním*. Právě výchova k občanskému myšlení, porozumění demokracii a státní příslušnosti je jedním ze základních myšlenkových pilířů skautského hnutí.

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

V zájmových činnostech přírodovědných se žáci setkávají s živočichy žijícími v jiných zemích a tím jsou motivováni k zájmu o Evropu. Učí se také o chráněných živočiších a rostlinách. Dovídají se o důvodu jejich ochrany a tím si uvědomují globální

problémy. Žáci mohou také v rámci těchto kroužků zjišťovat příčiny globálních problémů a sledovat děje přírody.

Multikulturní výchova

Žáci mohou zjišťovat původy různých živočichů i rostlin a tím se seznamovat s odlišnými kulturami.

Mediální výchova

Ve všech zájmových činnostech přírodovědných mohou žáci zkoumat přírodu pomocí fotografování, vytvářet si různé soubory na počítači, vytvořit si svůj vlastní herbář ať už z natrhaných rostlin nebo z fotografií. Společně mohou zrealizovat vlastní přednášku např. o některých chráněných rostlinách.

Environmentální výchova

Každá přírodovědná VČA je úzce spjata s ENV. Ať už jde o pozorování živé i neživé přírody, o péči o živočichy nebo o praktické dovednosti v přírodě.

2.5.4 Zájmové činnosti estetickovýchovné

Mezi zájmové činnosti estetickovýchovné patří různé techniky výtvarné výchovy, keramický kroužek, zpěv, tanec, hra na hudební nástroje nebo divadelní kroužky. Vytvářejí v dětech estetické cítění a rozvíjejí jejich tvořivost.

Osobnostní a sociální výchova

Ve všech kroužcích estetickovýchovných VČA žáci velice dobře poznávají sami sebe např. tím, že se zdokonalují ve svých dovednostech a mohou se porovnávat s ostatními spolužáky. Toto srovnávání dovedností napomáhá solidárnosti a citlivosti k druhým. Při společném ztvárnění divadelní hry si žáci mohou uvědomovat důležitost spolupráce s ostatními a respektování jejich názorů a odlišností.

Výchova demokratického občana

Žáci navštěvující hudební kroužky se často účastní kulturních vystoupení. Ve výtvarných kroužcích učitelé pořádají výstavy s tvorbou žáků a v divadelních kroužcích pořádají představení. Žáci sami také mohou navštěvovat různá vystoupení, výstavy a představení, kde se setkávají s opravdovými umělci. To vše jim pomáhá při vhledu do naší společnosti.

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

V hudebních kroužcích mohou žáci hrát nebo zpívat české lidové písně i písně pocházející z jiných zemí. Mohou je tak porovnávat, a tím získávat informace o kulturách jiných zemí a získávat zájem o poznávání Evropy. Ve výtvarných kroužcích mohou mít žáci za úkol zpracovat téma globální problémy lidstva jako je např. chudoba a hlad. V divadelních kroužcích ve scénkách vytvářet modely řešení těchto globálních problémů. Učitelé mohou pro žáky pořádat různá setkání s významnými evropskými umělci.

Multikulturní výchova

Ve VČA zaměřených na zájmové činnosti estetickovýchovné jsou pořádány mezinárodní soutěže, hlavně v hudebních kroužcích, kde se žáci setkávají se svými vrstevníky z jiných zemí. Mají tak možnost porovnávat svoje dovednosti, a tím si utvářet vlastní identitu a posilovat toleranci a respekt k ostatním.

Mediální výchova

Žáci si mohou ve výtvarném kroužku vytvořit svoje vlastní noviny nebo vytvořit plakáty a pozvánky na výstavu. V dramatických kroužcích mohou sehrát scénky televizního zpravodajství, zahrát si na reportéry a tím získávat poznatky o tom jak fungují média.

Environmentální výchova

Zájmové činnosti estetickovýchovné a ENV mají mnoho společného. Žáci ve výtvarných kroužcích chodí tvořit do přírody, mohou pozorovat jednotlivé

ekosystémy a ztvárňovat je. Žáci také mohou tvořit z přírodnin. V hudebních kroužcích se setkávají s různými skladbami našich skladatelů, i s lidovými a umělými písničkami o přírodě. V dramatickém kroužku mohou sehrát scénku o našem životním stylu a hledat jeho klady a zápory.

2.5.5 Zájmové činnosti tělovýchovné, sportovní a turisticky zaměřené

Mezi zájmové činnosti tělovýchovné, sportovní a turisticky zaměřené patří různé míčové hry, plavání, bruslení, ježdění na koni, gymnastika, atletika, tanec a turistika. Tyto činnosti v dětech vytvářejí nezbytnou potřebu pohybu a přispívají k fyzické zdatnosti žáků. Jsou pro děti velice přitažlivé.

Osobnostní a sociální výchova

Tyto činnosti velice dobře naplňují cíle OSV. Děti se při sportovních hrách učí pravidlům, která musí dodržovat, učí se hrát dle pravidel „fair play“ a zvládat prohru, ale i výhru. Při kolektivních hrách jsou žáci vedeni ke spolupráci, ohleduplnosti a toleranci k ostatním spoluhráčům. Při fyzicky náročnějších sportovních aktivitách, žáci poznávají své schopnosti a dovednosti a učí se tak poznat „kdy už mají dost“.

Výchova demokratického občana

Při sportovních soutěžích žáci reprezentují svoji obec nebo naši republiku, což v nich vytváří kladný přístup ke státní příslušnosti.

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Cíle VMEGS jsou uplatňovány při účasti žáků na evropských nebo celosvětových soutěžích. Často jsou organizovány různé závody a soutěže na podporu potřebným lidem i celým státům.

Multikulturní výchova

Stejně jako u VMEGS jsou cíle MKV naplňovány při celosvětových soutěžích, ale i při soutěžích republikových, kde se také žáci mohou setkávat s příslušníky jiných národů. V kroužcích zájmových činností tělovýchovných, sportovních a turisticky zaměřených se žáci setkávají se sporty a hrami, které jsou původem z jiných zemí. Seznamují se tak s jejich kulturou a učí se respektovat odlišnosti.

Mediální výchova

Ve sportovních kroužcích mohou žáci shlédnout záznam z olympijských her a poté si povídat o našich nejlepších sportovcích. Mohou také sami nahrát rozhovor s významným sportovcem z jejich obce nebo regionu.

Environmentální výchova

Převážná většina zájmových činností tělovýchovných, sportovních a turisticky zaměřených může být občas nebo i častěji provozována v přírodě. Např. v atletickém kroužku může být rozcvička realizována formou překážkového běhu v lese. Nejvíce se ale žáci s přírodou v takto zaměřených kroužcích setkávají v kroužcích turistických. Při různých výletech se mohou formou her s přírodou blíže seznámat.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3. POPIS REALIZACE VÝZKUMU

3.1 Cíle výzkumu

Cíle mého výzkumu jsou zaměřeny především na:

- zjištění postojů učitelů k práci na ŠVP
- zjištění míry náročnosti při práci s PT
- zjištění nejčastějšího způsobu začleňování PT environmentální výchova do výuky

3.2 Stanovení hypotéz

1. Hypotéza:

Učitelé s délkou praxe kratší než 10 let, vnímali práci na ŠVP pozitivněji než učitelé s délkou praxe delší než 11 let.

2. Hypotéza:

Většina respondentů považuje při zapracovávání PT do ŠVP za nejjednodušší průřezové téma „Environmentální výchova“.

3. Hypotéza:

Nejčastější formou začleňování PT environmentální výchova do ŠVP byla integrace do jednotlivých vyučovacích předmětů.

3.3 Charakteristika výzkumu

Výzkum jsem prováděla v rámci základních škol v celém Jihomoravském regionu. Dotazníky vyplnilo celkem 60 učitelů. Z toho žen bylo 52 a mužů 8. Z prvního stupně bylo 32 učitelů a z druhého 28 učitelů. Průměrný počet let praxe byl 21 let. Nejdelší počet let praxe bylo 40 let a nejkratší 2 roky.

3.4 Použité výzkumné metody

Výzkum jsem provedla dotazníkovou metodou. Dotazník jsem sama sestavila (není tedy standardizovaný). V dotazníku jsem kombinovala možnost jasně daných odpovědí s možnostmi volných výpovědí. V dotazníku bylo celkem 9 otázek. První tři otázky se týkaly pohlaví, počtu let praxe a aprobace dotazovaných. Čtvrtá byla zaměřená na celkové vnímání práce na ŠVP, pátá na náročnost zpracování PT. Další tři se týkaly PT environmentální výchovy. V poslední otázce mohli dotazovaní napsat cokoli, co chtěli dodat k PT.

Dotazník přikládám v příloze č. 1.

3.5 Interpretace výsledků výzkumu

V této kapitole jsou zpracovány výsledky výzkumu a potvrzení či vyvrácení hypotéz. Výsledky jsou prezentovány v tabulkách a grafech, které jsou doplněny průvodními komentáři a zprávami.

1. Hypotéza – H1:

Učitelé s délkou praxe kratší než 10 let, vnímali práci na ŠVP pozitivněji než učitelé s délkou praxe delší než 11 let.

Pro vyhodnocení 1. hypotézy jsem použila otázku č. 2: *Počet let praxe* a otázku č. 4: *Jak jste vnímal(a) práci na ŠVP?* Tato otázka byla otevřená a učitelé na ni mohli odpovídat podle svého uvážení. Jejich odpovědi jsem po předchozí kategorizaci vyhodnotila jako kladné, záporné a neutrální.

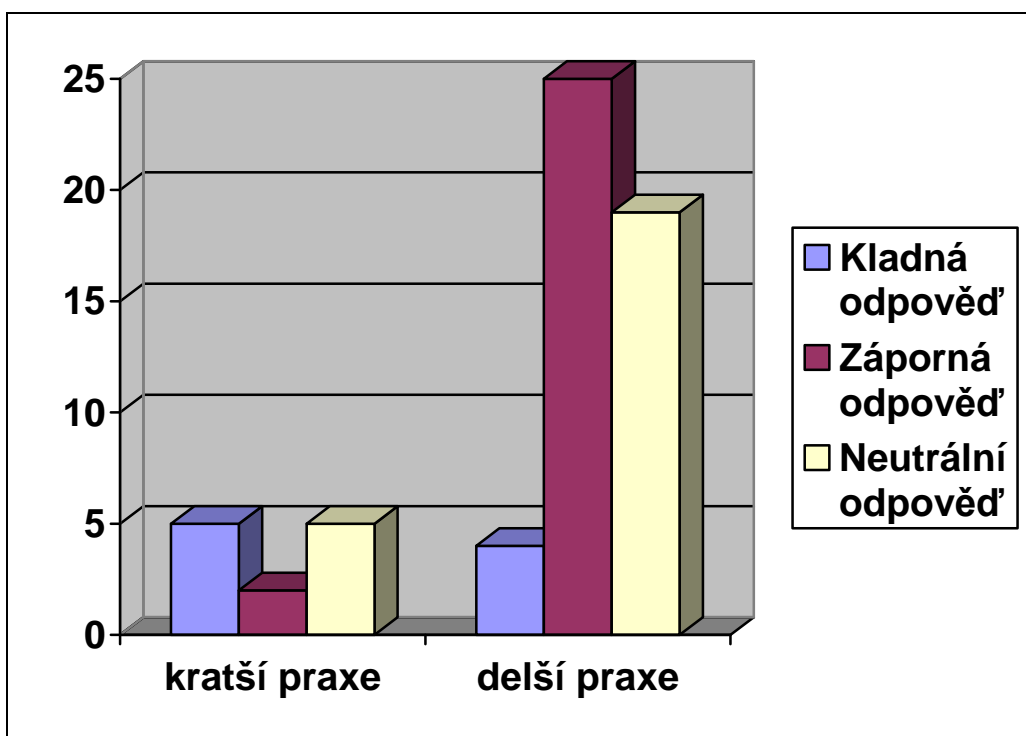
Za kladné odpovědi jsem považovala např. *příležitost ke změnám, které můžeme sami realizovat a ovlivnit, nový přístup k práci, přínos*. Za záporné odpovědi jsem považovala např. *nutnost, povinnost nebo práce navíc*. A za neutrální odpovědi jsem považovala odpovědi typu: *nemohu posoudit nebo práci na ŠVP jsem vnímala rozporuplně*.

Učitelů s kratším počtem let praxe bylo 12. Z toho 5 odpovědělo kladně, 2 záporně a 5 neutrálně. Učitelů s delším počtem let praxe bylo 48. Kladně odpověděli 4 učitelé, záporně 25 a neutrálně 19 učitelů.

Tabulka č.1

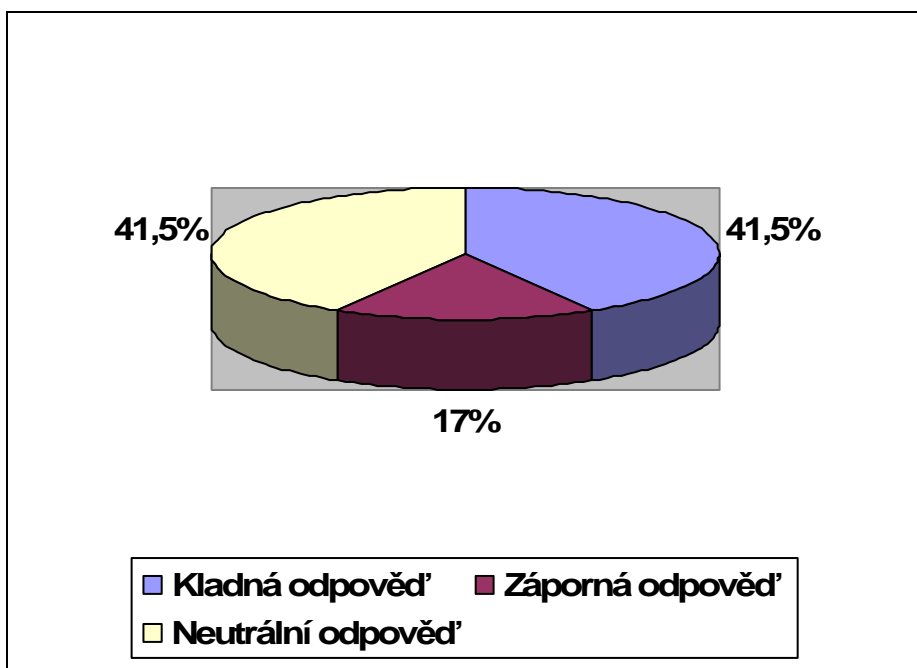
počet let praxe	kladná odpověď	záporná odpověď	neutrální odpověď	dohromady
10 a méně	5	2	5	12
11 a více	4	25	19	48

Graf č. 1: Vnímání práce na ŠVP

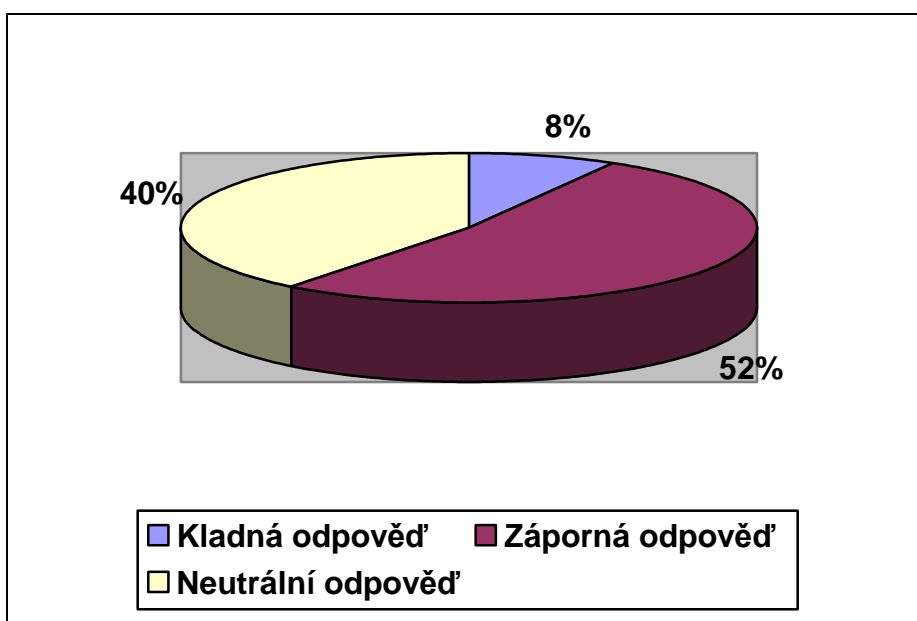
Z grafu můžeme vyčíst, že u učitelů s kratší praxí převažují kladné a neutrální odpovědi nad odpověďmi zápornými. U učitelů s delší praxí je na první pohled vidět velký rozdíl mezi kladnými a zápornými odpověďmi.

Graf č. 2: Vnímání práce na ŠVP u učitelů s kratší praxí

Učitelů s kratší praxí byla menšina, ale i přesto je vidět, že k práci na ŠVP přistupovali spíše kladně než záporně.

Graf č. 3: Vnímání práce na ŠVP u učitelů s delší praxí

Z grafu č. 3 můžeme vyčíst, že se objevuje převážně záporné vnímání práce na ŠVP. Myslím, že mnoho učitelů s dlouholetou praxí není nakloněno novým věcem či změnám. Považují je za přítěž, povinnost, zbytečnost a někteří i za zlo.

Často se objevovala odpověď, že je to práce již dříve vykonávaná, jen teď jinak nazývaná. Největším problémem nespokojenosti učitelů by podle mně nedostatek informací k této problematice.

Dalším důvodem nespokojenosti mohlo být i to, že ŠVP musely být vypracovány do určitého data a určená doba se mnoha učitelům jistě zdála krátká. Spousta učitelů bylo nespokojených s nezaplacenou prací navíc.

Závěr:

Hypotéza H1 byla potvrzena. Z výsledků dotazníku vyplývá, že učitelé s kratší praxí vnímali práci na ŠVP pozitivněji než učitelé s delší praxí.

Myslím si, že učitelé s kratší dobou praxe, tedy většinou i mladší učitelé, jsou otevřenější novým věcem i proto, že se s nimi setkávají již při svém studiu a do praxe mohou jít s cílem začít něco nového a něco změnit. Proto zřejmě práci na něčem novém vnímají častěji jako pozitivní.

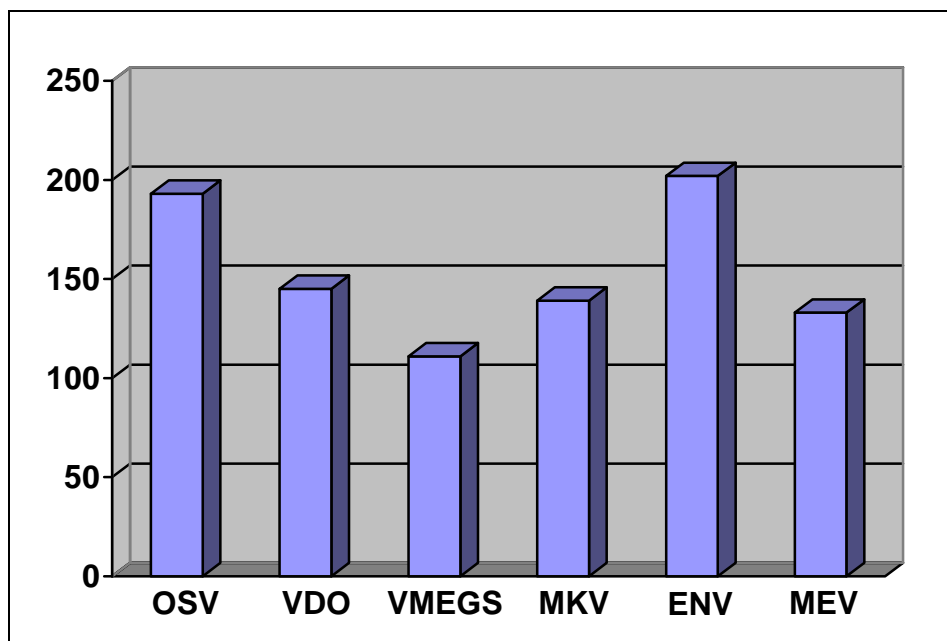
Hypotéza - H2:

Většina respondentů považuje při zpracovávání PT do ŠVP za nejjednodušší průřezové téma „Environmentální výchova“.

Pro vyhodnocení 2. hypotézy jsem použila otázky č. 5: *Určete náročnost zpracování průřezových témat pořadím číslic od 1 do 6 (1 = nejnáročnější; 6 = nejjednodušší) a č. 7: Zakroužkujte, zda pro Vás bylo zpracování PT environmentální výchova: a) spíše snadné nebo b) spíše složité.*

Učitelé měli očíslovat jednotlivá PT podle náročnosti zpracování od 1 do 6. OSV dohromady získalo 193 bodů a mělo průměr 4,5 bodů; VDO 145 průměr 3,4 bodů; VMEGS 111 průměr 2,6 bodů; MKV 139 průměr 3,2 bodů; ENV 202 průměr 4,7 bodů; MEV 133 a průměr 3,1 bodů.

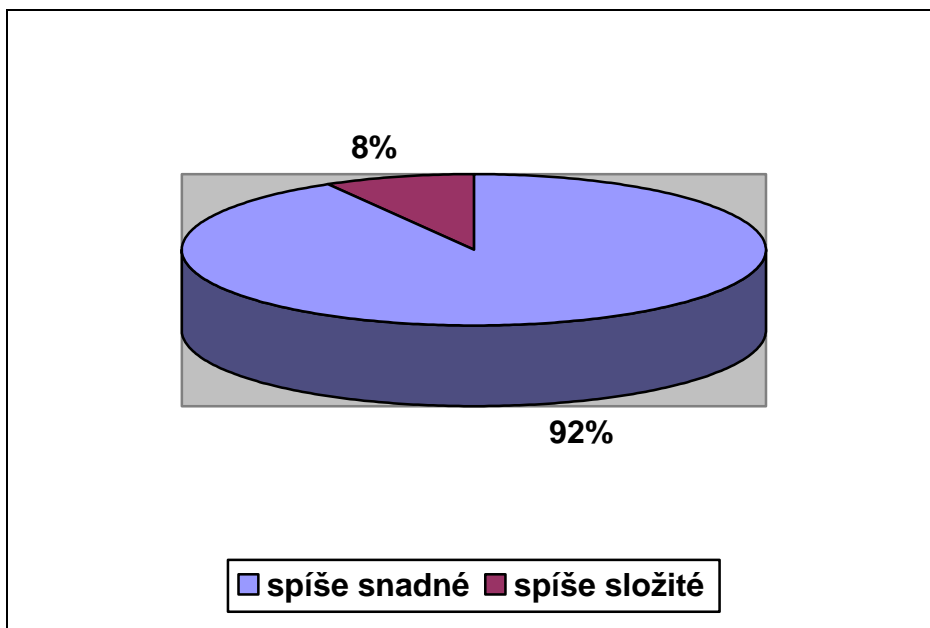
Graf č.4: Náročnost zpracování průřezových témat

Z grafu můžeme vyčíst, že PT ENV dostalo nejvíce bodů a hned za tímto PT ohodnotili učitelé jako druhý nejjednodušší PT OSV. Nejnáročnější PT k zpracování do ŠVP učitelé hodnotili VMEGS. Toto PT, týkající se např. politiky, ekonomiky a lidských práv, ohodnotili ze všech dotazovaných jen dva učitelé největším počtem bodů.

Na otázku týkající se náročnosti zpracování PT ENV odpovědělo všech 60 dotazovaných učitelů. Z nichž 55 hodnotilo zpracování ENV jako spíše snadné a jen 5 jako spíše složité.

Graf č.5: Náročnost zpracování PT ENV

Z grafu na první pohled vyplývá, že učitelé považovali náročnost zpracování PT ENV za spíše snadné.

Závěr:

2. Hypotéza byla potvrzena. Z výsledku dotazníku vyplývá, že učitelé považují zpracování průřezového tématu environmentální výchova za nejjednodušší.

Myslím si, že učitelé považovali zpracování PT ENV za nejjednodušší, protože mají s žáky na co navazovat. Spoustu volnočasových aktivit, které žáci navštěvují, je zaměřených na environmentální výchovu. Např. Junák nebo kroužky v DDM. Pokud mají učitelé žáky, kteří podobné volnočasové aktivity navštěvují, mohou navazovat na jejich dosavadní znalosti a zkušenosti.

3. Hypotéza – H3:

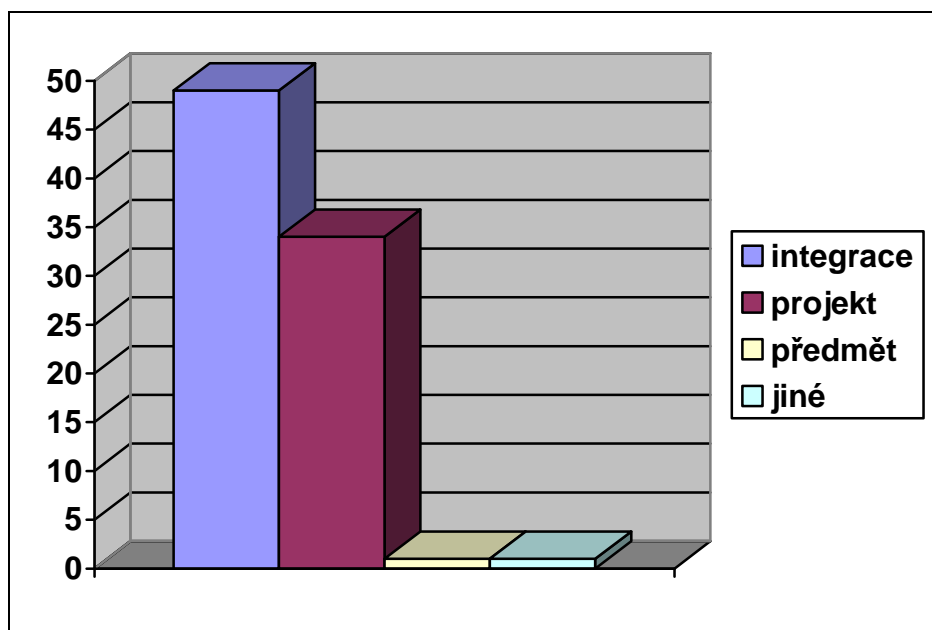
Nejčastější formou začleňování PT environmentální výchova do ŠVP byla integrace do jednotlivých vyučovacích předmětů.

Pro vyhodnocení 3. hypotézy jsem použila otázku č. 6: *Jakým způsobem jste ENV začlenili do výuky?*

Učitelé nejčastěji volili kombinaci integrace do jiných předmětů s projektovou metodou. Tuto kombinaci zvolilo 30 učitelů. 18 učitelů začlenilo ENV do výuky jen integrací do jiných předmětů. 3 učitelé zvolili samostatně projektovou metodu. Jen jednou bylo zvoleno začlenění formou samostatného povinně-volitelného předmětu a jednou jako exkurze.

Integrace do jiných předmětů byla tedy zvolena jako způsob začlenění ENV do výuky celkem 49 učiteli. Projektová metoda byla zvolena 34 učiteli.

Graf č. 6: Způsoby, jakými bylo začleňováno PT ENV do výuky

Podle grafu vidíme, že učitelé volili integraci do jiných předmětů jako nejčastější způsob začlenění ENV do výuky. Hned po integraci volili způsob projektové metody.

Myslím si, že volba integrace byla tak častá, protože je organizačně a technicky asi nejméně náročná. Projektová metoda, která byla volena nejčastěji v pořadí jako druhá, je jistě náročnější na přípravu, ale během roku ji stačí zařadit do výuky třikrát až čtyřikrát, takže časově náročná není.

Závěr:

Hypotéza H3 byla potvrzena. Z vyhodnocení dotazníku vyplývá, že průřezové téma environmentální výchova bylo do vyučování nejčastěji zařazováno integrací do jednotlivých vyučovacích předmětů.

Myslím si, že začlenění environmentální výchovy do výuky formou integrace do jednotlivých předmětů, je pro učitele nejsnazším způsobem. Pokud se ve vyučovaném předmětu nějaké téma týká environmentální výchovy, učitelé je pouze obohatí o další informace a zajímavosti.

Projekt je již náročnější a proto si také myslím, že byl volen až na druhém místě. Pro žáky by byl, ale jistě přínosnější.

Nejméně byl volen samostatný předmět, který by mohl být pro žáky největším přínosem. Jako způsob začlenění je pro učitele nejnáročnější možná také z důvodu nedostatku informací a času na dobu přípravy pro tento předmět.

4. NÁVRH PĚTIDENNÍHO PROGRAMU VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT SE ZAMĚŘENÍM NA PRŮŘEZOVÉ TÉMA ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA

Program je zpracován se zaměřením na PT ENV. Konkrétně je zaměřen na tematický okruh ekosystémy – les. Při jeho sestavování jsem vycházela z RVP pro ZV (2007).

Tento pětidenní program je určen pro žáky 1. – 5. ročníků základní školy jako pomoc učitelům při začleňování PT ENV. Program má název: „*Les je náš kamarád*“.

V dnešní době moderní techniky je stále více potřeba budovat v dětech kladný vztah k přírodě, protože většina dětí má dnes pozitivnější vztah spíše k elektronice, počítačům a k televizi než k přírodě. Pobyt v přírodě je však pro děti důležitý k posilování jejich imunity, k porozumění vztahům člověka a životního prostředí a také k vytvoření pocitu zodpovědnosti za naši přírodu a životní prostředí.

Nabídek volnočasových aktivit zaměřených na přírodu je spousta, ale je potřeba děti zaujmout, aby samy měly potřebu přírodu více objevovat a porozumět jí.

4.1 Cíl programu

Cílem tohoto programu je v dětech vybudovat kladný vztah k lesu a tím i celkově k životnímu prostředí. Získat nové poznatky o zákonitostech lesa, o stromech, rostlinách a živočiších. To vše formou her, soutěžení, zkoumání, poznávání a zážitkových aktivit.

4.2 Zaměření programu

Navrhovaný program má být pomůckou pro učitele při začleňování PT, ale může být využit i ve volnočasových aktivitách např. jako etapová hra na táboře nebo může být rozdělen na jednotlivé části a použit jako náplň kroužku se zaměřením na ENV.

V navrhovaném programu se zaměřuji nejen na budování kladného vztahu k přírodě, ale také na získání kladného vztahu k druhým, k sobě samému a na spolupráci mezi dětmi.

4.3 Náplň programu

Tento pětidenní program je rozvržen tak, aby se děti postupně každý den seznámily s jedním lesním patrem, s jeho významem a se vším co v něm žije a roste.

Děti budou rozděleny do tří barevně odlišených skupin a budou za jednotlivé aktivity získávat kartičky se svojí barvou. Kartičky budou lepit na plátno (návrh plátna je v příloze č. 2) s naznačenými lesními patry. Kartičky jsou v příloze č. 3.

Během těchto pěti dnů můžeme děti naučit několik písniček, které budou motivovány tématem aktuálního dne. Písničky jsou v příloze č. 4.

Program je určen pro jednu třídu nebo skupinu o počtu max. 24 dětí a je možno jej modifikovat pro 1. – 5. ročník ZŠ. Program obsahuje aktivity pro skupiny i jednotlivce. Pedagog musí počítat s náročností na přípravu některých aktivit a věnovat jí více času.

Režim dne je v příloze č. 5.

4.3.1 Příjezdový den

1. aktivita: K čemu slouží les

Cíl: Cílem je pomoci dětem uvědomit si jakou funkci má les v krajině.

Pomůcky: velký papír, barevné fixy

Čas na aktivitu: 20 min

Děti sedí na zemi v kroužku, uprostřed mezi nimi je položen velký papír. Povídáme si s dětmi o tom, co v lese všechno žije a roste. Děti říkají, k čemu les slouží a jakou má funkci pro okolní krajinu. Pokud nevědí, nenásilně jim napovídáme. Každou správnou myšlenku děti zapíší na papír.

Vyhodnocení: Nakonec učitel všechny myšlenky přečte a s dětmi znovu pohovoří o funkci, důležitosti a významu lesa.

2. aktivita: Video – Moudronos – Drobní živočichové (použito z archivu ČT)

Cíl: Cílem je dětem mediální formou ukázat živočichy, kteří jsou naším očím mnohdy v lese skryti.

Pomůcky: video Moudronos – Drobní živočichové (www.ceskatelevize.cz)

Čas na aktivitu: 45 minut

Dětem přehrajeme video pořadu České televize. Děti mají za úkol pořad pozorně sledovat. Po projekci videa dá učitel dětem za úkol namalovat živočicha, který je nejvíce zaujal.

Vyhodnocení: Každý nám představí živočicha, kterého namaloval a řekne, co si o něm zapamatoval.

Následně dětem učitel představí, co vše je během pobytu čeká. Vyvěsí připravené velké plátno s nákresem lesních pater (ukázka plakátu je v příloze č. 2). Lesní patra může přirovnat k lidským obydlím: *Tak jako v našich obydlích máme patra, tak i les má svoje patra. Patro kořenové, mechové, bylinné, keřové a stromové.* Učitel se dětí zeptá, k čemu myslí, že jednotlivá patra slouží. Nechá je chvíli odpovídat a příliš jim do odpovědí nezasahuje. Po chvíli řekne, že během následujících pěti dnů se dozví, jestli měli pravdu nebo ne.

Učitel dětem vysvětlí, že budou rozděleni do tří skupinek a ve skupinkách budou získávat kartičky s obrázky daných rostlin nebo živočichů a lepit je na patřičná místa na plátno. Kartičky jsou v příloze č. 3.

3. aktivita: Rozdělení do tří skupinek

Cíl: Cílem této aktivity je rozdělit děti do tří skupinek a pomocí hmatu zažít první kontakt s lesem.

Pomůcky: 3 provázky dlouhé cca 20 m, 3 látkové čtverce o velikosti 40 x 40 cm barvy zelené, žluté a hnědé, 3 šišky, 3 smrkové větvičky, 3 větvičky borůvčí, 3 šátky, papíry, tužky

Čas na aktivitu: 30 min

Předem si v lese připravíme 3 cesty vyznačené provázky (při vybírání cesty dbáme na to, aby si děti při hře neublížily). Na každý provázek navážeme šišku, smrkovou větvičku a větvičku borůvčí v libovolném pořadí. Na konec navážeme čtverec barevné látky, který bude značit barvu družstva.

Děti se postaví v lese do řady, tak aby vyznačené trasy neviděly, a zavážeme jim oči. Postupně je stavíme k trase s tou barvou skupinky, tak jak chceme, aby byly rozděleny. Děti prochází trasu tak, že se drží provázku a cestou narazí na tři zavěšené předměty. Tyto předměty si ohmatají a snaží se je zapamatovat. Nesmí nic říkat, dokud nebudou vyzvány. Jakmile dojdou ke čtverci látky, mohou si samy sundat šátek z očí a zjistit do skupinky budou podle barvy patřit.

Až všechny děti projdou svoji trasu, rozdáme jim papíry na které napíší, které předměty visely na provázku. Nakonec vyhodnotíme, ve které skupince si děti předměty nejlépe zapamatovaly.

Vyhodnocení: Učitel se dětí zeptá, jak se cítily, když poslepu procházely neznámým terénem, co prožívaly a jaké zvuky slyšely.

4. aktivita: Vymýšlení názvů skupinek a malování vlajek

Cíl: Cílem této aktivity je dát dětem možnost, aby si samy mohly vybrat svůj název skupiny a vytvořit svoji vlastní vlajku.

Pomůcky: tři čtvercové látky z předchozí hry, barvy, štětce

Čas na aktivitu: 30 minut – 1 hodina

Děti vymýšlejí název pro svoji skupinku. Učitel je pobídne, aby měl název něco společného s lesem. Děti si vytvoří vlajku svojí skupiny.

Vyhodnocení: Nakonec každá skupina prozradí ostatním svůj název a předvede svoji vlajku. Vlajky vyvěsíme ve společenské místnosti vedle plátna s lesními patry.

4.3.2 První den – Kořenové patro

aktivita: Klíště

Cíl: Cílem je uvědomit si, jak je klíště nebezpečné.

Pomůcky: 2 kolíčky na prádlo

Ráno při snídani dětem učitel oznámí, že po celou dobu pobytu se budou pohybovat v lese a tak musí dávat pozor na klíšťata. A to jak na ta opravdová, živá nebo i na ty v podobě kolíčku na prádlo. Tato aktivita bude probíhat po celý pobyt a každý večer bude vyhodnocena.

Učitel má vždy ráno 2 kolíčky. Pokusí se je někomu nenápadně připnout na jeho oblečení (může dva kolíčky na jedno dítě i každý kolíček na jiné). Tím rozehrává hru a každý si od teď musí hlídat, aby na sobě neměl přichycený kolíček – klíště. Pokud ho na sobě najde, snaží se ho někomu nenápadně předat.

Každý večer je vyhodnoceno, na kterém dítěti kolíček zůstal, kdo všechno ho na sobě měl, kolikrát a zda ho někdo neměl vůbec.

Dopolední program

1. aktivita: Zásobárna lesních živin

Cíl: Cílem této hry je, aby si děti uvědomily, k čemu slouží v lese kořenové patro

Pomůcky: malé kartičky s nápisem voda nebo živiny v barvách – červená, žlutá a zelená; 3 x velký papír A3 s předkreslenou květinou

Čas na aktivitu: 30 minut

Rozsypeme po lese v prostoru 100 x 100 metrů kartičky. Děti se stávají kořeny. Každá skupinka má 20 metrů od vymezeného prostoru svoje stanoviště s předkreslenou květinou. Aby se květina zazelenala a vykvetla, musí ji kořeny dopravit vodu a živiny.

Děti budou běhat a brát po jednom lístečku, který vždy nalepí na patřičné místo své rostliny. Hra je časově omezena. Vyhrává ta skupina, která má barevnější květinu.

Za splnění úkolu děti získávají pro své družstvo kartičku s obrázkem vody.

Vyhodnocení: Učitel se dětí zeptá, zda si uvědomují funkci kořenů v půdě a jak se cítily, když byly samy kořenem.

2. aktivita: Pozorování půdy

Cíl: Cílem této aktivity je, aby se děti formou pozorování blíže seznámily s životem v lesní půdě.

Pomůcky: nejlépe čerstvě rozkopaný svah na okraji lesa nebo vykopaná díra v lese alespoň 50 cm do hloubky – tak, aby do ní děti mohly vlézt; lupy – minimálně 1 do dvojice (děti si mohou přivést svoji), pinzety, skleničky, mikroskopy, Život v půdě – klíč k určování živočichů (www.terezanet.cz), atlasy hmyzu a brouků, papíry, pastelky

Čas na aktivitu: 90 minut

Předem si připravíme vhodné místo k pozorování života v půdě. Nejlépe tak, aby dobře viděly všechny děti shromážděné kolem. Pozorujeme s dětmi kořeny stromů a rostlin, sledujeme strukturu půdy a společně podle klíče a atlasů určujeme jednotlivé živočichy. Děti se rozdělí do svých skupinek a dostanou lupy, pinzety, skleničky, papíry a pastelky. Samy dávají opatrně pinzetou do krabičky živočichy, které objevily. Pozorují je lupou, hledají v atlasech a klíči a zakreslují je na společný papír ve svojí skupince (živočichy následně vracejí zpět do půdy). Ke každému živočichu se snaží zjistit jeho název a nějaké další informace. To vše si zapisují na papír. Dětem ve skupinkách vzniká plakát života v půdě. Mohou také dokreslit různé kořeny.

Učitel chodí mezi dětmi, pomáhá jim a drobné živočichy jim ukazuje pod mikroskopem.

Každá skupinka představí svůj plakát, popovídá o živočiších, které objevila a co se o nich dověděla. Učitel ještě může doplnit nějaké zajímavé informace.

Vyhodnocení: Učitel se dětí zeptá, jak se jim tato aktivita líbila, jestli je bavilo pozorovat pod lupou a mikroskopem drobné živočichy a jaké živočichy v lesní půdě objevily.

3. aktivita: Stonožky, mnohonožky

Cíl: Aktivizace dětí.

Pomůcky: 3 šátky, píšťalka

Čas na aktivitu: 15 minut

Děti ve svých družstvech utvoří zástup, chytí se dítěte před sebou za pas a vytvoří tak stonožku nebo mnohonožku. První představuje hlavu, poslední má za kalhotami zastrčený šátek a představuje ocas. Na písknutí začnou skupinky běhat a hlava se snaží vytrhnout ocásek jinému družstvu. Ocásek utíká před hlavou jiného družstva. Stonožka se nesmí přetrhnout. Stonožka, která první přijde o ocas, nehraje a sleduje hru. Stonožka, která má více šátků vyhrává. Hru libovolně opakujeme. Vždy ale vyměníme pořadí dětí v jednotlivých družstvech. Nakonec dostanou družstva kartičky se stonožkou a mnohonožkou ve své barvě.

Vyhodnocení: Učitel se zeptá dětí, na kterém místě stonožky se cítily nejlépe a na kterém naopak nejhůře.

4. aktivita: Co ještě najdeme v kořenovém patru

Cíl: Seznámit děti s dalšími významy kořenového patra.

Pomůcky: žlutý krepový papír, 4 zašifrované zprávy pro každou skupinku (odlišené jejich barvami). Zašifrované zprávy a jejich způsoby řešení jsou v příloze č. 6.

Čas na aktivitu: 90 minut

Učitel v lese označí žlutým krepovým papírem 4 stanoviště, u kterých budou v rozmezí dvou metrů schované zprávy pro každou skupinku. Stanoviště budou označena barvami skupin. Hra se odehrává v rozmezí 200 x 200 metrů. Děti mohou nejdříve najít všechny zprávy a následně je vyluštit nebo mohou nejprve vyluštit nalezenou zprávu a potom jít hledat další. Po vyluštění všech zpráv si je děti přečtou a snaží se jejich obsah zapamatovat.

Děti za každou správně vyluštěnou zprávu dostanou kartičku s příslušným obrázkem (larvy, nora, žížala a krtek).

1. zpráva

LARVY HMYZU

Samička hmyzu naklade do lesní půdy vajíčka, ze kterých se líhnou larvy. Larvy se z vajíček líhnou velice brzy. Některé za týden, jiné za dva týdny. Někdy vajíčka přezimují a larvy se líhnou až z jara. Po vylíhnutí larvy přijímají potravu, rychle rostou a svlékají se. Larvy projdou několika růstovými stádii. Dospělé larvy se po určité době zakuklí a z kukly se vylíhne dospělec (www.hmyz.info).

2. zpráva

NORY SAVCŮ

Savcům jejich nory slouží jako obydlí, k přezimování a k ukládání potravy.

Králík divoký si vyhrabává chodby pod keři a mezi kořeny stromů. Jezevec lesní si vyhrabává složité podzemní stavby, které obývá. Rejsek obecný si sám nory nehrabe, ale žije v opuštěných chodbách.

3. zpráva

ŽÍŽALA OBECNÁ

Žížaly si neustále vytvářejí rourkovité chodbičky v půdě. Kolmé chodby směřují až do hloubky dvou metrů, vodorovné tvoří hustou spleť. Žížala si do chodeb denně zatáhne asi 10 listů jako zásobu potravy. Přeměňuje zbytky rostlin a živočichů na úrodnou půdu. Půda je díky nim provzdušněná a výživná (Bellmann H., 2008, str. 191).

4. zpráva

KRTEK OBECNÝ

Krtek je přizpůsoben životu pod zemí svým zavalitým tělem a silnými lopatovými předními končetinami. Velké lopatovité přední končetiny slouží krtkovi na hrabání. Malýma zadníma nohama odhazuje vykopanou zeminu dozadu. Krtek je ustavičně hladový, proto musí žrát mnohokrát za den. Jeho potravou jsou hlavně žížaly, larvy půdního hmyzu a červi. V lesích krtci vyhrabávají chodby na mýtinách, v řídkém porostu a podél cest, kde není tolik kořenů stromů (Stonehouse B., 2004 str. 50).

Vyhodnocení: Učitel se zeptá dětí, zda bylo nebo nebylo snadné luštění zpráv. Potom pokládá dětem otázky, a tím zjišťuje co vše si ze zpráv zapamatovaly.

Odpolední program I.

5. aktivita: Krtci

Cíl: Cílem hry je děti seznámit s tím, proč jsou zahradníky považovány za škůdce.

Pomůcky: šátky na zavázání očí, papírové koule nebo šišky

Čas na aktivitu: 1 hodina

Na začátku hry si povíme, proč mohou zahradníci považovat krtky za škůdce.

Určí se jeden hráč - zahradník. Dalších několik (3 až 5) hráčů jsou jeho pomocníky, kteří hlídají plot. Ostatní jsou krtci. Jejich úkolem je dostat se za plot, což je území několik metrů dlouhé a hlídané zahradníkovými pomocníky.

Krtci jsou slepí, takže mají jistou nevýhodu. Krtci ale začínají "pod zemí", ze kterého je musí zahradník nejprve vyhnat. Dokud jsou krtci pod zemí, mohou utvořit "řetěz" krtků držících se za ramena, přičemž první krtek vidí. Pro začátek je tedy nejvýhodnější utvořit dvojice.

Zahradník dostává krtky z podzemí tak, že se trefí do prvního, vidoucího, krtka. Nevidící krtek je chráněný. Chycený vidící krtek je vyřazen ze hry a jeho roli přebírá krtek za ním. Pokud jsou krtci chyceni při pokusu dostat se za plot některým z pomocníků zahradníka, vypadává celá skupina.

Pokud krtek zůstane sám, tak ho asi hned zahradník vyhubí - krtek se ale může dostat znovu do podzemí, a to tak, že se ho chytne ta dvojice, která ještě funguje. Tím pak vznikají dlouhé řetězce. Pokud se většina krtků dostane ven, zahradník prohrál (www.hranostaj.cz).

Hru můžeme zahrát vícekrát, ale vyměníme dětem role.

Vyhodnocení: Učitel se dětí zeptá, ve které roli se cítili nejlépe a ve které nejhůře.

6. aktivita: Černá díra

Cíl: Cílem této aktivity je pomocí vzájemné spolupráce vyřešit problém.

Pomůcky: 3 pneumatiky

Čas na aktivitu: 1 hodina

Zavěsíme tři pneumatiky, každou mezi dva stromy nebo sloupy asi 160 cm nad zemí. Pneumatiky musí být přichyceny ve čtyřech bodech pevnými lany.

Učitel dětem řekne, že si vyzkoušejí prolézt úzkou dírou jako by byli krteci. Ale aby to neměly moc jednoduché, budou prolézat dírou, která zavěšena vysoko nad zemí.

Každé družstvo má svou pneumatiku. Pneumatikou musí prolézt každý a ostatní mu mohou pomáhat. Pneumatiky se může dotýkat pouze ten, kdo prolézá. Nesmí se ale chytat lan (Neuman Jan, 2000, str. 174). Při této aktivitě výrazně dbáme na bezpečnost dětí!

Vyhodnocení: Učitel se dětí zeptá, jak se při plnění úkolu cítily.

Odpolední program II.

7. aktivita: Ukázka kořenů

Cíl: Cílem je naučit děti rozpoznávat různé druhy kořenů a pochopit jejich význam pro rostlinu

Pomůcky: různé druhy kořenů na ukázkou

Čas na aktivitu: 1 hodina

Učitel si předem připraví různé obrázky s kořeny. S dětmi si povídá o tom, k čemu kořeny slouží a společně rozlišují jednotlivé druhy. Následně učitel ukazuje kořeny přímo na rostlinách. Na pokojových rostlinách, na bylinách – pampeliška, sedmikráska, kopretina, borůvčí, mechy, kapradiny, na zelenině – mrkev, petržel, pórek...)

Děti za tuto aktivitu získají kartičky s kořenem.

Vyhodnocení: Učitel se dětí zeptá, který kořen je nejvíce zaujal a co vše si zapamatovaly.

8. aktivita: Naviguj slepého krtka

Cíl: Cílem je spolupráce, pocit zodpovědnosti a získání důvěry druhému.

Pomůcky: provazy, lana, židličky, stoly a cokoli, co může být použito jako překážka

Čas na aktivitu: 1 hodina

Učitel připraví v místnosti z provazů, lan a všech možných dostupných věcí překážkovou dráhu. Děti se rozdělí do dvojic. Jeden z nich bude slepý jako krtka a druhý bude jeho navigátor. Každý stojí na jiné straně překážkové dráhy. Cílem je, aby se slepý pomocí svého navigátora dostal co nejdříve na druhou stranu překážkové dráhy. Nesmí se při tom ničeho dotknout. Učitel měří čas. Ostatní kontrolují, zda se slepý něčeho nedotkl. Za každý dotek učitel přičte 5 vteřin k výslednému času. Podle prostoru může zároveň soutěžit více dvojic. Dvojice se ve své roli vymění.

Vyhodnocení: Jak se děti cítily v jednotlivých rolích, zda důvěřovaly svému navigátorovi a jestli se navigátor cítil zodpovědný za slepého.

Večerní program

9. aktivita: Zvuky semínek

Cíl: Poznávání semínek podle zvuku v uzavřené nádobce.

Pomůcky: uzavřené neprůhledné nádoby s různými semínky (mák, pšenice, kmín, anýz, fazole, čočka, hrách, pohanka, slunečnice, oves...), stejná semínka v uzavřených skleněných nádobkách zajištěných vatou proti pohybu

Čas na aktivitu: 20 minut

Učitel dá každému jednu z nádobek – někteří dostanou neprůhlednou, někteří skleněnou. Děti mají za úkol vytvořit dvojice (neprůhledná x skleněná), které budou mít v obou nádobkách stejná semínka. Nádobky nesmí otevírat. Mohou je otevřít až nakonec, aby se přesvědčili, zda byl jejich odhad správný. Ti, jejichž odhad nebyl správný, se přeskupí do správných dvojic.

Obměnou může být, že každá skupina dostane nádoby a jejich společným úkolem je roztřídit je (Hruška, 2005, str. 47).

Vyhodnocení: S dětmi diskutujeme o tom, jak zvuky závisí na velikosti, tvrdosti a tvaru semínek.

10. aktivita: Zpívání s kytarou

Čas na aktivitu: 40 minut

Tento večer může učitel děti naučit písničky:

Metro pro krtky (Jaromír Nohavica)

Chválím Tě, země má (Svěrák a Uhlíř)

Nakonec proběhne celkové zhodnocení dne učitelem i dětmi a každá skupinka si nalepí kartičky na plátno s lesními patry. Vyhodnotíme také hru klíště.

4.3.3 Druhý den – Mechové patro

Dopolední program

1. aktivita: Zadržování vody

Cíl: Cílem této aktivity je, aby si děti uvědomily význam mechového patra pro les a pro okolní krajinu

Pomůcky: žádné

Čas na aktivitu: 20 minut

Děti rozdělíme na dvě družstva o libovolném počtu. První družstvo, představující mech, utvoří kruh o velikosti natažených paží. Druhé družstvo, představující vodu, stojí uvnitř kruhu. Voda se pokouší jakkoli dostat ven z kruhu. Úkolem mechu je, co nejvíce vody zadržet, aby se nedostala do okolní krajiny. Hru můžeme časově omezit. Děti se v rolích vystřídají.

Vyhodnocení: S dětmi pohovoříme o tom, zda tato aktivita vyžadovala jejich spolupráci a ujasníme jim význam mechů při zadržování vody.

2. aktivita: Mechorosty

Cíl: Formou hry dětem vysvětlit vývoj rostliny.

Pomůcky: 3 x obrázek s vývojem rostliny rozstříhaný na malé kousky, 3 tvrdé papíry, 3 lepidla

Čas na aktivitu: 40 minut

Učitel si předem připraví tři rozstříhané obrázky s vývojem rostliny v barvách družstev a rozmístí je různě po lese. Děti si určí svoje stanoviště a vydávají se kousky obrázků hledat. Mohou vždy vzít jen jeden ústřížek a ten donést na své stanoviště. Ze všech ústřížků pak na svém stanovišti složí celý obrázek a nalepí ho na tvrdý papír.

Podle složeného obrázku pak s dětmi pohovoříme o vývoji rostliny. Děti nakonec dostanou kartičky s mechem.

Obrázek s vývojem rostliny je v příloze č. 7.

Vyhodnocení: Pohovoříme s dětmi, zda pro ně bylo snadné hledat ústřížky v lese a skládat z nich obrázek. Můžeme také děti vyzkoušet, jestli si zapamatovaly vývoj rostliny.

3. aktivita: Lišejníky

Cíl: Seznámit děti s lišejníky a s jejich typy.

Pomůcky: atlas lišejníků, obrázky lišejníků, lupy

Čas na aktivitu: 1 hodina

Učitel si předem připraví ukázky lišejníků, které si nasbírá nebo je bude ukazovat na obrázcích. Popíše dětem 3 typy lišejníků, rozdělených podle tvaru stélky:

Keříčkovité – stélka odstává od podkladu a tvoří malé keříčky rostoucí ze země vzhůru nebo visící z větví dolů.

Lupenité – rostou v ploše. Jejich stélka připomíná listy salátu.

Korovité – stélka tvoří pevnou krustu na kamenech nebo borce stromů.

Učitel se společně s dětmi v lese pokusí najít další lišejníky a pomocí lupy je rozdělovat na jednotlivé typy a hledat jejich názvy.

Děti nakonec získají kartičky s obrázkem lišejníku.

Vyhodnocení: Na konec celé aktivity učitel ukazuje jednotlivé lišejníky a zkouší, co vše si děti zapamatovaly.

4. aktivita: Brouci

Cíl: Cílem je rozvíjení spolupráce dětí a seznámení s různými druhy brouků, žijících v mechovém patře lesa.

Pomůcky: kartičky s obrázky brouků, pro každého jeden kolíček, fáborky na označení pole, píšťalka, atlasy brouků

Čas na aktivitu: 1 hodina

Na začátku učitel ohraničí území v lese, pro zajímavější hru to může být i mírně svažité kopec. Složitější terén je určitě výhodou. V hracím poli rozmístí kartičky s brouky do výšky max. jednoho metru. Kartičky nijak neschovává, měly by být celé vidět.

Hru učitel zahájí hvizdem na píšťalku. Hráči mají za úkol nasbírat co nejvíce kartiček bez pomoci rukou. Jediný povolený způsob sbírání je kolíčky, které mají vloženy v ústech. Kartičky smí nosit jen po jedné, hráči si je dávají na hromádku své skupinky, která je umístěna mimo hrací pole. Kartičky mohou být označeny číslem, které určuje v jakém počtu děti mohou kartičku odnést (číslo nesmí přesáhnout počet hráčů v jednom družstvu). Učitel může kdykoli písknout a zavolat libovolné číslo (např. deset). Pak začne odpočítávat od desítky do jedničky a do té doby musí být všichni hráči pryč z pole. Kdo to včas nestihne, musí jednu kartičku odevzdat. Konec hry označuje dvojí písknutí. Vítězí družstvo, které má nejvíce kartiček (www.hranostaj.cz).

Nakonec si děti svoje ulovené brouky prohlédnou a vyhledají si o nich zajímavosti v atlasech.

Za splnění hry děti dostanou kartičku s obrázkem brouka.

Kartičky ke hře s obrázky brouků jsou v příloze č. 8.

Vyhodnocení: Učitel se dětí zeptá, zda bylo obtížné přenášet brouky kolíčky v ústech, jak se domlouvaly na počtech hráčů určených k odnesení brouků a jak se jim

spolupracovalo.

5. aktivita: Hlemýžď'

Cíl: Rozvíjení kreativity.

Pomůcky: obrázky ulit měkkýšů (Okružák ploský, Terčovník vroubený, Svinutec zploštělý, Páskovka keřová, Páskovka hajní, Plamatka lesní, Srstnatka ježatá, Keřovka plavá...), šnečí ulity, barvy, štětce, nádoby s vodou

Čas na aktivitu: 45 minut

Učitel zahájí aktivitu ukázkami ulit měkkýšů a povídáním o Hlemýždi zahradním.

Hlemýžď' zahradní

Jeho ulita je velmi pevná s 5 – 6 nadmutými závity. Zbarvení se mění od krémově bílé až po světle hnědou s hnědými pruhy. Je to největší suchozemský plž s ulitou. Potřebuje vápenitou půdu, aby měl dostatek materiálu k budování své ulity. Žije v listnatých lesích, zimu tráví uzavřen v ulitě. Na jaře se začíná pást na zelených bylinách. Mohou se dožít až 10 let (Bellmann H., 2008, str. 179).

Každé dítě si barvami pomaluje hlemýžďí ulitu. Nakonec se z hotových ulit udělá výstavka.

Za tuto aktivitu děti získají kartičku s hlemýžďem.

Vyhodnocení: Děti hodnotí práci ostatních.

Odpolední program I.

6. aktivita: Mravenčí honička

Cíl: Aktivizace dětí před dalším programem.

Pomůcky: žádné

Čas na aktivitu: 10 minut

Mravenčí honičku můžeme hrát jako klasickou honičku, kdy jeden chytá a chycením předá „babu“ dalšímu. Rozdíl je v tom, že děti mohou běhat pouze jako mravenci, tzn. dělat malinké krůčky.

7. aktivita: Pozorování mraveniště

Cíl: Pochopení úlohy mravenců v lesním ekosystému.

Pomůcky: lupy

Čas na aktivitu: 20 minut

Mravenec lesní

Mravenci mají v lese nezastupitelnou roli. Loví velké množství hmyzu, často i podstatně větších rozměrů a účinně zabraňují přemnožení mnoha druhů škůdců. Půda je činností mravenců provzdušňována, zlepšuje se její struktura. Sbíráním a přenášením semen se mravenci podílejí na šíření velkého množství rostlinných druhů (Hlobilová Ivana a kol., 2003, str. 5).

Mravenci si staví většinou na lesních světlinách a okrajích lesa až jeden metr vysoká kupovitá mraveniště z jehličí, větviček a jiného materiálu. Ve středu kupy je často chodbami do hloubky prohlodaný pařez, kde královna původní kolonii založila. V jedné mravenčí kolonii může žít až 500 000 jedinců, plodné samičky (královny) mohou za jeden rok naklást až dva miliony vajíček. Mraveniště bývají osídlena zhruba po čtyřicet let. V okolí kupy jsou patrné cestičky za potravou vyšlapané mnoha generacemi mravenců, někdy vedou až 200 metrů od hnízd (www.mezistromy.cz).

Učitel s dětmi pozoruje mraveniště a přitom jim povídá o jejich způsobu života. Může si s dětmi popovídat o tom, jaké by to asi bylo být mravencem.

Vyhodnocení: Učitel pokládá dětem otázky a tím zjišťuje, co vše si zapamatovaly.

8. aktivita: Stavění „člověčiště“

Cíl: Rozvíjení soudržnosti skupiny a její spolupráce.

Pomůcky: provázky

Čas na aktivitu: 90 minut

Děti dostanou za úkol ve svých skupinkách vybudovat přístřešek, tzv. „člověčiště“. Použít mohou jakékoli spadané větve, stromy, kameny... Nesmí ale trhat žádné větve ani kácet stromy. Pomůckou pro stavbu jim budou provázky. Učitel mezi skupinkami prochází, radí jim a případně jim i pomáhá. Nakonec, pokud je příhodné počasí, se děti obléknou do plavek a vyzkouší se vodotěsnost jejich přístřešků.

Každá skupinka se schová do svého přístřešku, na který vylijeme kyblík vody. Nejmenší propustnost přístřešku se pozná podle toho, jak moc jsou děti mokré.

Vyhodnocení: Nakonec se dětí zeptáme, jak se jim spolupracovalo, jak se domlouvaly na jednotlivých postupech stavby a zda měly nějakého vedoucího, který stavbu řídil.

Odpolední program II.

9. aktivita: Mravenci v lese

Cíl: Pochopení pojmů teritorium a potravní řetězec, života mravenců

Pomůcky: kartičky (namnožené z přílohy č. 9 - 3x1. stranu a 2x2. stranu), 2 míčky a krepový papír

Čas na aktivitu: 1 hodina

V této hře můžeme děti seznámit s řadou zajímavostí o mravencích (chování mravenců, různé funkce dělnic, mezidruhová a vnitřní rivalita, potrava, rozmnožování, nepřátelé).

Děti rozdělíme do tří skupin. Jedna skupina představuje černé mravence a jedna rezavé. Ostatní jsou potrava nebo nepřátelé mravenců. Určíme několik housenek, alespoň dvakrát tolik mšic, jednu larvu mravkolva a jednoho pavouka. Všichni si na sebe připnou kartičky s obrázkem. Další kartičky – cukr, zbylé housenky a slimáky, rozmístíme v prostoru hry – ty budou představovat neživou (respektive uhynulou) potravu mravenců. Rezaví a černí mravenci si postaví mraveniště – kruhy z krepového papíru o velikosti asi 3 metry. V každém mraveništi sedí královna, která vydává svým mravencům nové životy. Housenky a mšice se ukryjí v prostoru hry, totéž učiní také larva mravkolva a pavouk, kteří mají míček.

Po zahájení hry se mravenci vydávají ze svých mravenišť do okolí a shánějí potravu, pokud jsou zasaženi míčkem mravkolva nebo pavouka, odevzdají jim život a jdou si pro nový ke své královně. Pokud mravenec chytí mšici, drží ji za ruku a odvede do svého mraveniště. Odtud mšice již nemůže utéci, pouze pokud ji cestou mravenec pustí. Pokud mravenec vidí živou housenku, musí zavolat ještě 3 mravence své barvy. Každý chytí housenku a teprve tehdy si ji mohou odvést do mraveniště.

Totéž platí pro neživou stravu – rozmístěné kartičky. Kartičky cukru musí nést 2 mravenci, kartičku housenky 3 mravenci a kartičku slimáka 5 mravenců. Mravenci musí stravu dopravit do svého mraveniště. Cizí mravenci jim mohou kořist vzít jen při transportu, pokud jich je alespoň o jednoho víc. Jinak je nemohou zastavit.

Hru ukončíme při vysbírání a vychytání veškeré potravy. Sečteme body a životy, které zůstaly královně v každém mraveništi a vyhodnotíme tak nejúspěšnější mraveniště. Body za chycení kořisti se rovnají počtu mravenců nutných k přenosu (Hlobilová a kol., 2003, str. 5).

Vyhodnocení: Pohovoříme s dětmi o tom, jak se cítily v jednotlivých rolích.

10. aktivita: Výrobek – mraveniště s mravenci

Cíl: rozvíjení kreativity

Pomůcky: staré noviny, karton, lepidlo - Herkules, papíry, pastelky, jehličí, drobné klacíky

Čas na aktivitu: 1 hodina

Každé z dětí si vyrobí svoje vlastní mraveniště.

Postup:

Nejdříve vystříhneme z kartonu kolečko, které nám určí velikost základu pro mraveniště. Na karton budeme vrstvit noviny a přilepovat je lepidlem. Mačkáním vytvoříme tvar mraveniště. Vrchní část hustě potřeme lepidlem a posypeme jehličím a drobnými klaciky. Necháme zaschnout. Mezitím si nakreslíme na papír spoustu mravenců, které vystříhneme a nalepíme na mraveniště.

Za tuto aktivitu děti získají kartičku s obrázkem mravence.

Vyhodnocení: Vytvoříme výstavu a necháme děti zhodnotit práci ostatních.

Večerní program

11. aktivita: Zpívání s kytarou

Čas na aktivitu: 1 hodina

Učitel naučí děti nové písničky:

Cvrčkovi ukradli housličky (Svěrák a Uhlíř)

Šnečí blues (Jaromír Nohavica)

Polámal se mraveneček

Mravenčí ukolébavka (Svěrák a Uhlíř)

Mohou se zopakovat i písničky z předchozího dne.

Nakonec proběhne celkové zhodnocení dne učitelem i dětmi a každá skupinka si nalepí kartičky na plátno s lesními patry. Opět vyhodnotíme hru klíště.

4.3.4 Třetí den – Bylinné patro

Dopolední program

1. aktivita: Houbová honička

Cíl: Cílem je aktivizace dětí.

Pomůcky: atlasy hub

Čas na aktivitu: 20 minut

Jedná se o klasickou „honičku“. Jedno dítě určíme jako honícího. Ostatní se mohou zachránit tím, že si dřepnou a řeknou název nějaké houby. V názvech se nesmí opakovat. Chycený se střídá s honícím.

Po skončení hry děti vzpomínají na houby, které při hře pojmenovaly a společně je s učitelem vyhledávají v atlasech, ukazují si obrázky a čtou si o nich. Učitel upozorní na jedovaté houby a na to co by se stalo po jejich požití.

Za tuto aktivitu děti získají kartičku s obrázkem houby.

Vyhodnocení: Učitel ukazuje obrázky hub a zjišťuje, kolik si jich děti zapamatovaly.

2. aktivita: Vaření čaje z lesních rostlin

Cíl: Upevňování kolektivní spolupráce a získávání dovedností.

Pomůcky: tři kotlíky, zápalky, voda, cukr, hrnky, lžičky na zamíchání, cedník

Čas na aktivitu: 1 hodina

Učitel naučí děti, jak vykopat travní drn, jak daleko od lesa můžeme rozdělat oheň a jak ho musíme zabezpečit. Po vykopání mělké díry děti nanosí kameny na obkládání ohniště, chrastí a klacíky na podpal. Z větví si vytvoří konstrukci pro zavěšení kotlíku s vodou.

Učitel se s dětmi vypraví nasbírat listy např. lesních jahod, maliní, ostružiní, borůvčí... Děti si zapálí své připravené ohýnky, vhodí do vody omyté listy a počkají až se voda uvede do varu. Listy nechají chvíli vyluhovat. Potom čaj přecedí a podle chuti osladí.

Skupinky mohou navzájem ochutnat svoje čaje a zhodnotit jejich kvalitu.

Vyhodnocení: Na závěr může každá skupinka říci, ze kterých lesních rostlin čaj uvařila.

3. aktivita: Herbář

Cíl: Poznávání lesních rostlin

Pomůcky: lepicí páska, nůžky, papíry – nejlépe tvrdé kreslicí čtvrtky, pastelky, atlasy rostlin

Čas na aktivitu: 1 hodina

Každá skupinka si vytvoří svůj herbář. Děti budou sbírat rostliny a lepit si je na čtvrtky. Ke každé rostlině vždy napíší vše, co si o ní pomocí atlasu zjistí. Především její název a zajímavosti o ní.

Nakonec poskytnout svůj herbář k nahlédnutí ostatním skupinkám. Herbáře zatížíme nějakým závažím, aby se rostliny vylisovaly. Herbáře po návratu z kurzu vystavíme ve škole.

Za tuto aktivitu děti získají kartičku s rostlinou.

Vyhodnocení: Učitel zkouší, co si děti o rostlinách zapamatovaly.

4. aktivita: Beseda se včelařem

Cíl: Dozvědět se informace životě a užitečnosti včel.

Pomůcky: papíry, tužky

Čas na aktivitu: 90 minut

Včelař děti seznámí s životem včel. S jejich užitečností, předvede jim demonstrační úl a pomůcky používané ke včelaření, přinese jim k ochutnání med. V průběhu besedy mohou děti pokládat otázky, na které jim včelař bude odpovídat.

Vyhodnocení: Učitel se dětí zeptá, co vše si zapamatovaly, co jim připadalo nejzajímavější, jak se jim celkově beseda líbila.

Odpolední program I.

5. aktivita: Opylování rostlin

Cíl: Uvědomění si významu opylování rostlin včelami.

Pomůcky: 15 sklenic (např. od okurků) s vodou obarvenou žlutým potravinářským barvivem a 30 prázdných skleniček (např. od přesnídávek), pro každého injekční stříkačka; žlutý, hnědý a zelený krepový papír

Čas na aktivitu: 30 minut

Učitel pohovoří s dětmi o důležitosti opylování rostlin včelami.

Aby se rostliny mohly rozmnožovat, potřebují přenést pyl. Přenášení pylu zajišťuje vítr, voda, ale hlavně hmyz.

Učitel rozestaví po lese sklenice s obarvenou vodou a 30 prázdných skleniček. Tyto prázdné skleničky označí po deseti, pomocí krepového papíru v barvách družstev. Každé dítě dostane injekční stříkačku a tou bude přenášet „pyl“ z plných sklenic do prázdných, v barvě svého družstva. Nakonec vyhodnotíme, které družstvo bylo nejlepšími „opylovači“.

Za tuto aktivitu děti získají kartičky s obrázkem včely.

Vyhodnocení: S dětmi pohovoříme o tom, zda byly při této aktivitě unavené a upozorníme na pilnost včel.

6. aktivita: Zmatená naučná stezka

Cíl: Vyhledávání chybných informací a orientace v terénu.

Pomůcky: žlutý krepový papír na vyznačení cesty, kartičky s informacemi o rostlinách, papír a tužku pro každou skupinu

Čas na aktivitu: 90 minut

Učitel vyznačí v lese trasu asi 2 km dlouhou tak, aby tvořila okruh. U každé fáborky bude připevněná kartička s popisem rostliny, ve kterém bude vždy nějaká chyba (kartičky jsou v příloze č. 10).

Děti se vydávají na cestu a jejich úkolem je číst pozorně popisky a vyhledávat chyby, které si budou psát na papír. Po cestě mají děti ještě za úkol vymyslet báseň nebo píseň o rostlinách.

Po návratu vyhodnotíme správnost nalezených chyb, skupiny přednesou svoji vymyšlenou báseň nebo píseň.

Vyhodnocení: Učitel se dětí zeptá, kdo ve skupině našel nejvíce chyb, jak se jim vymýšlela báseň nebo píseň a jak se jim líbila cesta.

Odpolední program II.

7. aktivita: Kopřiva od vlčích skal

Cíl: Seznámit děti s tím, že kopřiva není jen plevel

Pomůcky: pohádka

Čas na aktivitu: 15 minut

Učitel dětem přečte pohádku - Kopřiva od vlčích skal z knížky Pohádky a hry s bylinkami (Hroníková Linda, 2008, str. 5 – 10). Pohádka je v příloze č. 11.

Učitel s dětmi pohovoří, zda by se také chtěly dostat do jiné doby a pobídne je, aby se pokusili vymyslet ještě něco, k čemu by kopřiva mohla sloužit.

Vyhodnocení: Učitel se dětí zeptá, jak se jim příběh líbil a k čemu všemu slouží kopřiva.

8. aktivita: Polévka z kopřiv

Cíl: Upevňování kolektivní spolupráce a získávání manuálních dovedností.

Pomůcky: tři kotlíky, zápalky, voda, talíře, lžičky na zamíchání, pro každou skupinku – 4 hrsti mladých kopřiv, litr mléka, 2 vejce, 160 g polohrubé mouky, sůl

Čas na aktivitu: 45 minut

Děti vykopou travní drn. Postaví oheň a zabezpečí jej. Z větví si vytvoří konstrukci pro zavěšení kotlíku s vodou.

2 litry osolené vody přivedeme k varu a zavaříme omyté, nadrobno nakrájené kopřivy. Mouku rozmícháme v mléce a přecedíme do polévky, kterou necháme přejít varem, aby zhoustla. Nakonec do ní rozkvedláme vejce (Hroníková Linda, 2008, str. 11).

S dětmi si povídáme o tom, z jakých přírodnin by se ještě dalo něco uvařit.

Vyhodnocení: Zhodnotíme jak děti zvládaly uvařit polévku a jak se jim vydařila.

9. aktivita: Barvení triček kopřivou

Cíl: Kreativita.

Pomůcky: každé dítě bílé tričko, které si přivezlo, na každých 100 g barveného materiálu potřebujeme asi dvojnásobek sušených listů rostliny nebo čtyřnásobek čerstvých a 4- 5 litrů vody, ocet, provázek, nůžky

Čas na aktivitu: 1 hodina

Učitel den předem připraví barvicí roztok z listů, který vaří 1 - 2 hodiny. Další den roztok přecedíme.

Děti si na svých tričkách naváží provázkem různé uzlíky. Do vychladlého roztoku ponoříme látku a barvíme ji asi hodinu při teplotě asi 90 °C a neustále promícháváme. Pak necháme roztok vychladnout na 40 °C. Látku vyndáme a ve vodě o stejné teplotě ji několikrát mácháme. Do poslední lázně přidáme ocet, aby se barva ustálila. Z látky odstraníme provázky, mačkáním dobře vyždímáme a necháme ve stínu stejnoměrně usušit (Hroníková Linda, 2008, str. 12).

S dětmi můžeme udělat módní přehlídku v jejich obarvených tričkách.

Vyhodnocení: Děti hodnotí trička svých spolužáků.

Za předchozí tři aktivity děti získají kartičky s obrázkem kopřivy.

Večerní program

10. aktivita: Vývoj motýlů

Cíl: Seznámit děti s vývojovým cyklem motýlů.

Pomůcky: žádné

Čas na aktivitu: 10 minut

Při této aktivitě použijeme hru „kámen - nůžky - papír“.

Vývojový cyklus je: vajíčko - housenka - kukla - dospělec.

Hráči si stříhají s ostatními, kdo vyhrává, posouvá se v žebříčku úrovní o něco výše. Každý si může stříhat pouze s tím, kdo je na stejné úrovni, jako on. Např. housenka s housenkou nebo kukla a kukla. Kdo prohraje, propadá se zase o místo níže, z nejnižší úrovně pochopitelně nelze jít níže.

Ke každému cyklu můžeme přidat pohyb. Vajíčko se bude v podřepu kymáčet ze strany na stranu, housenka se bude kroutit, kukla poskakovat snožmo a dospělec odletí s roztaženými pažemi představujícími křídla.

Za tuto aktivitu děti získají kartičky s obrázkem motýla.

Vyhodnocení: Zeptáme se dětí, jak dlouho jim trvalo než se z nich stal motýl. Kolikrát spadly na nižší cyklus a jestli pro ně bylo snadné projít celým vývojovým cyklem motýla.

11. aktivita: Pexeso

Cíl: Cílem této aktivity je rozvíjet paměť dětí a naučit se rozpoznat nejznámější druhy motýlů.

Pomůcky: koupené nebo vyrobené pexeso s motýly

Čas na aktivitu: 20 minut

Děti utvoří čtyř až pěti členné skupinky. Učitel každé skupince rozdá pexeso s motýly. Děti hrají samostatně, podle známých pravidel.

Vyhodnocení: Pohovoříme s dětmi, jak se jim hledalo a kdo našel kolik dvojic. Učitel ukazuje obrázky motýlů z jedné sady a děti říkají názvy motýlů, které si zapamatovaly.

12. aktivita: Zpívání s kytarou

Čas na aktivitu: 30 minut

Učitel naučí děti nové písničky:

Včelařka (Uhlíř a Svěrák)

U zelené přesličky

Pam pam pampelišky

Mohou se zopakovat i písničky z předchozích dnů.

Nakonec proběhne celkové zhodnocení dne učitelem i dětmi a každá skupinka si nalepí kartičky na plátno s lesními patry. Vyhodnotíme také hru klíště.

4.3.5 Čtvrtý den – Keřové patro

Dopolední program

1. aktivita: Králík stříhá ušima

Cíl: Aktivizace dětí

Pomůcky: žádné

Čas na aktivitu: 15 minut

Děti utvoří kruh. Všichni stojí čelem do středu tak, aby na sebe viděli. Jedno dítě ztvární roli králíka. Zvedne ruce k hlavě a pomocí dlaní a natažených prstů udělá králičí uši. Začne rukama pohybovat sem a tam, jako když králík stříhá ušima. Dítě stojící po levici králíka zvedne k hlavě jen pravou ruku, vytvoří z ní králičí ucho a stříhá pouze tímto jedním uchem. Dítě po pravici udělá totéž s tou výjimkou, že králičí ucho utvoří z levé ruky. Po pěti či deseti vteřinách stříhání ušima dítě v roli králíka dělá, že si sundává králičí uši a pohledem si vybere svého nástupce a předstírá, že mu hází

králíčí uši. Nový králík si „nasadí“ své dlouhé uši začne s nimi stříhat. Jeho sousedé po pravici a levici nesmí „zaspat“ a ani si poplést ruce. Musejí okamžitě zvednout pravou nebo levou ruku a stříhat s ní jako králík s uchem. Kdo se splete, vypadává z kola (Gato Martin, 2009, str. 130).

Vyhodnocení: Učitel se zeptá dětí, jak se dokázaly soustředit a jak rychle si dokázaly uvědomit, co mají dělat.

2. aktivita: Kimova hra

Cíl: Tato aktivita má za cíl rozvíjet paměť dětí a seznámit je s keři a lesní zvěří z keřového lesního patra.

Pomůcky: obrázkové kartičky s keři a lesní zvěří s jejich názvy

Čas na aktivitu: 30 minut

Na stůl různě rozmístíme obrázky keřů a lesních zvířat. Děti mají možnost si je 5 minut prohlížet, snaží se je podle názvů zapamatovat. Potom obrázky zakryjeme, jeden odděláme a kdo první pojmenuje chybějící keř nebo zvíře, získává pro svoje družstvo bod. Pokračujeme stejným způsobem, dokud máme dostatečné množství kartiček.

Hru můžeme obměnit tak, že odděláváme více kartiček naráz nebo naopak kartičky přidáváme.

Kartičky jsou v příloze č. 12

Za tuto aktivitu děti získají kartičku s obrázkem keře.

Vyhodnocení: Zda bylo pro děti snadné zapamatovat si všechny názvy a podle čeho zjišťovaly, která kartička chybí (jestli podle názvů, obrázků nebo místa umístění kartičky).

3. aktivita: Kuny

Cíl: Cílem této aktivity je děti naučit pohybovat se neslyšně v přírodě a dovědět se informace o životě kuny.

Pomůcky: barevné lístečky, které budou představovat slepice

Čas na aktivitu: 90 minut

Kuna je noční zvíře, které loví malé savce a ptáky až do velikosti slepice. V kurnících dovede způsobit velké škody.

Učitel vybere v lese nejméně 6 míst, na která položí barevné kartičky, představující slepice. Některá místa mohou být i hůře dostupná. Z dětí se stávají kuny, které se vydávají na noční lov a chtějí si ulovit slepice. Ve svých skupinkách si zvolí stanoviště mimo hrací pole, na které budou nosit získané slepice.

Hra začíná, když učitel pískne na píšťalku. Děti se ze svých stanovišť plíží k místům se slepicemi. Kartičky mohou brát po jedné a nosit je na své stanoviště.

Učitel představuje roli hlídače a obchází stanoviště. Pokud některé z dětí uvidí, řekne jeho jméno. Dítě pak musí vrátit kartičku na místo. Musí se vrátit zpět na své stanoviště a potom teprve může znovu hrát. Na stanoviště se vrací i v případě, že učitel řekne jeho jméno a on nemá v ruce kartičku.

Hra končí písknutím na píšťalku. Učitel dětem vysvětlí, že záleží nejenom na tom, jestli jsou v přírodě potichu, ale i na tom, co mají na sobě oblečeno, aby mohly např. pozorovat lesní zvířata.

Za tuto aktivitu děti získají kartičku s obrázkem kuny.

Vyhodnocení: Pohovoříme s dětmi o tom, jak se jim hra líbila, zda bylo těžké dostat se k místům se slepicemi, aniž by je učitel zpozoroval.

4. aktivita: Poznávej les hmatem

Cíl: Cílem je, aby si děti vyzkoušely, zda poznají předměty z lesa hmatem, se zavázanýma očima.

Pomůcky: šátky na oči

Čas na aktivitu: 30 minut

Děti vytvoří dvojice. Jeden z dvojice bude mít zavázané oči, druhý si najde v lese 5 předmětů (např. šiška, mech, větvička smrková, borovicová nebo modřínová, kámen, borůvčí...). Těchto 5 předmětů postupně vkládá druhému do rukou (sám musí předměty umět pojmenovat) a ten se je snaží podle hmatu poznat a pojmenovat. Ve druhém kole si role vymění.

Vyhodnocení: Pohovoříme s dětmi o tom, který z předmětů pro ně bylo nejjednodušší poznat a který naopak nejobtížnější.

5. aktivita: Lesní ticho

Cíl: Ztišení a vnímání lesních zvuků.

Pomůcky: papíry, pastelky

Čas na aktivitu: 1 hodina

Když se v lese ztišíme, můžeme si všimnout zvláštního uklidňujícího ticha, ve kterém se libě nesou pouze zvuky lesa. Slyšíme zpěv ptáků, jemné šumění stromů, bzučení včel nebo také bublání potůčku.

Děti dostanou za úkol (každé samo) najít si v lese nějaké příjemné místo, kde se usadí a budou v tichosti vnímat zvuky lesa. Dostanou papíry a pastelkami na ně budou malovat, co vše slyšely. Z obrázků nakonec vytvoříme výstavu.

Vyhodnocení: Děti povídají o tom, jak se cítily, co všechno v lese slyšely a viděly. Zda jim bylo příjemné nebo nepříjemné, že byly samy.

Odpolední program I.

6. aktivita: Na jelena

Cíl: Naučit se neslyšně pohybovat v lese a dovědět se o životě jelena.

Pomůcky: šátek

Čas na aktivitu: 1 hodina

Abychom mohli pozorovat lesní zvířata, musíme se naučit pohybovat se v lese tiše. Učitel vybere v lese kopcovitý terén, nejlépe s keři. Postaví se na vrch kopce a tři metry od sebe viditelně umístí šátek. Děti si pod kopcem určí svoje stanoviště. Jejich úkolem je získat šátek. Musí ale dávat pozor, aby si jich učitel, který představuje jelena, nevšiml. Pokud učitel někoho uvidí, řekne jeho jméno a dotyčný se musí vrátit na své stanoviště, pak může znovu hrát. Kdo ukořistí šátek, může si s učitelem vyměnit místo.

Za tuto a aktivitu děti získají kartičky s obrázkem jelena.

Vyhodnocení: Jak se dětem dařilo dostat se k jelenovi a kolikrát byly viděny. Děti samy mohou posoudit, jestli se pohybovaly hlučně nebo tiše.

7. aktivita: Smyslový chodníček

Cíl: Smyslové vnímání přírody nohama

Pomůcky: provázek, šátky, šišky, větvičky, mech, jehličky, drobné kamínky, voda,...

Čas na aktivitu: 20 minut

Učitel předem připraví smyslový chodníček. Vyčistí trasu dlouhou alespoň 10 metrů od všeho, o co by se děti mohly zranit. Mezi stromy natáhne provázek, za který se děti při hře budou držet. Chodníček učitel postupně vysypává šiškami, větvičkami, mechem, poleje vodou...cokoli, o co se děti nezraní. Dětem zavážeme oči a postavíme je na začátek smyslového chodníčku. Postupně je budeme posílat na cestu. Děti si prochází smyslový chodníček a vnímají po čem šlapou. Až chodníček projdou všichni, sundáme jim šátky.

Vyhodnocení: Pohovoříme s dětmi o tom, po čem si myslí, že chodily. Jak se cítily. Zda měly strach a jestli jim cesta po chodníčku připadala dlouhá nebo krátká.

8. aktivita: Hon na lišku

Cíl: Orientace v prostoru, obratnost, rychlost, postřeh

Pomůcky: proužky krepového papíru

Čas na aktivitu: 40 minut

Liška je rychlá a podle pohádek i mazaná a lstivá. Má krásný huňatý ohon, kterým, když ji při honu pronásleduje psí smečka, naznačí směr běhu. Psi se pustí za ohonem, ale liška už hbitě peláší jiným směrem, než její pronásledovatelé...

Určíme jedno z dětí, které bude představovat rychlou lišku. Vyrazí do terénu a svou cestu značí přibližně po 10 krocích zavěšením nápadných fáborků na větve stromů nebo keřů. Na konci trasy zavěsí na větev tři fáborky vedle sebe. To je pokyn pro stopaře, že tady někde se liška schovala. Po 10 minutách vyrazí skupina lovců po jejích stopách. Když ji nedostihnou dříve než se ukryje, hledají ji až v okolí poslední

stopy. Kdo lišku objeví jako první, stane se novou liškou v dalším kole hry. Po dokončení hry odstraníme z lesa všechny fáborcky (Doležalová Edita, 2005, str. 125).

Za tuto aktivitu děti získají kartičky s obrázkem lišky.

Vyhodnocení: Povídáme sis dětmi o tom, jaké je to někoho stopovat a jak se cítil ten, který byl v roli lišky.

Dopolední program II.

9. aktivita: Příběh

Cíl: Poznání toho, jak může skončit vychloubání se a hádky.

Pomůcky: žádné

Čas na aktivitu: 10 minut

Jak se zajíc s liškou přeli o to, kdo má krásnější stopu

Poměřovali si zajíc s liškou, kdo má větší a krásnější stopu. „Koukej zajíci, ukážu ti, jak vypadá pořádná stopa,“ řekla liška a rozeběhla se po sněhem zapadané lesní mýtině. Opsala krásnou pravidelnou osmičku a pyšně si sedla vedle zajíce. „Pche, to nic není, chceš-li vidět opravdovou pořádnou stopu, tak koukej,“ oponoval hnedle zajíc a začal skákat po mýtině jak zběsilý. Vidět z něj byl jen bílý ocásek a plandající uši. S úsměvem usedl vedle lišky, „teď se podívej, jak vypadá pořádná stopa.“ Liška se mu začala smát „tvoje stopy že jsou lepší nežli moje? Chachara, to jsi mě pobavil zajíci“. Jenže zajíc se nesmál a trval si na svém. Netrvalo dlouho a mezi liškou a zajícem se strhla ostrá hádka. Zajíc prskal a liška vrčela, až ze stromů začaly padat hroudy sněhu. Zajíc však po čase znejistěl a začal se obávat, aby se na něj liška nevrhla a nezakousla ho.

Všechno pozoroval z větve nedalekého stromu vrabec. Zajíc na něj tedy zavolal ať je přijde rozsoudit. Vrabec slétl na zem a znalecky zkoumal obě stopy. Najednou za sebou uslyšel mohutný smích. Zajíc i liška se váleli ve sněhu a smíchy se popadali za břicho. „Největší a nejkrásnější stopu bude mít asi vrabčák, co liško?“ „Jojo, ten by to určitě vyhrál, takové pahýlky, to se jen tak nevidí“ dělali si legraci z malého vrabčáka. „Vždyť ty tvoje stopy nejsou ani pořádně vidět, ty nás tak sotva můžeš

rozsoudit.“ Vrabec se však neurazil. „Dobrá, dobrá,“ řekl klidně, „necht’ vás tedy rozsoudí támhleten člověk s puškou přes rameno, který sem kráčí. Ten bude zajisté dobrým znalcem. A když ne on, tak jeho psi vás zajisté rozsoudí,“ řekl a vzlétl zpět na větev.

Smích obou zvířat se změnil ve výkřik zděšení. Netrvalo dlouho a liška i zajíc se strachy krčili každý ve své noře. Tiše proklínali velikost svých tlap, jejichž otisky zanechaly psům tak jasnou cestu až k jejich obydlí (Sdružení Tereza, 2006, str. 6).

Vyhodnocení: S dětmi rozebereme celý příběh. Poučíme je o tom, že vychloubat se nevyplácí.

10. aktivita: Poznávání stop

Cíl: Naučit se poznávat stopy zvířat

Pomůcky: 3x obrázky se stopami zvířat a jejich názvy

Čas na aktivitu: 20 minut

Děti se rozdělí do svých skupinek. Každá skupinka dostane obrázky se stopami a jejich názvy a snaží se je přiřadit.

Následně s dětmi zkontrolujeme jejich správnost přiřazování a popřípadě je opravíme.

Obrázky se stopami jsou v příloze č. 13.

Vyhodnocení: Ukážeme dětem znovu kartičky a ony hádají, kterému zvířeti stopa patří.

11. aktivita: Odlévání stop

Cíl: Zručnost a kreativita

Pomůcky: sádra, štětce, proužky tvrdého papíru široké 4 cm, špejle, voda, nádobka na míchání sádry, klacek na míchání

Čas na aktivitu: 90 minut

Nejdříve učitel dětem ukáže, jak se stopy odlévají.

V lese nejdeme stopu nějakého zvířete, měla by být na rovině. Očistíme ji štětečkem a mírně vysypeme sádrou. Kolem stopy špičatým štětcem (druhou stranou) vyryjeme rýhu. Do rýhy umístíme proužky papíru a zajistíme špejlemi tak, abychom vytvořili stěnu a sádra nám nevytékala. V nádobce rozmícháme sádro s vodou, tak aby z ní byla kašovitá směs. Rozmíchanou sádro nalijeme do stopy a necháme zatuhnout. Po zatuhnutí opatrně odstraníme proužky papírů a špejle. Sádrový odlitek opatrně vyjmeme ven a očistíme.

Děti se rozdělí do svých skupinek a zkusí si odlít také stopy. Učitel jim pomáhá a radí.

Vyhodnocení: Prohlédneme si všechny hotové odlitky a zkusíme, jestli děti vědí, jakému zvířeti stopy patří.

Večerní program

12. aktivita: Zpívání s kytarou

Čas na aktivitu: 1 hodina

Učitel naučí děti nové písničky:

Bloudím v lese (Uhlíř a Svěrák)

Zajíc na bobku (Uhlíř a Svěrák)

Zopakujeme také písničky z předchozích dnů.

Nakonec proběhne celkové zhodnocení dne učitelem i dětmi a každá skupinka si nalepí kartičky na plátno s lesními patry. Vyhodnotíme také hru klíště.

4.3.6 Pátý den – Stromové patro

Dopolední program

1. aktivita: Snídaně na stromě

Cíl: Spolupráce, zábava.

Pomůcky: koš na nádobí a koš na jídlo; vše potřebné k přípravě běžné snídaně (čaj v konvici, šálky, chleba, máslo, sýry, nože na mazání)

Čas na aktivitu: 30 minut

Děti se rozdělí do svých skupin. S pomocí učitele si každá skupina vybere příhodný strom a vyšplhá nahoru. Poslední podá košíky s jídlem a nádobím. Na stromě si musí zajistit dostatečné pohodlí a bezpečí pro jídlo. Zároveň musí zorganizovat koloběh potravin tak, aby se na každého dostalo. Během jídla nikdo nesestupuje dolů, ani když mu upadne jídlo nebo upadne nebo nádobí.

Při této aktivitě dbáme na zvýšenou bezpečnost dětí (Neuman Jan, 2000, str. 138).

Vyhodnocení: Jaké pro děti bylo se na strom vyšplhat a při snídání se na něm udržet.

2. aktivita: Najdi svůj strom

Cíl: Smyslová orientace v lese

Pomůcky: šátky na oči

Čas na aktivitu: 30 minut

Děti se rozdělí do dvojic. Jedno má zavázané oči a druhé ho pomalu vede ke stromu, který pro něho vybralo. „Slepý“ si strom ohmatá a je odveden kamarádem zase zpět. Sundá si šátek z očí a jeho úkolem je najít svůj strom. Potom se děti vystřídají.

Vyhodnocení: Jak se děti cítily, když byly vedeny svým kamarádem, zda mu důvěřovaly. Jestli se „vodič“ cítil za svého kamaráda odpovědný a podle čeho si zapamatovaly svůj strom.

3. aktivita: Věk stromů

Cíl: Dovědět se zajímavé informace o stromech.

Pomůcky: žádné

Čas na aktivitu: 30 minut

Když se strom „narodí,“ říkáme mu semenáček. Když se narodí člověk, říkáme mu miminko. Pak oba rostou. „Chodí“ do školky – lesní a mateřské, dospívají, přinášejí plody, stárnou a nakonec umírají. Cestu mají společnou. Stromu trvá životní pouť déle, málokterý se však svého stáří dožije. Ze semenáčků přežijí jen ty opravdu nejsilnější, z malých stromků ty nejnadějnější, některé ukončí svou pouť asi v deseti letech jako vánoční stromky – nejprve ozdobené u rodinného stolu, potom pohozené u kontejneru. Stromky v hospodářském lese jsou celý život probírány a jen vybrané kousky se dožijí tzv. „mýtního věku“ – asi 100 let, kdy jsou káceny a zpracovávány pro potřebu člověka. Svého stáří se dočkají jen výjimky – stromky v pralesích bez lidského zásahu, stromy v parcích či ponechané výstavky, určené k produkování semen.

Zajímavosti o věku stromů:

Jakého stáří se může dožít smrk? 350 – 400 let. Nejvyšší zjištěný věk smrku je 525 roků.

Jaké výšky může dosáhnout vespělý smrk? Až 60 metrů.

Kdy začíná smrk v lese přinášet plody? Asi v šedesáti letech.

Které stromy se u nás dožívají nejvyššího věku? Dub letní – 400-500 let. Nejstarší exempláře mají až 800 let.

Jaké jsou nejstarší stromy na světě? Ve státě Kalifornie na severoamerickém kontinentu rostou borovice osinaté, sekvoje a sekvojovce, které mohou být údajně staré i několik tisíc let (Ponížilová B., 2002, str. 4).

Každé z dětí se pokusí najít strom, který by mohl být stejného stáří jako je dítě.

Vyhodnocení: Kladením otázek učitel zjišťuje, co si vše děti zapamatovaly.

4. aktivita: Letokruhy

Cíl: způsob zjišťování stáří stromu

Pomůcky: žádné

Čas na aktivitu: 15 minut

Řekneme dětem, že stáří stromu se dá určit podle jejich letokruhů. Stáří ovšem můžeme určit jen u pokáceného stromu. Podobně však lze stáří zjistit i na uříznuté větvičce.

Děti se rozeběhnou po lese a snaží se najít co nejvíce pařezů a určovat, jak byl strom starý, když byl pokácen. Děti mohou seřazovat pařezy od nejmladšího po nejstarší.

5. aktivita: Stromy

Cíl: Naučit děti poznávat stromy.

Pomůcky: kartičky s listnatými a jehličnatými stromy (dvojice), fáborky

Čas na aktivitu: 1 hodina

Učitel vymezí v lese prostor barevnými fáborky a rozmístí v něm kartičky s obrázky listnatých a jehličnatých stromů (z každé dvojice jednu kartičku).

Děti se rozdělí do svých skupinek a vytvoří tak tři řady vedle sebe. Učitel má v ruce druhé kartičky z dvojic. Postupně je ukazuje dětem. Z každé skupinky vždy popořadě vyběhne jedno dítě a snaží se ve vymezeném prostoru dvojici kartičky najít. Kdo najde kartičku dříve, získává pro své družstvo bod. Děti se střídají. Opakujeme do vyčerpání všech kartiček. Kartičky jsou v příloze č. 14.

Společně s dětmi rozdělíme obrázky na listnaté a jehličnaté stromy. Povíme si, že lesy mohou být tvořeny jen jehličnatými stromy – jehličnatý les, jen listnatými stromy – listnatý les nebo jehličnatými i listnatými – smíšený les.

Za tuto aktivitu děti získají kartičky s obrázkem stromu.

Vyhodnocení: Děti říkají jaké stromy znají a jaké si při hře zapamatovaly.

6. aktivita: Můj erbovní strom

Cíl: Kreativita a hlubší zapamatování stromů.

Pomůcky: papíry, pastelky, atlas stromů

Čas na aktivitu: 1 hodina

Děti si vytvoří vlastní erb, do kterého nakreslí svůj nejoblíbenější strom nebo strom, který je nejvíce zaujal. Mohou k tomu použít jako pomůcku atlasy.

Vyhodnocení: Vytvoříme výstavu hotových erbů a každé dítě může říct, z jakého důvodu si vybralo právě tento strom.

Odpolední program I.

7. aktivita: Dřevo

Cíl: Dovědět se, kde všude se využívá dřevo.

Pomůcky: žádné

Čas na aktivitu: 10 minut

Dřevo je nejdůležitější hmatatelná věc, kterou nám les poskytuje. Bylo jedním z prvních materiálů, ze kterých lidé stavěli obydlí a vyráběli předměty denní potřeby. Dřevo je doma také hřálo a ohřívalo i jejich pokrmy.

Do osmnáctého století, kdy se teprve začalo více používat uhlí, bylo přes 90% dřeva používáno jako palivové. Pálilo se z něj dřevěné uhlí, které se používalo v domácnostech i ve stříbrných a zlatých dolech, hutích a jiných tehdejších „podnicích“. Papír, který se také vyrábí ze dřeva, používají lidé k uchování vědomostí i k mnoha jiným věcem (Hlobilová Ivana a kol., 2003, str. 18).

8. aktivita: Městská rada města Liptákov

Cíl: Spolupráce ve skupinkách.

Pomůcky: papíry, pastelky, fixy

Čas na aktivitu: 1 hodina

Děti se rozdělí do svých skupinek. Seznámíme je s těmito informacemi:

Staly jste se městskou radou města Liptákov. Právě plánujete rozvoj svého města a okolí. Velkou výhodou vašeho kraje jsou rozsáhlé lesy v dobrém stavu, šikovní lesníci a řemeslníci, kteří dokáží dřevo zpracovat. Co všechno byste mohli ve vašem kraji

vyrábět? Jak do města přitáhnout turisty? Vyberte si jeden z výrobků a vymyslete pro něj reklamní kampaň. Nezapomeňte, že i papír je ze dřeva.

Co všechno může pocházet ze stromu:

Z celulózy – celofán, viskóza a jiné tkaniny, mléko na opalování, nárazuvzdorné sklo, kosmetika, papírové výrobky, umělá kůže.

Z kůry – korek, tříslovina (používaná k činění kůží), léky a oleje, barva (barvivo).

Z mízy (kaučuk a pryskyřice) – kosmetika, parfémy, mýdla, gumové výrobky, sirupy, vosky, žvýkačky, ochucovadla, inkoust, ředidla, laky, krém na boty, čistící prostředky, leukoplast, elektrická izolace.

Každá skupinka nakonec reprezentuje před ostatními svůj návrh rozvoje kraje. Pro jeden z výrobků předvedou svoji reklamní kampaň (Hlobilová Ivana a kol., 2003, str. 18).

Za tuto aktivitu děti získají kartičku s obrázkem stromu.

Vyhodnocení: Učitel s dětmi zopakuje, co vše se dá ze stromů vyrábět.

9. aktivita: Ruční papír

Cíl: Kreativita a recyklace.

Pomůcky: noviny, mixér, voda, savá látka, dřevěné rámečky

Čas na aktivitu: 50 minut

Učitel si musí připravit den předem do mísy natrhané kousky novin namočené ve vodě. Druhý den vše ručním mixérem rozmixuje na kašovitou směs.

Děti si na stůl položí savou látku a dřevěné rámečky. Naberou z mísy kašovitou směs a jemně z ní vymáčknou vodu. Směs rovnoměrně rozprostřou do dřevěných rámečků. Do směsi mohou také přidat různé květiny a lístky na ozdobení. Necháme uschnout a potom opatrně z rámečků vyjmeme hotový papír.

Vyhodnocení: Uspořádáme výstavu a s dětmi jednotlivé výrobky zhodnotíme.

Odpolední program II.

10. aktivita: Vymírání lesa

Cíl: Seznámit děti formou hry s tím, že i les může být nemocný.

Pomůcky: papírky, které budou představovat životy

Čas na aktivitu: 40 minut

Děti rozdělíme na 4 skupinky:

- *Listnáče* - dva životy u sebe
- *Jehličnany* - jeden život u sebe
- *Kyselé deště* - běhají s rukama nad hlavou
- *Kůrovce* - chodí po čtyřech, čekají na nemocné stromy

Vyznačíme herní území, na kterém se mohou hráči pohybovat. *Kyselý déšť* má za úkol nahlodat stromy - *listnáče a jehličnany*, které mu mohou uniknout tak, že utíkají. Strom je pokropen deštěm, když se ho hráč ze skupiny *Kyselých dešťů* dotkne. Po herním území je zapotřebí rozházet několik desítek (v závislosti na počtu hráčů) papírků představujících obranu před kyselým deštěm, kterou mohou stromy sebrat. *Listnáče* mohou mít maximálně dva papírky (a postupně je doplňovat), *jehličnany* jeden. Jestliže je strom chycen, odevzdá *kyselému dešti* papírek a utíká dále, jestliže nemá papírek, onemocní a může už jenom chodit.

V tuto chvíli nastupují plně do hry hráči představující *kůrovce*. Pohybují se po čtyřech a dotykem nemocného stromu ho usmrtí. Samozřejmě musí pracovat ve skupině, jinak se jim strom vyhne. *Kyselý dešť* mají znesnadněné běhání tím, že musí mít obě ruce nad hlavou, což představuje padající déšť. Nejvíce by mělo být stromů, nejméně *kůrovců* (www.hranostaj.cz).

Za tuto aktivitu děti získají kartičky s obrázkem *kůrovce*.

Vyhodnocení: Společně s dětmi pohovoříme o tom, že stromy v této hře nemají šanci vyhrát. Zeptáme se dětí, jak se cítily v jednotlivých rolích.

11. aktivita: Zpívání s kytarou

Čas na aktivitu: 40 minut

Učitel může děti naučit tyto písničky:

Stromy (Uhlíř a Svěrák)

Datel (Uhlíř a Svěrák)

Kamarádka lípa (Uhlíř a Svěrák)

Jedličky (Uhlíř a Svěrák)

12. aktivita: Na ptáky

Cíl: Seznámení se s ptáky.

Pomůcky: atlas ptáků

Čas na aktivitu: 40 minut

Z dětí vybereme jedno, které bude představovat roli orla. Ostatní děti se postaví do řady. Ptáčník, kterého představuje učitel, jde od jednoho k druhému a každému do ucha pošeptá jméno nějakého ptáka. Když je hotov, přiletí orel, postaví se na tři kroky před řadu a řekne: „Letěl jsem nad zahradou a viděl jsem tam mnoho ptáků. Nebyl mezi nimi skřivan?“ Jestliže ptáčník někomu skutečně přidělil skřivana, musí nositel tohoto jména vyběhnout z řady a utíkat na stanovené místo, vzdálené asi 30 m. Orel ho pronásleduje, a když ho chytí, odvede si ho jako kořist do hnízda. Podařilo-li se skřivanovi utéci, aniž ho orel chytil, vrátí se do řady a ptáčník mu přidělí nové jméno. Orel pak zase spustí říkanku. Avšak řekne-li jméno ptáka, které nikdo nemá, musí trasu uběhnout sám a říkat znovu.

Hra končí, až jsou všichni hráči z řady pryč (www.hranostaj.cz).

Za tuto aktivitu děti získají kartičky s obrázkem ptáka.

Vyhodnocení: V atlase ptáků učitel vyhledává ptáky, kteří byli dětem od ptáčníka přiděleny a děti říkají jejich názvy.

Večerní program

12. aktivita: Opakování

Cíl: Cílem je zopakovat s dětmi vše, co se během pobytu dověděly a naučily.

Pomůcky: plátno s lesními patry a nalepenými kartičkami, papíry, pastelky

Čas na aktivitu: 1 hodina

Děti si nalepí kartičky, které získaly v tento den. Naposledy zhodnotíme hru klíště. U plátna s dětmi opakujeme vše, co si pamatují o jednotlivých lesních patrech. Ptáme se jich, které aktivity je nejvíce zaujaly a které se jim naopak nelíbily.

Zopakujeme s dětmi písničky, které se jim nejvíce líbily. Děti také mohou na papír namalovat to, co se jim za celý pobyt nejvíce líbilo.

Nakonec učitel zhodnotí celý kurz. Děti pochválí za jejich aktivitu a poděkuje jim za příjemně strávené dny.

ZÁVĚR

V diplomové práci jsem se zamýšlela nad způsobem začleňování PT do výuky a také nad možnostmi průniku vzdělávacích oblastí s VČA. Během zpracovávání kapitol, zaměřujících se na průnik vzdělávacích oblastí s průřezovými tématy a na provázanost PT s VČA, jsem nacházela mnoho možností, jak jednotlivá PT mohou do vzdělávacích oblastí pronikat. Také jsem si uvědomila, jak blízké jsou si obsahy PT a náplně VČA.

Ve výzkumu jsem došla k závěru, že ve většině případů jsou učitelé s kratší praxí ochotnější začít něco nového a věnovat tomu svůj čas. Při zaměření dalších otázek na PT ENV jsem očekávala, že pro učitele bude toto PT nejsnadnější ke zpracování. Očekávání se mi potvrdilo. Naopak mě překvapilo, že učitelé při začleňování PT ENV do výuky téměř vůbec nezvolili ENV jako samostatný předmět. Tento způsob se mi zdá být u PT ENV pro žáky nejpřínosnějším. Nejčastěji volená možnost integrace a projekt jako začlenění PT ENV do výuky, může být také z důvodu nedostatku času na vypracování ŠVP, jak mnozí učitelé v dotazníku uváděli.

Považuji za důležité věnovat se PT ENV hlouběji, protože dnešní doba moderní techniky nenabízí příliš aktivit zaměřených na přírodu. Z tohoto důvodu jsem vytvořila návrh pětidenního programu se zaměřením na PT ENV, který může učitelům nebo vychovatelům sloužit jako námět k vytvoření předmětu ENV, začlenění do výuky nebo jako kroužek.

Zpracování diplomové práce mě obohatilo o nové poznatky, ze kterých budu čerpat ve své praxi i v osobním životě.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Literatura:

BELLMANN, H., *Velká kniha o rostlinách*. Praha, Knižní klub, 2009. 207 s. ISBN 978-80-242-2333-9

BELLMANN, H., *Velká kniha o zvířatech*. Praha, Knižní klub, 2008. 207 s. ISBN 978-80-242-2194-6

BŘICHÁČEK, V. a kol, *Skautskou stezkou*. Praha, Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2001. 405 s. ISBN 80-86109-60-7

DOLEŽALOVÁ, E., *Hry na dětské tábory*. Praha, Grada, 2005. 303 s. ISBN 80-247-0702-0

GATO, M., *150 nejlepších her pro děti i dospělé*. Olomouc, Rubico, 2009. 135 s. ISBN 978-80-7346-103-4

HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J., *Pedagogika volného času*. UK v Praze – Pedagogická fakulta, 2003. 105 s. ISBN 80-7290-128-1

HLOBILOVÁ, I. a kol., *Les ve škole – škola v lese – metodika*. Praha, Sdružení TEREZA, 2003

HOFBAUER, B., *Děti, mládež a volný čas*. Praha, Portál, 2004. 176 s. ISBN 80-7178-927-5

HRUŠKA, J., *Globální a environmentální výchova na pobytových akcích*. Pardubice, Ekocentrum PALETA, 2005. 112 s.

HRONÍKOVÁ, L., *Pohádky a hry s bylinkami*. Olomouc, Rubico, 2008. 94 s. ISBN 978-80-7346-085-3

MARŠÍKOVÁ, I., Jakobová, Z., *Les ve škole – škola v lese - Zima v lese*. Praha, Sdružení TEREZA, 2006

MATĚJČEK, T., *Ekologická a environmentální výchova*. Praha, Česká geografická společnost, 2007. 50 s. ISBN 978-80-86034-72-0

NEUMAN, J., *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. Praha, Portál, 2000. 325 s. ISBN 80-7178-405-2

NĚMEC, J. a kol., *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno, Paido, 2002. 119 s. ISBN 80-7315-012-3

PÁVKOVÁ, J. a kol., *Pedagogika volného času*. Praha, Portál, 2002. 231 s. ISBN 80-7178-711-6

PONÍŽILOVÁ, B., *Lesní čarování II*. Brno, Rezekvítek a Lipka, 2002. 39 s. ISBN 80-86626-00-8

POSPÍŠIL, R., *Kapitoly k aktuálním problémům pedagogiky*. Brno, MSD, 2009. 100 s. ISBN 978-80-7392-096-8

PRŮCHA, J., *Přehled pedagogiky*. Praha, Portál, 2006. 271 s. ISBN 80-7178-944-5

PŘADKA, M., *Kapitoly z dějin pedagogiky volného času*. Brno, Masarykova univerzita, 1999. 93 s. ISBN 80-210-2033-4

STONEHOUSE, B., *Moje velká kniha – zvířata v přírodě*. Praha, Fortuna Libri, 2008. 110 s. ISBN 978-80-7321-423-4

VÁŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V., *Základy pedagogiky volného času*. Brno, Paido, 1995. 176 s. ISBN 80-901737-9-9

VERNER, P., *Mediální výchova – průřezové téma*. Praha, Albra spol s. r. o. – SPL Práce, 2007. 106 s. ISBN 978-80-7361-042-5

Internetové zdroje:

www.ceskatelevize.cz

www.rvp.cz

www.hmyz.info

www.terezanet.cz

www.hranostaj.cz

www.uhlir.host.sk

www.mezistromy.cz

www.wikipedia.cz

PŘÍLOHY

Seznam příloh

Příloha č.1: Dotazník

Příloha č.2: Návrh plátna s lesními patry

Příloha č.3: Kartyčky

Příloha č.4: Písničky

Příloha č.5: Režim dne

Příloha č.6: Zašifované zprávy + rozluštění

Příloha č.7: Vývoj rostliny - mechorosty

Příloha č.8: Brouci

Příloha č.9: Mravenci

Příloha č.10: Kartyčky s chybnými informacemi o rostlinách + řešení

Příloha č.11: Pohádka

Příloha č.12: Keře a lesní zvěř

Příloha č.13: Stopy

Příloha č.14: Listnaté a jehličnaté stromy

Příloha č.15: Organizace a spolky

Příloha č. 1: Dotazník

1. Pohlaví: (zakroužkujte)

muž

žena

2. Počet let Vaší praxe:

3. Aprobace:

4. Jak jste vnímal(a) práci na ŠVP?

.....

5. Určete náročnost zpracování průřezových témat pořadím číslic od 1 do 6
(1 = nejnáročnější; 6 = nejjednodušší)

..... Osobnostní a sociální výchova

..... Výchova demokratického občana

..... Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

..... Multikulturní výchova

..... Environmentální výchova

..... Mediální výchova

6. Zakroužkujte, jakým způsobem jste začlenili do výuky environmentální výchovu:

integrace do jiných předmětů

projektová metoda

samostatný předmět

jiné

7. Zakroužkujte, zda pro Vás bylo zpracování PT environmentální výchova:

spíše snadné

spíše složité

8. Napište, zda Vám chybělo něco ke zpracování PT environmentální výchova:

.....

9. Napište cokoli, co byste chtěl(a) dodat k průřezovým tématům:

.....

.....

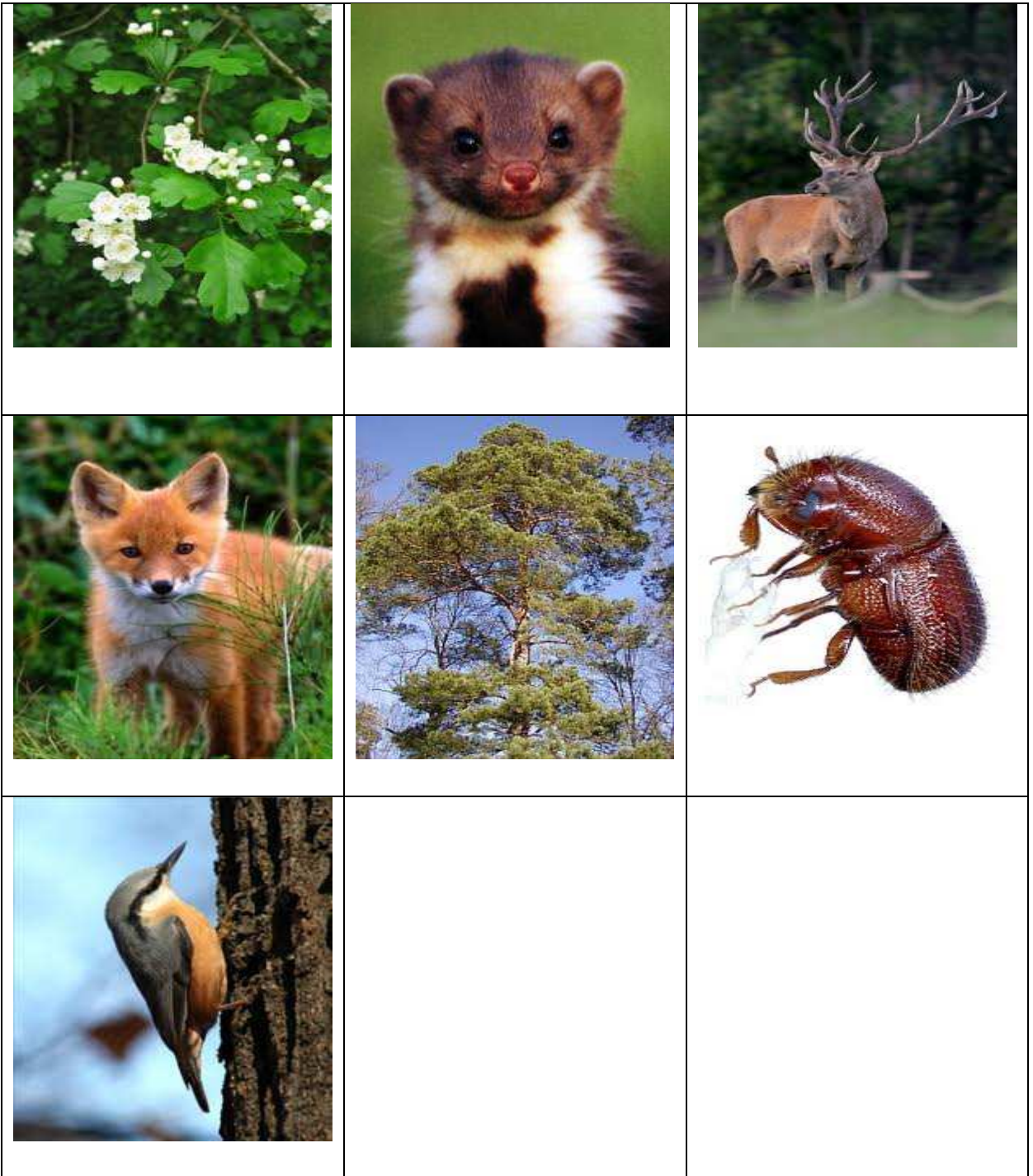
Příloha č. 2: Návrh plátna s lesními patry

Příloha č. 3: Kartičky

Příloha č. 4: Písničky

Metro pro krtky - Jaromír Nohavica

G C D G C D
Prvá, druhá, třetí, čtvrtá,
G C D G C D
na zahradě krtek vrtá,
Emi C G
drápy má jak vývrtky, ohoho,
Ami C D G C D
vrtá metro pro krtky, oho.

Rrr ...

Každý, kdo si zaplatí, ohoho,
smí se projet po trati, ohoho,
od okurek po macešky, jé,
dál už musí každý pěšky, jé.

Chválím Tě, země má – Zdeněk Svěrák a Jaroslav Uhlíř

G C
1. Chválím Tě, země má,
G D
Tvůj žár i mráz.
G C
Tvá tráva zelená
G D G
dál vábí nás.

G C
2. Máš závoj z oblaků,
G D
bílých jak sníh,
G C
hvězdo, má bárko zázraků
G D G
na nebesích.
C G
Ať před mou planetou
C D
hvězdný prach zametou.

G C
 3. Dej vláhu rostlinám,
 G D
 dej ptákům pít,
 G C
 prosím /: svou přízeň dej i nám,
 G D G
 dej mír a klid :/

Cvrčkovi ukradli housličky – Zdeněk Svěrák a Jaroslav Uhlíř

G D G
 Cvrček měl překrásné housličky,
 G D G
 hrál na ně veselé kousíčky,
 C D
 na přání zahrál i dojemné,
 C D G
 jako když heřmánek rozemne.

G
 Neznámí brouci
 C
 okolo jdoucí
 G
 začali tlouci
 D
 na dveře,
 G
 housle mu vzali
 C
 aniž se ptali,
 G
 zmizeli v dáli
 D G
 za keřem.

Cvrčkovi ukradli housličky,
 nemůže hrát svoje kousíčky,
 nemůže hrát svoje nokturna,
 noc je teď na mezi pochmurná.

V osadě hmyzí

sousedce ryzí
 cvrčka v té krizi
 rozněžní,
 u jeho dírky
 před jeho dvířky
 konají sbírky
 peněžní.
 Cvrčkovi koupili housličky,
 zas hraje veselé kousíčky,
 zas hraje kousíčky dojemné,
 jako když heřmánek rozemne.

Šnečí blues – Jaromír Nohavica

- G C7 G D/F# G C G D7
 1. Jednou jeden šnek šíleně se lek',
 G G7 C Cmi
 nikdo už dnes neví, z čeho se tak zjevil,
 G C7 D7 G D7
 že se dal hned na útěk.
2. Přes les a mýtinu rychlostí půl metru za hodinu,
 z ulity pára, ohnivá čára,
 měl cihlu na plynu.
3. Ale v jedné zatáčce, tam v mechu u svlačce,
 udělal šnek chybu, nevyhnul se hříbu,
 nevyhnul se bouračce.
4. Hned seběhl se celý les a dali šneka pod pařez,
 tam v tom lesním stínu, jestli nezahynul,
 tak leží ještě dnes.
5. A kdyby použil vůz anebo autobus,
 [: nebylo by nutné zpívat tohle smutné,
 smutné šnečí blues. :]

Polámal se mraveneček

- D Emi
 1. Polámal se mraveneček, ví to celá obora,
 A7 G D
 o půlnoci zavolali mravenčího doktora.

2. Doktor klepe na srdíčko, potom píše receptis,
3x denně prášek cukru, bude chlapík jako rys.
3. Dali prášky podle rady, mraveneček stůně dál,
celý den byl jako v ohni, celou noc jim proplakal.
4. Čtyři stáli u postýlky, pátý těšil "neplakej",
zafoukám ti na bolístku, do rána ti bude hej.
5. Zafoukal mu na bolístku, pohladil ho po čele,
hop a zdravý mraveneček skáče ráno z postele.

Mravenčí ukolébavka - Zdeněk Svěrák a Jaroslav Uhlíř

C G
Slunce šlo spát
F G
za hromádku klád
C Ami G
na nebi hvězdy klíčí.
C G F G
Už nepracuj, mravenečku můj,
C G C
schovej se do jehličí.

C F C G
R: Máš nožičky uběhané,
C F G
den byl tak těžký.
C F C G
Pojď, lůžko máš odestlané
C F C
v plátku od macešky.

Spinká a sní
mravenec lesní
v hromádce u kapradí.
Nespinká sám,
s maminkou je tam,
tykadlama ho hladí.

R: Máš nožičky ...

Včelařka - Zdeněk Svěrák a Jaroslav Uhlíř

C
Řeknu ti, bzz bzz bzz,
G
to bylo leknutí,
F
když se mi doneslo,
C G C
že chováš včely.

Mně včela, bzz bzz bzz,
moc dobře nedělá,
po každém žihadle
oteču celý.

C G
R: Protože mám srdce láskou puklé,
F C
budu s tebou teda chodit v kukle.
G
Budu žít v doletu tvých včel,
F G C
to mám za to, že bych tě tak chtěl.

Včely, včely, včely užitečné,
křížíte mi cestu k této slečně.
Včely, včely, včely jděte spát,
ať můžu mít chovatelku rád.

Tvá včelka, bzz bzz bzz,
i když je nevelká,
hrůzu mi nahání
na každém keři.

Mám smůlu, bzz bzz bzz,
zalezte do úlu,
přestaňte snášeti,
vždyť už se šefí.

R: Protože mám...

U zelené přesličky (ukazovací písnička)

G D G D
1. U zelené přesličky ladil cvrček housličky.
C G D G
Fidli, fidli na ně hrál, celý palouk poslouchal,
C G D D7 G
Fidli, fidli na ně hrál, celý palouk poslouchal.

2. Budem zpívat ze všech sil, co nás cvrček naučil,
slunce svítí tralala, budem tančit dokola
slunce svítí tralala, budem tančit fokola.

Pam, pam, pampelišky (ukazovací písnička)

D A
1. Pam, pam, pampelišky v žlutém klobouku
D
prý si posedaly ráno na louku.

A
Nakláněly k sobě zlaté hlavinky,
A7 D
jsou to malé děti velké maminky

2. Cink, cink, cinkilinky, modré zvonky zas
k písni konvalinky přidaly svůj hlas.
Chceme s nimi zpívat v jitru zářivém:
Pán Bůh stvořil lidi, nebesa i zem.

Bloudím lesem - Zdeněk Svěrák a Jaroslav Uhlíř

G C
R: Bloudím lesem
D G
v hloubi i po kraji.
C
Bůhví kde jsem
D G
boty mi mokrají.
G C
Zavátých stromů se ptám,
D G
proč je les v zimě tak sám,

G C
já bloudím lesem
D G
v hloubi i po kraji.

Kde jsou mechy zelené?
Pod sněhem bílým.
Kde jsou laně s jelenem?
Pod sněhem bílým.
Kde jsou stezky zaječí?
Pod sněhem bílým.
Kde má ježek bezpečí?
Pod sněhem bílým.

R:

Kde je vůně smolných klád?
Pod sněhem bílým.
Kdepak můžou brouci spát?
Pod sněhem bílým.
Kde spí květy sasaneček?
Pod sněhem bílým.
Kde spí hajný Mařánek?
Pod peřinou pruhovanou.

R:

Zajíc na bobku - Zdeněk Svěrák a Jaroslav Uhlíř

C F C
Zajíc used na bobek vlastní,
F C
že se trochu v krajině zasní.
Tam kde roste jalovec s chvojkou,
číhám ale já - lovec s dvojkou.

Když ta flinta udělá ránu,
zajíc bude v tu ránu v pánu.

F
A co když nevystřelím,
C
ať je v revíru klid,
G
já se psem rozechvělým
F C

nechám zajíce snít.

A co když nevystřelím,
ať je v revíru klid,
já se psem, rozechvělým
nechám zajíce snít.

Zajíc sedí na bobku cizím,
a já tiše z krajiny mizím.

Mizím, mizím, mizím, mizím.

Stromy - Zdeněk Svěrák a Jaroslav Uhlíř

C
Na stejné zemi co my
 G
bydlí tu s námi stromy,
 C F
mlčí a hledí si svého
C G C
listíčka zeleného.

Na stejné zemi co my
bydlí tu s námi stromy,
mlčí a hledí si svého
listíčka zeleného.

Topoly, topoly, topůlky,
zatím jste vyrostli do půlky,
až budete jako svíce,
bude nám o pár let více.

Sotva vás deštíček zaleje,
budou z vás vysoké aleje,
kterými jednoho rána
já budu kráčetí vdaná.

Na stejné zemi co my
bydlí tu s námi stromy,
mlčí a hledí si svého
listíčka zeleného.

Stojím tu s otázkou nevinnou,
jestli bych nechtěl být dřevinou.

Na sobě mít šaty z kůry,
dívat se na všechno shůry.

Na stejné zemi co my
bydlí tu s námi stromy,
mlčí a hledí si svého
listíčka zeleného.

Datel - Zdeněk Svěrák a Jaroslav Uhlíř

C
Když datel, doktor stromů,
se vracel z práce domů,

B
tu smrk mu hlásil našťvaně,

F C
že prej ho píchá na straně.

Ty, poslyš, milý smrku,
tebe buď bolí v krku
a nebo píchá v podkoží,
jsme chudáci my doktoři.

Datel, datel, datel,

F
léčí za pakatel.

C
Je to doktor lesní,

F
všechny nemoce sní.

C F
Chorody veškeré
G C
okamžitě sežere.

I když ho zobák bolí,
jak léčil po okolí,
i když ho bolí hlavička,
a bodla by mu kávička.

I když mu dobře není,
dá ucho k tomu kmeni,
neb když měl v Praze promoci,
všem stromům slíbil pomoci.

Datel, datel, datel,
léčí za pakatel.
Je to doktor lesní,
všechny nemoce sní.

Chorody veškeré
okamžitě sežere.

Chorody veškeré
okamžitě sežere.

Kamarádka lípa - Zdeněk Svěrák a Jaroslav Uhlíř

G C G
Zradili mě kamarádi,
C D
Tomáš V. a Klára P.,
G C G
mě ta zrada málo vadí,
D G
nemám čelo krabaté.

Když je konec mezi námi,
když mi nikdo nevěří,
přátelím se s rostlinami,
přátelím se se zvěří.

G
Kamarádka lípa,
C G
kamarád pes,
kuře, které pípá,
C ami C
mravenec co na ruku mi vlez.

Kamarádka bříza,
kamarád šnek,
moje želva Líza,
králík co má jméno Mazánek.

Z lidí často chladno čiší,
mají smutné domovy,
jsou tu jiní živočiší,
je tu ještě stromoví.

Stromy na mě mluví listím,
zvířata zas očima
a v tom všichni náhle zjistí,
že mě štěstí objímá.

Kamarádka lípa,
kamarád pes,
kuře, které pípá,
mravenec co na ruku mi vlez.

Kamarádka bříza,
kamarád šnek,
moje želva Líza,
králík co má jméno Mazánek.

Kamarádka lípa.

Jedličky - Zdeněk Svěrák a Jaroslav Uhlíř

G emi
Rostou, rostou jedličky
C D
v lesní školce,
G emi
je to školka hajného
C D
Hadrbolce.
C G C G
Nedaleko za plotem
A D
stojí smrk,
G emi
každé ráno k jedličkám
C D G
sklání dlouhý krk.

G7 C
Že prý znal jedličku
D G emi
a ta měla babičku,
C D G emi
babička ji hlídala,
C D G
do školky ji nedala.

Pláčou, pláčou jedličky,
že nemají babičky
na hlídání.
Kam se asi poděly,
kdepak jsou?
To by rády věděly,
smrk si vede svou:

Že prý znal jedličku
a ta měla babičku,
babička ji hlídala,
do školky ji nedala.

Naštěstí to zaslechly
ušní boltce
citlivého hajného
Hadrbolce.
Hajný vzal si do kapsy
tři vdolky,
přivolal si své dva psy,
hnal se do školky.

Neplačte jedličky,
že nemáte babičky,
copak si vás nehýčkám?
Já jsem vaše babička.

Rostou, rostou jedličky
v lesní školce,
je to školka babičky
Hadrbolce.
Rostou, rostou jedličky
v lesní školce,
je to školka babičky
Hadrbolce.

Příloha č. 5: Režim dne

7:30 – Budíček

7:10 – 7:20 – Rozcvička

7:20 – 7:30 – Ranní hygiena

7:30 – 8:15 – Snídaně

8:15 – 12:00 – Dopolodní program

12:00 – 12:45 – Oběd

12:45 – 14:00 – Polední klid

14:00 – 16:00 – Odpolední program I.

16:00 – 16:30 – Svačina

16:30 – 18:30 – Odpolední program II.

18:30 – 19:15 – Večeře

19:15 – 20:00 – Osobní volno

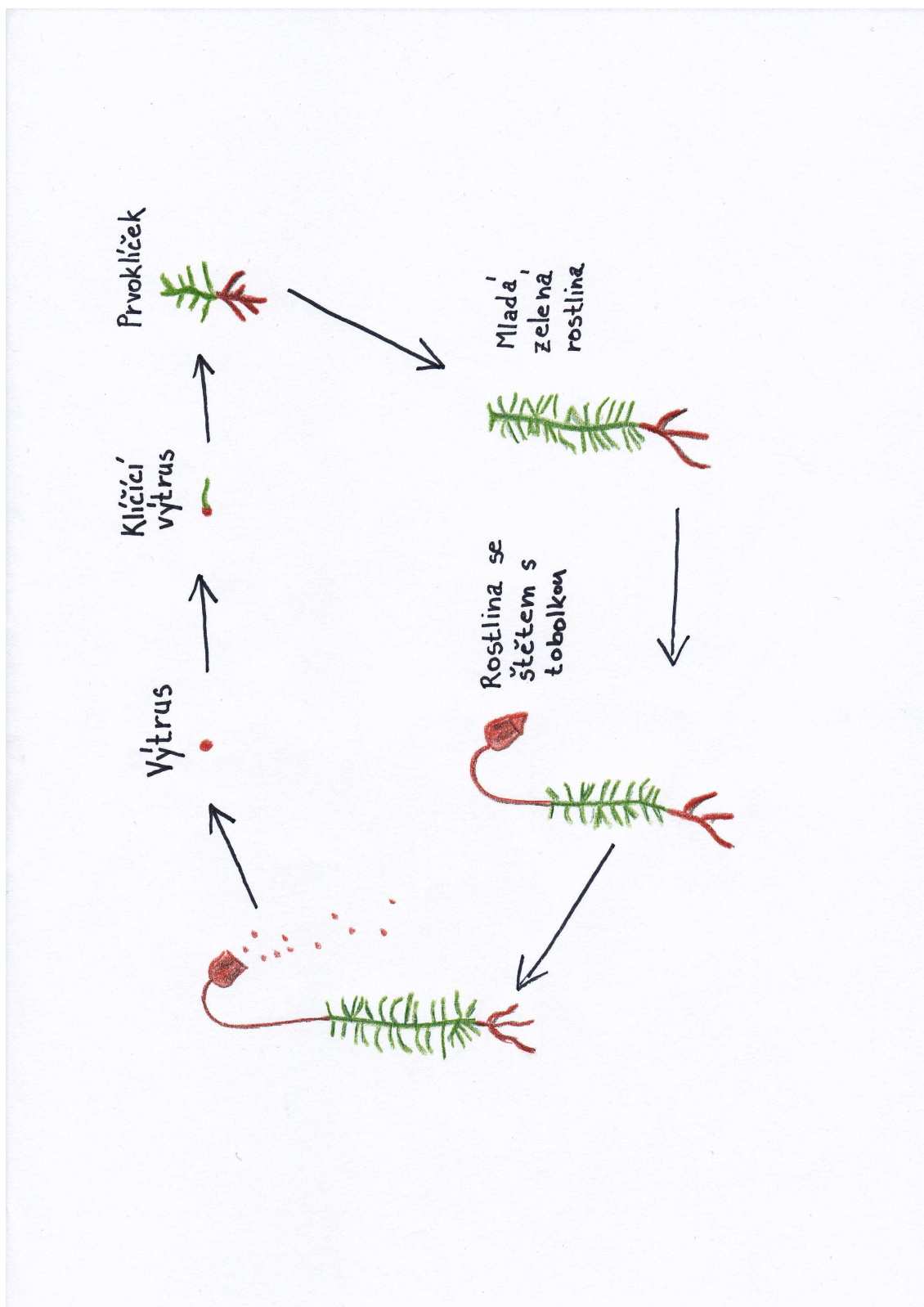
20:00 – 21:00 – Večerní program

21:00 – 21:30 – Večerní hygiena

21:30 – Večerka

- příjezd bude v neděli v odpoledních hodinách a odjezd v sobotu ráno

Příloha č. 7: Vývoj rostliny – mechorosty

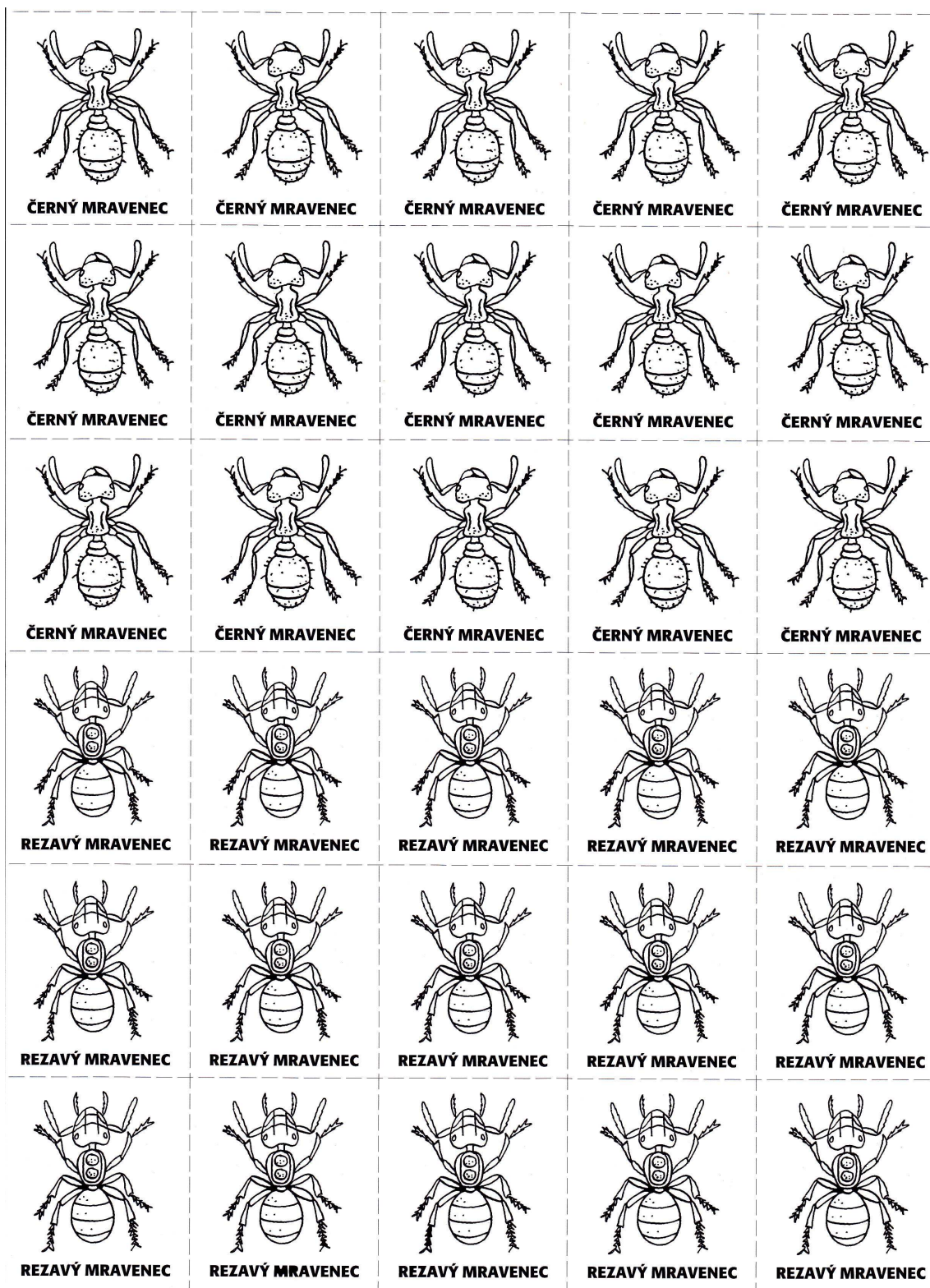

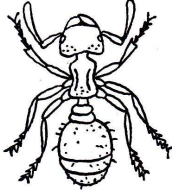
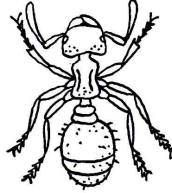
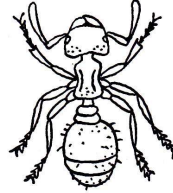
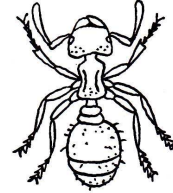
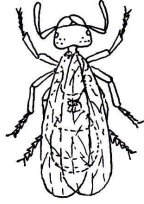
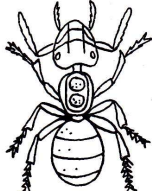
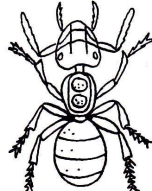
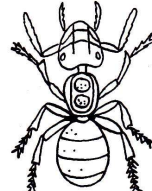
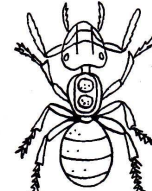
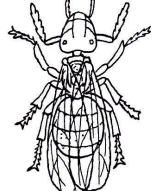
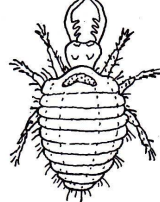
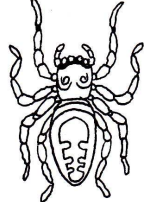

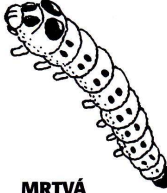
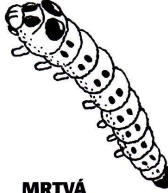
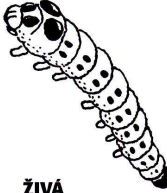
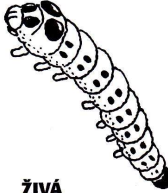
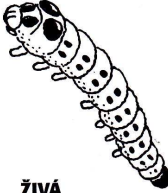
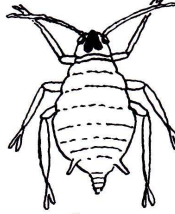
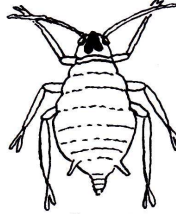
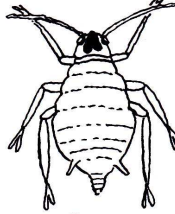
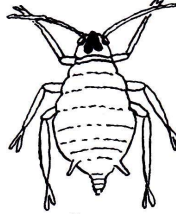
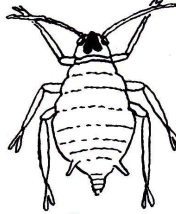
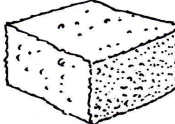
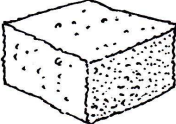
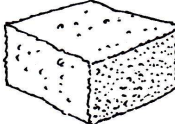
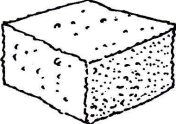
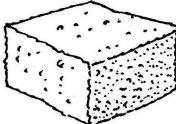
Příloha č. 8: Brouci

<p>STONOŽKY</p>		<p>CHROBÁK VELKÝ</p> <p><i>délka těla 12-19 mm</i> Hojný druh žijící hlavně v lesích. Vyhrabávají si dlouhé chodbičky, do kterých tahají typické kuličky trusu. Do nich klade samička vajíčka.</p>	
<p>MNOHONOŽKY</p>		<p>CHROUST OBECNÝ</p> <p><i>délka těla 20-30 mm</i> Žijí v zemědělské krajině a na okrajích lesů. Bílé larvy (ponravky) se živí kořeny rostlin. Vývoj larev trvá 4 roky. Dospělí brouci přezimují v půdě.</p>	
<p>KLIKOROH BOROVÝ</p>		<p>ROHÁČ OBECNÝ</p> <p><i>délka těla 25-70 mm</i> Největší evropský brouk. Vyskytuje se v lesích se starými duby. Larva se vyvíjí 5-8 let v trouchnivějícím dřevě. Ohrožený druh.</p>	

<p>STŘEVLÍK MĚDĚNÝ</p>		<p>TESAŘÍK OBECNÝ</p>	
<p><i>délka těla 28-30 mm</i> Žijí v lesích a v oteřené krajině. Nejhojnější ze všech střevlíků. Čílí jsou v noci i ve dne.</p>		<p><i>délka těla 10-20 mm</i> Od května do září hojně ve všech typech lesů. Sedají na květy různých bylin. U nás hojný druh. Žijí i v Severní Americe.</p>	
<p>ZLATOHLÁVEK ZLATÝ</p>		<p>KOZLÍČEK OKVĚTNÍ</p>	
<p><i>délka těla 14-20 mm</i> Denní druh, žijící na okrajích lesů. Od května do října létá se zavřenými krovkami, zadní křídla se rozevírají ve výřezu krovek.</p>		<p><i>délka těla 10-22 mm</i> Obývají okraje lesů a louky. Posedávají na bodlácích a jiných bylinách. V ČR velmi hojný druh.</p>	
<p>PÁTEŘÍČEK OBECNÝ</p>		<p>SVINULE VROUBENÁ</p>	
<p><i>délka těla 10-15 mm</i> Žijí na okrajích lesů. Vyskytují se na květech, kde se živí pylem. Larvy tmavošedé barvy za slunečných zíních dnů pobíhají za sněhu.</p>		<p><i>délka těla 7-20 mm</i> Žijí ve vlhkých bukových lesích ve vrstvě opadanky a v mechu. V lesním systému jsou důležité - přispívají k rozkladu opadanky.</p>	
<p>SVINKA OBECNÁ</p>		<p>ŠTÍREK OBECNÝ</p>	
<p><i>délka těla 10-16 mm</i> Žijí v listnatých lesích pod kameny, v opadance a v mechu. Dokáží se svinout do kuličky, v ČR hojně.</p>		<p><i>délka těla až 4,5 mm</i> Žijí pod kůrou stromů, ptačích hnízdech a včelích úlech. Kořist chytá klepítky usmrcuje ji jedem.</p>	

Příloha č. 9: Mravenci

				
ČERNÝ MRAVENEC	ČERNÝ MRAVENEC	ČERNÝ MRAVENEC	ČERNÝ MRAVENEC	ČERNÁ KRÁLOVNA
				
REZAVÝ MRAVENEC	REZAVÝ MRAVENEC	REZAVÝ MRAVENEC	REZAVÝ MRAVENEC	REZAVÁ KRÁLOVNA
				
LARVA MRAVKOLVA	PAVOUK	SLIMÁK (5)	SLIMÁK (5)	SLIMÁK (5)
				
MRTVÁ HOUSENKA (3)	MRTVÁ HOUSENKA (3)	ŽIVÁ HOUSENKA (4)	ŽIVÁ HOUSENKA (4)	ŽIVÁ HOUSENKA (4)
				
MŠICE (1)	MŠICE (1)	MŠICE (1)	MŠICE (1)	MŠICE (1)
				
CUKR (2)	CUKR (2)	CUKR (2)	CUKR (2)	CUKR (2)

Příloha č. 10: Kartičky s chybnými informacemi o rostlinách + řešení

Blatouch bahenní

Bývá až 40 cm vysoký, je vytrvalý. Listy má srdčité až ledvinité, lesklé a hnědé. Květy jsou žlutkové.

Kvete od dubna do května.

Bršlice kozí noha

Může být až 1 m vysoká, je vytrvalá. Listy jsou oválné a

zubaté. Květy jsou bílé nebo nazelenale červené. Kvete od

května do července.

Brusnice borůvka

Vyrůstá do 50 cm. Je to bohatě větvený, zakrslí keřík s hustým olistěním. Listy jsou podélně oválné, zašpičatělé, matně světle zelené a na podzim výrazně zlatožluté. Květy jsou zelenobílé nebo načervenalé. Má

jedovaté modročerné bobule. Vyskytují se v červenci a srpnu.

Česnek medvědí

Je to 15 – 50 cm vysoká cibulovina. Listy má čárkovité a duté. Květy jsou bílé. Kveté od dubna do června obvykle v listnatých lesích.

Devětsil lékařský

Je 10 – 40 cm vysoký a vytrvalý. Listy jsou přizemní a dlouze řapíkaté. Květy má světle zelené. Kveté od března do května.

Divizna velkokvětá

Je více než 150 m vysoká, dvouletá, obvykle statná a nápadná rostlina. Listy jsou podélně oválné. Květy má řapíkaté, velmi početně rostoucí v hustém, dlouhém, klasnatém hroznu. Kveté od července do září.

Hluchavka bílá

Je až 50 cm vysoká, vytrvalá. Listy jsou oválné, zubaté, krátce chlupaté. Květy jsou krémově až čistě šedé. Kveté od dubna do srpna.

Jahodník obecný

Je 5 – 25 cm vysoký, vytrvalý. Má dlouhé nadzemní výhonky. Listy jsou trojčetné, dlouze řapíkaté, zubaté a horní strana je lysá. Má bílé květy. Kvete od května do června. Má dužnaté, modré, nepravé bobule (souplodí).

Kakost smrdutý

Je 10 – 50 cm vysoký, jednoletý. Listy jsou střídavé, troj až pěti-četně zpeřené. Květy jsou růžové s bílými proužky. Kvete od května do října. Celá rostlina příjemně voní.

Kaprad' samec

Je 3 – 14 cm vysoký, vytrvalý. Listy v růžici nálevkovitého tvaru, kopinaté, jednoduše zpeřené, na každé straně s 20 – 35 hluboce peřenosečnými lístky. Je hojný ve stinných lesech.

Hrachor lesní

Může být až 2 m vysoký, je vytrvalý, poléhavý nebo plazivý. Listy jsou zpeřené se dvěma až třemi páry úzce kopinatých lístků s ostnatou špičkou. Květy má světle modré až fialové. Kvete od ledna do srpna.

Kopřiva dvoudomá

Bývá 30 – 200 cm vysoká a je vytrvalá. Má dlouhé žahavé chlupy. Listy jsou srdčité, pilovité. Květy nemá, kvete od června do října.

Náprstník velkokvětý

Může být až 40 cm vysoký, dvouletý až vytrvalý. Listy jsou podélně eliptické až kopinaté, na okraji a hlavních žilkách krátce chlupaté. Květy jsou žluté, miskovité. Kvete od června do září.

Netýkavka nedůtklivá

Je 30 – 100 cm vysoká, jednoletá. Listy jsou střídavé, široce kopinaté a zubaté. Květy má převislé a černé. Kvete od června do srpna v lužních lesích a u lesních cest.

Plicník lékařský

Je 15 – 30 cm vysoký, vytrvalý. Listy mají světlé proužky. Květy jsou fialovomodré. Kvete od března do května v listnatých a smíšených lesích.

Podběl obecný

Je 5 – 15 cm vysoký, vytrvalý. Listy okrouhle srdčité, zdola šedě plstnaté, objevují se před odkvětem. Květy má žluté. Kvete od března do dubna.

Přeslička zimní

Je 30 – 150 cm vysoká, vytrvalá. Můžeme ji vidět v suchých lesích na vápenatém podkladu.

Sasanka hajní

Je 5 – 20 cm vysoká, vytrvalá. Listy jsou v trojčetném přeslenu s listenem. Květy jsou čistě hnědé nebo se světle růžovým nádechem. Kvete od března do dubna.

Svízel přítula

Bývá 50 – 150 cm vysoký, jednoletý. Má kroužkovité listy se špičatými ostny. Květy jsou nenápadné zelenobílé. Kvete od května do října.

Lilek potměchuť

Může být až 4 m vysoký. Listy jsou střídavé, dlouze řapíkaté, kopinaté. Květy tmavě modrofialové. Kvete od června do srpna. Je jedlý.

Konvalinka vonná

Je 10 – 25 cm vysoká. Listy jsou široce kopinaté, do 20 cm dlouhé, 7 cm široké. Květy jsou zvonkovité a bílé. Kvete od května do června. Plodem je chutná bobule. Celá rostlina je prudce jedovatá.

Rulík zlomocný

Může být až 180 cm vysoký, vytrvalý, keřovitý. Listy jsou střídavé, široce kopinaté. Květy jsou zvonkovité, osmicípé, zvenku hnědofialové, uvnitř zelenožluté s tmavšími žilkami. Kvete od června do srpna. Je silně jedovatý.

Vraní oko čtyřlisté

Je 10 – 30 cm vysoká rostlina. Obvykle má 4 široce eliptické, přeslenité listy. Okvětní lístky jsou většinou 3 zelené vnější a 2 nažloutlé vnitřní. Kvete od dubna do června. Plodem je 1 cm velká, černomodrá, jedovatá bobule.

Blatouch bahenní

Bývá až 40 cm vysoký, je vytrvalý. Listy má srdčité až ledvinité, lesklé a **tmavě zelené**. Květy jsou žlutkové. Kvete od dubna do května.

Bršlice kozí noha

Může být až 1 m vysoká, je vytrvalá. Listy jsou oválné a zubaté. Květy jsou bílé nebo nazelenale **bílé**. Kvete od května do července.

Brusnice borůvka

Vyrůstá do 50 cm. Je to bohatě větvený, zakrslí keřík s hustým olistěním. Listy jsou podélně oválné, zašpičatělé, matně světle zelené a na podzim výrazně zlatožluté. Květy jsou zelenobílé nebo načervenalé. Má **jedlé** modročerné bobule. Vyskytují se v červenci a srpnu.

Česnek medvědí

Je to 15 – 50 cm vysoká cibulovina. Listy má čárkovité a **ploché**. Květy jsou bílé. Kvete od dubna do června obvykle listnatých lesích.

Devětsil lékařský

Je 10 – 40 cm vysoký a vytrvalý. Listy jsou přízemní a dlouze řapíkaté. Květy má světle **růžové**. Kvete od března do května.

Divizna velkokvětá

Je více než 150 **cm** vysoká, dvouletá, obvykle statná a nápadná rostlina. Listy jsou podélně oválné. Květy má řapíkaté, velmi početně rostoucí v hustém, dlouhém, klasnatém hroznu. Kvete od července do září.

Hluchavka bílá

Je až 50 cm vysoká, vytrvalá. Listy jsou oválné, zubaté, krátce chlupaté. Květy jsou krémově až čistě **bílé**. Kvete od dubna do srpna.

Jahodník obecný

Je 5 – 25 cm vysoký, vytrvalý. Má dlouhé nadzemní výhonky. Listy jsou trojčetné, dlouze řapíkaté, zubaté a horní strana je lysá. Má bílé květy. Kvete od května do června. Má dužnaté, **červené**, nepravé bobule (souplodí).

Kakost smrdutý

Je 10 – 50 cm vysoký, jednoletý. Listy jsou střídavé, troj až pěti-četně zpeřené. Květy jsou růžové s bílými proužky. Kvete od května do října. Celá rostlina **nepříjemně páchne**.

Kaprad' samec

Je **30 – 140** cm vysoký, vytrvalý. Listy v růžici nálevkovitého tvaru, kopinaté, jednoduše zpeřené, na každé straně s 20 – 35 hluboce peřenosečnými lístky. Je hojný ve stinných lesech.

Hrachor lesní

Může být až 2 m vysoký, je vytrvalý, poléhavý nebo plazivý. Listy jsou zpeřené se dvěma až třemi páry úzce kopinatých lístků s ostnatou špičkou. Květy má světle modré až fialové. Kvete od **června** do srpna.

Kopřiva dvoudomá

Bývá 30 – 200 cm vysoká a je vytrvalá. Má dlouhé žahavé chlupy. Listy jsou srdčité, pilovité. Početné květy **jsou nenápadně zelené**, kvete od června do října.

Náprstník velkokvětý

Může být až 40 cm vysoký, dvouletý až vytrvalý. Listy jsou podélně eliptické až kopinaté, na okraji a hlavních žilkách krátce chlupaté. Květy jsou žluté, **zvonkovité**. Kvete od června do září.

Netýkavka nedůtklivá

Je 30 – 100 cm vysoká, jednoletá. Listy jsou střídavé, široce kopinaté a zubaté. Květy má převislé a **žluté**. Kvete od června do srpna v lužních lesích a u lesních cest.

Plicník lékařský

Je 15 – 30 cm vysoký, vytrvalý. Listy mají světlé **tečky**. Květy jsou fialovomodré. Kvete od března do května v listnatých a smíšených lesích.

Podběl obecný

Je 5 – 15 cm vysoký, vytrvalý. Listy okrouhle srdčité, zdola šedě plstnaté, objevují se **až po odkvětu**. Květy má žluté. Kvete od března do dubna.

Přeslička zimní

Je 30 – 150 cm vysoká, vytrvalá. Můžeme ji vidět ve **vlhkých** lesích na vápenatém podkladu.

Sasanka hajní

Je 5 – 20 cm vysoká, vytrvalá. Listy jsou v trojčetném přeslenu s listenem. Květy jsou čistě **bílé** nebo se světle růžovým nádechem. Kvete od března do dubna.

Svízel přítula

Bývá 50 – 150 cm vysoký, jednoletý. Má **čárkovité** listy se špičatými ostny. Květy jsou nenápadné zelenobílé. Kvete od května do října.

Lilek potměchuť

Může být až 4 m vysoký. Listy jsou střídavé, dlouze řapíkaté, kopinaté. Květy tmavě modrofialové. Kvete od června do srpna. Je **jedovatý**.

Konvalinka vonná

Je 10 – 25 cm vysoká. Listy jsou široce kopinaté, do 20 cm dlouhé, 7 cm široké. Květy jsou zvonkovité a bílé. Kvete od května do června. Plodem je **červená** bobule. Celá rostlina je prudce jedovatá.

Rulík zlomocný

Může být až 180 cm vysoký, vytrvalý, keřovitý. Listy jsou střídavé, široce kopinaté. Květy jsou zvonkovité, **pěticipé**, zvenku hnědofialové, uvnitř zelenožluté s tmavšími žilkami. Kvete od června do srpna. Je silně jedovatý.

Vraní oko čtyřlísté

Je 10 – 30 cm vysoká rostlina. Obvykle má 4 široce eliptické, přeslenité listy. Okvětní lístky jsou většinou **4** zelené vnější a **4** nažloutlé vnitřní. Kvete od dubna do června. Plodem je 1 cm velká, černomodrá, jedovatá bobule.

Příloha č. 11: Pohádka

Kopřiva od Vlčích skal

Bylo, nebylo... Ale spíš bylo, protože Vlčí skály skutečně existují. Skalnatý ostroh porostlý tu a tam stromy a keři se vypíná k obloze jako vztyčený prst nějakého dávno zmizelého obra. Nebo – ano, při troše fantazie můžete z dálky v kamenné masě spatřit vlka, který se chystá ke skoku. Právě proto pojmenovali lidé toto pěkné, ale také tajemstvími opředené místo „Vlčí skály“.

Vlčí skály vždy přitahovaly pozornost lidí z blízkého i dalekého okolí a kolovaly o nich různé legendy a strašidelná vyprávění. Tom a Natálka jich každé prázdniny hlavně od svého dědečka slyšeli také dost a dost. A tohle léto se rozhodli, že skály důkladně prozkoumají.

Vyrazili brzy ráno a teď už stáli jen pár kroků od nich. Opřeli kola o kmen jeřabiny a začali prolézat jeskyňky a kamenný labyrint. Náhle Tom zaúpěl. „Co je?“ přiběhla k němu sestra. „Ale nic, žehla mě jenom kopřiva,“ třel si načervenalé místo na noze chlapec. „taky musí být všude! Plevel jeden!“ To je fakt divné, že jsou i tady...“ zauvažovala dívka: „Máma nám přece vyprávěla, že kopřivy se drží člověka a jeho obydlí víc než pes. Tam, kde je půda dotčena člověkem, najdeš i kopřivy... Myslíš, že tady někdy dávno bydleli lidé?“ Rodiče Natálky a Tomáše byli archeologové, a tak nebylo divu, že se leccos užitečného přiučili. „To je pravda!“ zajiskřilo teď v očích Tomovi a na popálení si už ani nevzpomněl. „Třeba bychom tu mohli něco najít! Víš, třeba hrnce se zlatáky...“

„Depot,“ opravila ho sestra důležitě. „Jo, depot. Nebo třeba kostru bojovníka i s ostruhou!“ Taková představa byla velice lákavá, a tak se dali do hledání. Prolézali teď skalní prohlubně s očima na šťopkách a plni dychtivého očekávání.

„Tomééé!“ Natálčin hlas zněl velice naléhavě, takže Tom vyskočil a běžel za ní. Děvče stálo v jedné z menších jeskyní u kamenného valu a v ruce drželo velký náramek. „Kde jsi to našla?“ „Tady v té díře,“ ukázala na průrvu v kameni. Chlapec tam vsunul ruku a nadšeně vykřikl: „Já mám taky jeden!“ Na dlani mu ležel podobný náramek, jaký objevila předtím sestra. Oba šperky měly tmavě modrou barvu a spojovaly se v kruh dvěma zlatými oušky.

„Jsou tu nějaké nápisy!“ všiml si Tom. Otočil si svůj šperk na zápěstí a slabikoval: „En-to-me-trum Fux!“ Jen co to dořekl, zmizel. Natálka vykřikla leknutím. Hned jí bylo jasné, že to bylo nějaké zaklínadlo. Otočila svůj náramek, na rubu našla úplně stejná slova. Rychle je přečetla a stála opět vedle bratříčka.

„Kde to jsme?“ „V minulosti.“ „Co to povídáš?“ Před sebou viděli osadu, která nevypadala jako vesnice, ve které bydlí jejich dědeček a babička. „Třeba tu je skanzen...“ přemítala Natálka, ale to už si jich všimli zdejší obyvatelé. Shlukli se kolem nich a nadšeně vykřikovali. Zavedli je až před obydlí samotného náčelníka: „Vítejte, dobří poslové!“ otevřel vousatý muž svou náruč: „Hosté, kteří k nám přijdou v den oslav Velké rostliny, jsou pro vesnici pravým požehnáním. Přijměte, prosím, naše

pohostinství.“ Uklonil se a několik rozverných dívek jim zavěsilo na krk náhrdelníky z malých lasturek.

Vesnice patřila lidem, kteří si říkali prostě Lidé. Jejich hlavním náboženstvím bylo uctívání jedné kouzelné rostliny, jejíž svátek se slavil právě v dnešní červencový den. To se dozvěděli od dívky jménem Sluneční dcera, která je provázela po osadě. Ukázala jim dům, kde bydlela se svou rodinou. Byl docela malý a tmavý, vlastně to byla jen jedna místnost, kde všichni spali a pracovali, když bylo nepříznivé počasí. Jinak se všechny činnosti odehrávaly venku.

Vesničané se k nim chovali laskavě a ženy, které seděly u ohnišť a na horkých kamenech pekly placky nebo v nádobách míchaly hustou kaši, je zvaly k jídlu. Sourozenci samozřejmě neodolali a uždibovali nabízení pochoutky. Sluneční dcera jim pověděla, že dnes prý budou i medové pracinky a možná i kančí maso, když budou mít muži úspěšný lov.

„Vy jste asi zdaleka, že?“ zeptala se jich po chvíli, když se vyptávali na každou drobnost. Tom chtěl něco říci, ale Natálka do něj šťouchla a odpověděla místo něj: „Docela ano. Neznáš takovéhle náramky?“ zeptala se jakoby mimochodem a ukázala na kovovou ozdobu, která jí visela na zápěstí. „Tak ono to funguje!“ vydechla nadšeně dívka a rychle je oba táhla stranou. „Co funguje?“ „Přece náramky časobrány!“ řekla, jako by tím bylo vše jasné. Ale děti nechápaly stále nic. „Mám kouzelné schopnosti a učím se u našeho kouzelníka na kněžku. Brzy odejdu na horu kouzelníků a budu se v odříkání a samotě připravovat na náročné úkoly, které každého kouzelníka čekají. Třeba přivolání deště. Léčení nemocných nebo vyřizování pří. No, a jednou jsem měla vidiny, ve kterých mi velcí duchové prozradili nové a silné kouzlo. Právě to, které jsem vyryla do těchto náramků. Chtěla jsem vyzkoušet, jestli to opravdu funguje.“ Spokojeně se dívala na čarovné náramky.

„A jak se dostaneme zpátky?“ „To vyřešíme až večer po slavnosti,“ mávla rukou dívka. „Bude to moc hezké. Budu poprvé našemu kouzelníkovi pomáhat s kouzelným odvarem...“ Při těch slovech se plácla do čela: „Já bych málem zapomněla, musím se jít připravit. Uvidíme se na slavnosti,“ zamávala jim a zmizela v jednom z kožených stanů, které stály za vesnicí. Slyšeli odtamtud jen monotónní broukání, ze stropního otvoru se vznášel k nebi namodralý kouř a byl cítit podivný omamný zápach.

Tom a Natálka se tedy vydali na další procházku vesnicí sami. Pozorovali všechen ten ruch a mumraj a docela se jim tu líbilo. Po nějaké době všechno utichlo a bylo poznat, že slavnost brzy začne.

Hosté stáli s náčelníkem na malé tribuně z udusané hlíny, na které byl z velkého plochého kamene připravený jakýsi stůl. Ostatní Lidé vytvořili před tribunou půlkruh. Někteří rukama tloukli do malých bubínků, jiní tleskali do rytmu, další zase pískali na kostěné píšťaly. Náhle vřava zhoustla, z kraje vesnice se blížil ohňový průvod. Pět a pět nosičů po obou stranách s rozžatou pochodní doprovázelo kouzelníka a jeho dva pomocníky. Jeden z nich byl vysoký mladík, zahalený do jelení kůže a ve tváři divoce pomalovaný modrými a červenými ornamenty. Druhý byla Sluneční dcera. Na sobě teď měla splývavý háv z bílé látky, vlasy pomazané olejem a sčesané dozadu, ozdobené

mnoha barevnými kroužky, peříčky a provrtanými lasturkami a korálky. Na tváře si namalovala jen dvě čáry. Na levou bílou, na pravou červenou. Kráčeli důstojně před svým učitelem a vesničané se dali do hlasitého zpěvu. Kouzelníci i jejich doprovod se k nim přidali a hlasy se slily v jeden mohutný tok. Uprostřed kroužku lidí se dal kouzelník do tance, jehož rychlost se stále zvyšovala. Jeho pomocníci klečeli zády k sobě. Jakmile čaroděj vysílením klesl, zvedli se a začali tančit. Nebyl to ten zběsilý intenzivní tanec, jaký předvedl kouzelník. Ani tanec, který děti znaly ze svého světa. Nejvíce se to snad blížilo baletu a vypadalo to, že každý krok, každý pohyb ruky je předem přesně dán a má svůj neměnný význam. Byla to úchvatná podívaná umocněná osvětlením z mihotavých pochodní. Panovalo úplné ticho, jen dva mladí kouzelníci poletovali vzduchem a lehce se odráželi od země. Pak odkudsi zazněl gong a oba padli tvářmi k zemi.

V ten okamžik se pozornost upřela k tribuně na náčelníka, vedle kterého teď stál i kouzelník. Tom ani Natálka si nevšimli, kdy se vedle nich objevil, taky byli zaujati tanečním představením. Náčelník promluvil: „Vítám Vás všechny na slavnosti Velké rostliny. Rostliny, která nám dává jídlo, ošacení i nás léčí. Rostliny, které vděčíme za mnoho.“

Několik Lidí zabušilo do měchýřovitých bubínků: „Rostlina, která nám přináší tolik dobrého, teď uslyší naše díky.“ Tentokrát se ozval rytmický potlesk: „V tento velký den k nám zavítali dva hosté. Naše rostlina nám skrze ně dává svou přízeň.“ Rozezněly se píšťalky, nyní táhlou tesknou melodií. „Ať tedy oni pokropí kouzelným odvarem naši rostlinu!“ Kouzelník několikrát zamíchal odvar v nádobě na obě strany a pokynul sourozencům, aby přistoupili ke stolu.

„Jejej, oni uctívají kopřivu, plevel!“ vyhrkl překvapeně Tomáš. Celou dobu byl napjatý, jakou úžasnou květinu tady tak opěvují, a dokonce pro ni pořádají slavnosti a ona je to docela obyčejná kopřiva! Jenže už viděl, že tohle říkat neměl. Ze zástupu před nimi se ozvalo nesouhlasné bručení a kolem nich se utvořil pevný kruh. Nikdo se jich zatím nedotkl, i když na mnohých bylo vidět, že k tomu nemají daleko. Náčelník překřížil ruce na hrudi a promluvil ke svým lidem: „Ti, kdo přišli, urazili naši Velkou rostlinu. Musíme si ji udobřit a zachovat její přízeň.“ Přihlížející souhlasně vykřikovali. „Zaslouží si smrt? Ať rozhodne sama kopřiva. Pokud jim prozradí nějaké své další kouzlo. Které ještě neznáme, život si zachrání. Pokud ne, budou zítra obětováni u Vlčích kamenů ve jménu Velké kopřivy!“ Na znamení souhlasu se ozvaly výkřiky a bubnování.

Několik lidí děti chytilo a zavřeli je do malé chatrče. „Co teď?“ vzdychla Natálka a pláč měla na krajíčku. Tak se to najednou pokazilo! Promiň, já vážně nechtěl,“ omlouval se nešťastně Tomík: „Prostě mi to uklouzlo. Vůbec jsem to nečekal!“ „Já vím, že jsi to neudělal schválně. Vymyslíme, jak z té šlamastyky ven.“ „Co takhle kopřivový čaj? Rodiče si ho vaří, prý je léčivý.“ „Když znají odvar, znají i čaj. Z kopřivy se, myslím, dělá také salát nebo špenát.“ „To jedí určitě také. Náčelník přece mluvil i o jídle. Kdyby měli husy, tak by jim kopřivu mohli dávat jako krmení. Víš, jak to dělá paní, co bydlí naproti dědovi a babičce...“ „Ale husy nemají,“ opáčila dívka: „Někde jsem četla, že se nálev z kopřivy používá jako šampón na vlasy...“

„I to známe,“ ozvalo se a z temného kouta místnosti se odlepila dívčí postava - Sluneční dcera. „Vyjmenovali jste tu už celou řadu věcí, za které vděčíme kopřivě. Zapomněli jste ale třeba na to, že se z ní také získávají vlákna na šití oděvů. Ale i tak je toho dost, aby jste o kopřivě neříkali, že je plevel, ne?“ „Když se to vezme takhle, tak máš pravdu,“ sklopil oči Tom.

„Napadá vás ještě něco?“ Zavrtěli hlavami. „Prozradím vám, na co jsme nedávno přišla a u nás o tom ještě nikdo neví. Oznamte, že dokážete díky kopřivovému odvaru nabarvit látku na žlutozeleno.“ „To je věc. Všimla jsem si, že tu všichni chodíte jen ve světlých košilích.“ „Ano, taky si myslím, že tenhle objev odstartuje novou módu v oblékání,“ pousmála se skromně dívka. „A proč jsi nám to prozradila? Mohla ses proslavit,“ obrátila se na ni Natálie. Dívka pohodila hlavou, až se jí husté vlasy roztančily po celé délce obličeje: „Dostali jste se sem kvůli mně, tak se o vás musím postarat. A navíc jsme přece kamarádi, ne?“ usmála se na oba zářivě.

Ráno si pro sourozence došlo několik mužů a odvedli je k náčelníkovi. Malá kouzelnice mezitím nepozorovaně vyklouzla z domu a připojila se k divákům. Náčelník hosty přijal tentokrát bez nějakých ceremonií a rovnou se jich zeptal: „Svěřila vám kopřiva nějaké tajemství?“ „Ano,“ přikývl Tom. „Kopřiva vám posílá další dar – její odvar obarví vaše oblečení na žlutozeleno. Oblečení pak můžete nosit i na její počest!“ Mezi lidmi to zašumělo. Přece jen jsou tihle hosté dobrým znamením! Náčelník jim poděkoval za nový dar od kopřivy, který jim předali. Tím se vše opět urovnalo. Rozloučili se s vesničany, kteří se už na ně opět mile usmívali a Sluneční dcera je provodila až k hranicím osady.

„Teď to zaklínadlo přečtete zase pozpátku a budete doma.“ „Můžeme ještě někdy přijít?“ Dívka se na chlapce usmála: „Budu ráda. Myslím, že bychom se od sebe mohli naučit mnoho věcí. Ty náramky zase dejte na místo, kde jste je našli. Potřebují se tam znovu nabít. A dříve než za rok stejně fungovat nebudou.“ „A co když je najde někdo jiný?“ lekl se Tom. Sluneční dcera pokrčila rameny: „Může se to stát, ale na Vlčí skálu ve vaší době moc lidí nechodí. Pokud si naše tajemství necháte pro sebe, myslím, že tam ty náramky zůstanou i příští rok pro vás.“ Oba objala a rozloučili se. Znali se teprve několik hodin, ale připadalo jim, že jsou kamarády snad odjakživa.

„Xuf murt-em-ot-ne!“ přečetla Natálie a chvíli po ní i Tom. A už stáli před jeskyní, kde našli ty úžasné náramky. Vsunuli je zpátky do štěrbin a plni dojmů se loudali ke kolům. „Co nám asi poví maminka?“ obávala se Natálie. Tomáš vytáhl z tašky u kola svůj mobil a beze slova jí ho strčil k očím. Bylo tam stejné datum, jako když odjízděli za dobrodružstvím k Vlčím skalám. Nebyli pryč přes noc, nikdo z rodiny tedy nic netuší a oni nemusí nic vysvětlovat!

Takovéhle dobrodružství by jim stejně nikdo nevěřil. Už aby byly další prázdniny!

Příloha č. 12: Keře a lesní zvěř

BEZ ČERNÝ

BŘEČŤAN POPÍNAVÝ

BRSLLEN EVROPSKÝ

HLOH OBECNÝ

RŮŽE ŠÍPKOVÁ

LÍSKA OBECNÁ

PTAČÍ ZOB OBECNÝ

JELEN LESNÍ

DANĚK SKVRNITÝ

LOS EVROPSKÝ

MUFLON

SRNEC EVROPSKÝ

KUNA LESNÍ

PRASE DIVOKÉ

JEZEVEC LESNÍ

LIŠKA OBECNÁ

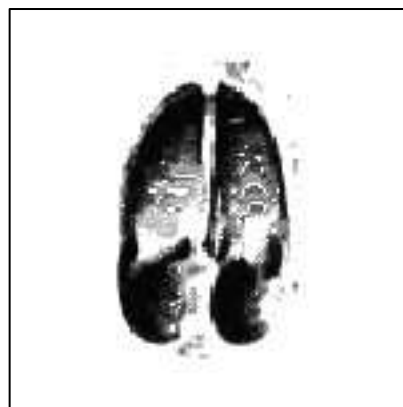
BAŽANT OBECNÝ

Příloha č. 13: Stopy

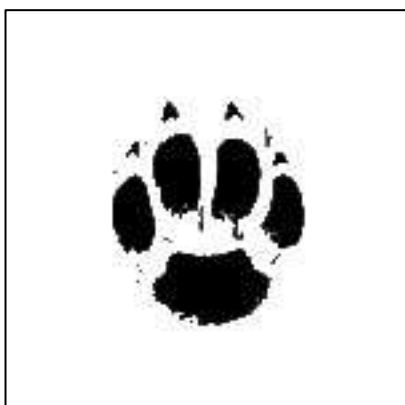
JEŽEK

JELEN

PES

LIŠKA

KACHNA

BAŽANT

KUNA LESNÍ

KANEC

LASICE

ZAJIC

KOČKA

VEVERKA

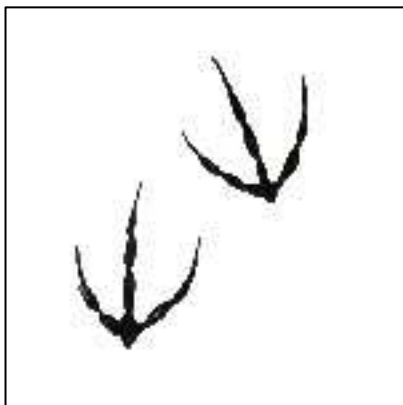
SRNEC

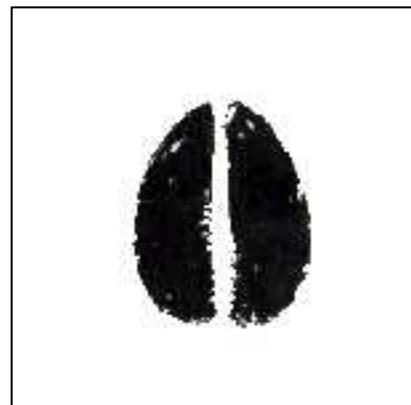
JEZEVEC

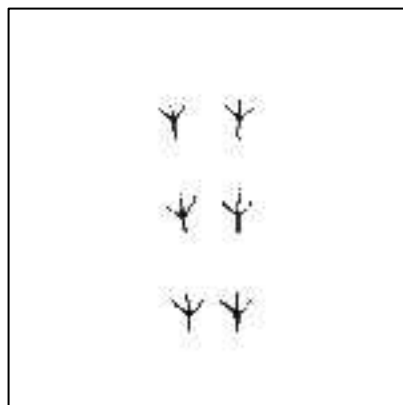
KOROPTEV

SRNA

VRABEC

Příloha č. 14: Listnaté a jehličnaté stromy

OLŠE

HABR OBECNÝ

JASAN

DUB LETNÍ

DUB ZIMNÍ

BŘÍZA

BUK

LÍPA

VRBA

KLEN

TOPOL

JAVOR MLÉČ

BOROVICE

JEDLE

MODŘÍN

SMRK

DOUGLASKA TISOLISTÁ

Příloha č. 15: Organizace a spolky

Sdružování dětí a mládeže ve volném čase

O volný čas dětí a mládeže pečují také sdružení, která si podle svého zaměření kladou různé cíle vzdělávacího, výchovného nebo rekreačního zaměření (Pávková a kol., 2002, str. 141).

Přirozenou snahou člověka je rozvíjet se a spolupracovat ve společnosti, což vede k vytváření různých typů pospolitostí včetně spolků, sdružení a hnutí. Tyto snahy jsou vedeny svobodnou vůlí občanů a ovlivňovány mnoha faktory příznačnými pro současný svět (Němec a kol., 2002, str. 27).

Junák

V současné době skautské organizace působí ve více než 214 státech a teritoriích světa a sdružují na 39 milionů skautů a skautek. Skauting (WOSM) má ústředí v Ženevě, dívčí skautské hnutí (WAGGGS) sídlí v Londýně.

U nás hnutí založil Antonín Benjamín Svojsík a z jeho iniciativy bylo nazváno Junák – český skaut. Organizace prodělávala složitý vývoj ovlivňovaný politickými událostmi. V roce 1938 měla organizace 67 tisíc členů, v roce 1939 však byla rozpuštěna. Po obnově v roce 1945 dosáhla během dvou let 178 tisíc členů; po únoru 1948 však musela opět ukončit svoji činnost. Tu obnovila v roce 1968, v letech normalizace byla však opět likvidována.

V době totality skautská činnost pokračovala v exilu; v naší zemi se o skautské myšlenky tehdy opírala při své práci řada vedoucích působících v povolených sportovních a turistických oddílech. Nový rozvoj prožívá skautská organizace po roce 1989; v roce 2001 měla 55 tisíc členů všech věkových kategorií

Jedním z důležitých principů skautingu je družinový systém; výchovné působení probíhá především v malé skupině pěti až deseti dětí vedených dospívajícím rádcem jen o málo starším než děti. Tento systém využívá velkého vlivu vrstevnické skupiny a pozitivních vzorů věkově blízkých vedoucích; systém rádců naopak umožňuje participaci starších dětí, které se učí přijímat odpovědnost za druhé a za program (Pávková a kol., 2002, str. 143).

Hodnoty, které současné skautské hnutí podporuje a uznává, jsou vytyčeny takto: služba nejvyšší Pravdě a Lásce naplňována důvěryhodnou a obětavou službou každý den a hledáním duchovních hodnot, služba dětem a mládeži, služba přírodě, služba vlasti, společnosti a obci, pomoc dnešní i zítřejší Evropě (Němec a kol., 2002, str. 27).

Skauting je :

- životní styl
- způsob, jak poznáš, co v tobě doopravdy je
- příležitost ukázat, co dovedeš
- společný jazyk chlapců a děvčat z více než 150 zemí světa
- přátelství, zábava, sport, odpočinek, poznání, ale i dřina a překonání sebe sama
- nezištná pomoc druhým
- příprava na celý budoucí život (Břicháček a kol., 2001, str. 8,9)

Pionýr

Dětská Pionýrská organizace, která byla součástí mládežnických organizací (Československého svazu mládeže, později Socialistického svazu mládeže) vznikla v roce 1949 jako obdoba sovětské dětské organizace a navazovala na levicově orientované předválečné organizace (Pávková a kol., 2002, str.143).

Samostatné občanské sdružení obnovilo svoji činnost v lednu 1990. Nyní je druhým největším sdružením pro volnočasové aktivity dětí a mládeže v České republice. Naplňuje svoji činností původní význam slova pionýr – objevitel nových směrů, hlasatel nových myšlenek a cest. Jde o demokratické, dobrovolné, samostatné a nezávislé sdružení, které se zabývá osvětovou, kulturně-výchovnou a charitativní činností, obhajobou a uspokojováním oprávněných potřeb dětí a mladých lidí, uspokojováním zájmů členů sdružení. Není následovníkem bývalé Pionýrské organizace Socialistického svazu mládeže působící před rokem 1989 (Němec a kol., 2002, str. 36).

Česká tábornická unie (ČTU)

Organizace volně sdružuje na základě společného zájmu děti, mládež a dospělé. Navazuje na činnost svých předchůdců, z nichž za nejbližší považuje historické tramské hnutí (Pávková a kol., 2002, str. 144).

Vytváří ale také podmínky pro rozvíjení zájmů jednotlivců a samotářů. Tábornictví považuje za zájmové hnutí orientující se na poznávání přírody, její aktivní ochranu a s tím spojený život v přírodě. Cílem výchovy je také rozvíjení tábornických dovedností a sportovní využití v přírodě. Vychází z myšlenek lesní moudrosti. Každý klub a tramská osada je v ČTU samostatnou částí, která si organizuje náplň činnosti svobodně a samostatně s přihlédnutím k vlastním možnostem a podmínkám. ČTU pořádá speciální tábornické školy s různým zaměřením na dovednosti vodácké, jezdecké, lyžařské, horolezecké, potápěčské a ochrany přírody. Dále organizuje soutěže a přehlídky na oblastní i celostátní úrovni, zejména se jedná o hudební festivaly s názvy Tramská porta, Brána, Trampové trampům a také žánrové výstavy. Dále pořádá sportovní utkání a turnaje, potluchy, setkání dětských oddílů. Součástí činnosti jsou také zahraniční expedice, zájezdy a výměnné pobyty (Němec a kol., 2002, str. 34).

Duha

Otevřené sdružení jednotlivců i kolektivů bez ohledu na členství v dalších organizacích. Hlavní důraz klade na vytváření a realizaci programů pro děti a mladé lidi. Poskytuje i možnosti aktivního zapojování dalších generačních skupin. Sdružení pořádá společné akce v přírodě i ve městě; v činnosti zdůrazňuje herní aktivity, psychologické hry a recesi (Pávková a kol., 2002, str. 144).

Upřednostňují ekologickou a globální výchovu. Cílem výchovy je jedinec žijící účelně v souladu s přírodním prostředím. Založeno bylo v roce 1990 (Němec a kol., 2002, str. 37).

Hnutí Brontosaurus

Nezávislé hnutí sdružující děti a mládež zaměřené na ochranu a tvorbu životního prostředí (Pávková a kol., 2002, str. 144).

Hnutí Brontosaurus bylo založeno v roce 1974 jako součást bývalého Socialistického svazu mládeže.

Při přípravě a realizaci svých programů upřednostňuje výchovu zážitkem a prací. Velmi často využívá formu hry. Dominantní je využívání osobního příkladu při všech aktivitách. Aktivity jsou připravovány především o víkendech a prázdninách. Hlavní náplň činnosti tvoří práce v chráněných krajinných oblastech (vysazování stromů, čištění vodních zdrojů, kosení luk, úprava turistických stezek), obnova kulturních památek (oprava zřícenin a hradů, údržba zámeckých parků) a ekologická výchova. O prázdninách jsou připraveny také tábory pro děti ve školním věku a tábory pro rodiče s dětmi mladšího školního a předškolního věku. Hnutí Brontosaurus připravuje v průběhu celého roku besedy, semináře, konference k problematice životního prostředí, zajišťuje stáže a výměny s partnery v zahraničí (Němec a kol., 2002, str. 37).

YMCA

Křesťansky orientované nepolitické a nevýdělečné sdružení, které usiluje o plnohodnotný život mladých lidí. Název YMCA je zkratkou anglického názvu „Young Men’s Christian Association“ jehož českým ekvivalentem je „Křesťanské sdružení mladých lidí“ (Pávková a kol., 2002, str. 144).

Mezi její hlavní cíle patří zlepšování sociálních i hospodářských podmínek pro život mladých lidí, sjednocování mládeže v duchu světoobčanství a křesťanského pojetí života. YMCA rozvíjí sociální, charitativní činnost, vytváří podmínky pro volnočasové aktivity. Buduje ubytovací zařízení, sportoviště, zřizuje knihovny a studovny, pořádá víkendové akce i tábory.

YWCA

Young Womens Christian Association. Křesťanské sdružení mladých žen je organizací analogickou k organizaci YMCA. Bylo přístupné mladým ženám bez ohledu na jejich rasu, sociální původ, náboženství či majetek. Vzniklo v Anglii v roce 1855, kdy byl v Londýně založen první domov pro pracující mladé ženy. Jejím cílem bylo od počátku existence zaměřit úsilí ke zlepšování sociálních a životních podmínek pro mladé ženy v křesťanském duchu. Organizace obhajovala ve svých programech udržení míru ve světě, spolupráci všech mladých žen ve světě s cílem zajistit pro ně podmínky pro rozvoj osobnosti po stránce duchovní, fyzické a mravní.

Na našem území bylo první středisko YWCA založeno roku 1897 v Praze. Byl to však spíše ojedinělý pokus o činnost. Výrazněji se organizace začala prosazovat až po vzniku Československé republiky za podpory dr. Alice Masarykové (Němec a kol., 2002, str. 39,40).

Sokol

Má nejdelší tradici tělovýchovné a sportovní organizace. Založený z iniciativy dr. Miroslava Tyrše v roce 1862. usiloval o harmonický rozvoj tělesné, duševní i morální stránky osobnosti a následně ideálu zdravého, všestranně vyspělého národa. Sokol kromě tělesných cvičení vyvíjel také vzdělávací a osvětovou činnost. Vytvořil rovněž dlouholetou tradici všesokolských sletů jako velkých celonárodních slavností. Také současný Sokol organizuje tělovýchovnou činnost s dospělými, dětmi a mládeží (Pávková a kol., 2002, str. 145).

Prázdninová škola Lipnice (PŠL)

Samostatné občanské sdružení bylo založeno jako experimentální středisko pro výchovu v přírodě socialistickým svazem mládeže v roce 1977. jeho činnost byla zaměřena na netradiční sporty a originálně připravované akce v přírodě. Zabývalo se také výchovou instruktorů a vedoucích pro volnočasové akce v přírodě. Od roku 1990 se osamostatnilo.

Cílem sdružení je výchova vedoucí k všestrannému rozvoji osobnosti. Využívá ve velké míře pedagogiky zážitku, dominantní formou všech činností je hra. Chtějí prostřednictvím silných zážitků a navozením intenzivních lidských vztahů při činnostech nalézat v sobě zdroje energie, spontánní tvořivosti a sebedůvěry. Podporují u svých účastníků aktivní a odpovědný postoj k životu, společnosti a prostředí.

Liga lesní moudrosti – Woodcraft Indians

Dobrovolná a samostatná organizace orientovaná na život v přírodě. Patří co do počtu členů k malým organizacím, ovšem co do významu k nepřehlédnutelným. Od počátku měla vliv na jiné významné organizace, které ji dnes předstihují několikanásobně v počtu členů (např. skauting, tábornická unie, turistické oddíly mládeže a další).

Cílem a zároveň prostředkem výchovy je život v přírodě a v souladu s přírodou. Úkolem je vychovat jedince všestranně rozvinuté, mladé lidi ušlechtilých charakterů a fyzicky zdatné (Němec a kol., 2002, str. 38, 40).

Organizace církví a náboženských společností

O volný čas dětí a mládeže pečují také různá náboženská a charitativní společenství; navazují často na aktivity, které více či méně nelegálně udržovaly při životě i v období totality. Jejich činnost má někdy charakter katecheze, tj. náboženské výuky zaměřené na děti z rodin věřících; některá společenství však organizují nekofesní činnosti se silným sociálním rozměrem pro rizikové skupiny dětí a mládeže (např. pro romské děti).

Na činnost s dětmi se zaměřuje např. katolická kongregace (náboženské společenství) řádu salesiánů Dona Bosca. Don Bosco (1815 – 1888) byl průkopníkem sociální pedagogiky, celý svůj život snoval výchově zanedbaných chlapců v Turíně; jeho kongregace byla schválena papežem v roce 1847, on sám byl po smrti svatořečen a jmenován patronem mládeže. u nás salesiáni zřizují nízkoprahová střediska volného času a ve vlastní škole připravují rovněž odborníky pro sociálněpedagogickou činnost. K této organizaci je přidruženo několik občanských sdružení, zejména Salesiánské hnutí mládeže, jehož vedení je v rukou samotných mladých lidí (Pávková a kol., 2002, str. 145, 146).

Činnost volnočasových center salesiánů

Prvořadnými cíli tohoto zařízení je plně se otevřít všem dětem a mladým lidem, pomoci k jejich komplexnímu harmonickému rozvoji, vytvořit přátelské ovzduší a rodinnou atmosféru, zejména pro ty, kteří ji postrádají ve svých rodinách. Poskytnout mládeži bezpečné prostředí a zajímavé nabídky pro trávení volného času a především pozitivně předcházet kriminalitě a závislostem a také dalším negativním jevům rizikového chování dospívajících.

Zařízení je otevřeno denně, nabízí řadu kroužků, volně přístupné nealkoholické prostředí, kulturní a sportovní využití, k dispozici je hřiště, různé klubovny, studovny, možnost pomoci se školními i osobními problémy. Pro věřící a zájemce o poznání víry existuje výuka náboženství, exercicie atd.

Další záležitosti jsou prázdninové, víkendové, pravidelné i jednorázové akce společné nebo rozdělené podle věku, zájmů aj., můžeme zde nalézt i Mateřské centrum, hlídání dětí atd. Prostory jsou k dispozici i dospělým lidem a seniorům.

V salesiánském centru působí tým stálých zaměstnanců, který se skládá ze salesiánů, salesiánek, pedagogů – laiků, chlapců na civilní službě a z mnoha dalších spolupracovníků z řad mládeže a dospělých (Němec a kol., 2002, str. 43, 44).